

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Н.І.Склярчук, О.І. Славута

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

до самостійної роботи з дисципліни

«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

(для студентів 3 курсу заочної форми навчання
спеціальностей

6.050100 - "Економіка підприємства",

6.050100 - "Облік і аудит")

ХАРКІВ – ХНАМГ – 2008

Навчальний посібник до самостійної роботи з дисципліни «Економіка підприємства» (для студентів 3 курсу заочної форми навчання спеціальностей 6.050100 - "Економіка підприємства", 6.050100 - "Облік і аудит") /Авт. Склярчук Н.І., Славута О.І., - Харків: ХНАМГ, 2008. – 125 с.

Автори: Н.І.Склярчук, О.І. Славута

Рецензент: д. е. н, проф. А.Є.Ачкасов

Рекомендовано Вченою радою, протокол № 12 від 30.08.2008р.

Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарювання

Основні терміни й поняття:

Підприємство, статут, структура підприємства, асоціація, корпорація, консорціум, концерн, холдинг

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. Підприємство в сучасній системі господарювання

Зокрема необхідно визначити:

- 1) Поняття підприємства як організаційно виокремленої та економічно самостійної основної ланки виробничої сфери народного господарства, що виробляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги).
- 2) Визначення місії і цілей діяльності підприємства, а також вимог до встановлених цілей розвитку підприємства (досяжність, вимірювальність, орієнтованість у часі, гнучкість).
- 3) Головні напрями діяльності підприємства: вивчення ринку товарів, інноваційна, виробнича, економічна та соціальна діяльність, післяпродажний сервіс.

2. Правові основи господарювання підприємства.

При розгляді цього питання необхідно з великої кількості юридичних актів виділити такі, що є визначальними для підприємств та організацій, які регулюють усі напрями їхньої діяльності: Господарський кодекс, Статут підприємства, генеральна тарифна угода, колективний договір, які відіграють важливу соціальну роль у діяльності підприємств.

3. Класифікація підприємств

Доцільно виокремлювати підприємства за такими ознаками:

- мета і характер діяльності;
- форма власності майна;
- галузеві й функціональні види діяльності;
- технологічна цілісність і підпорядкованість;
- розміри за чисельністю працівників.

Сформована таким чином класифікація дасть змогу наочно, чітко й повно дослідити згруповані види підприємств і допоможе кваліфіковано управляти ними.

4. Структура підприємств

При розгляді цього питання треба визначити сутнісну характеристику структури підприємства, його внутрішню будову. При цьому необхідно розрізняти поняття виробничої, загальної та організаційної структур управління. Розглядаючи поняття виробничої структури, доцільно звернути увагу на її види за певними ознаками (цехова, безцехова, корпусна,

комбінатська, технологічна, предметна, змішана) і на чинники формування виробничої структури підприємства.

5. Добровільні й інституціональні об'єднання підприємств

Доречно розглянути об'єктивну обумовленість та економічно-соціальну доцільність інтеграції (об'єднання) різних за принципами й цілями підприємств та організацій виробничої і невиробничої сфер діяльності. У першу чергу слід з'ясувати спільне й відмінне в організації сучасних форм добровільного та інституціонального об'єднання підприємств та організацій (асоціацій, консорціумів, концернів, корпорацій, фінансово-промислових груп, холдингів), дослідити мету їх створення, особливості й ефективність діяльності.

6. Ринкове середовище господарювання підприємств

При описі ринкового середовища та поведінки на ньому суб'єктів господарювання слід:

- дати сутнісну характеристику сучасному ринку, розглянути його функції,
- виділити п'ять основних типів ринку: споживачів, виробників, проміжних продавців, державних і громадських установ; міжнародного,
- визначити складові елементи ринкової інфраструктури,
- сформулювати принципи й етичні норми поведінки господарюючих суб'єктів на ринку.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Акціонерне товариство - підприємство, створене на засадах угоди юридичними й фізичними особами шляхом об'єднання їхнього майна з метою здійснення господарської діяльності, статутний фонд якого поділений на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства.

Асоціація - форма договірною об'єднання підприємств та інших підприємницьких структур з метою постійної координації підприємницької діяльності.

Велике підприємство - суб'єкт господарювання, який виробляє або велику частку загального обсягу виробництва галузі, або вважається великим за розміром (кількість зайнятих робітників чи акціонерів, обсяг реалізації, розмір активів, прибуток), або якому притаманні обидві ознаки.

Господарське товариство - підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їхнього майна та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.

Дочірнє підприємство - підприємство з правами юридичної особи, контрольний пакет акцій або статутний фонд якого належать іншому підприємству.

Колективне підприємство - суб'єкт господарювання, утворений в процесі викупу державного підприємства або на основі іншого законного придбання майна трудовим колективом.

Командитне товариство - товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майно товариства.

Комерційне підприємство - самостійна виокремлена господарська одиниця з правом юридичної особи, яка займається комерційною діяльністю і має за мету отримання максимального прибутку.

Консорціум - тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для реалізації певної підприємницької ідеї та досягнення загальної мети.

Концерн - форма статутного об'єднання підприємницьких структур, що характеризується органічним поєднанням власності й контролю.

Корпорація - акціонерна форма власності, що передбачає колективне володіння власністю (капіталом), концентрацію функцій управління підприємством в руках професійних управляючих (менеджерів).

Мале підприємство - суб'єкт господарювання з певним кількісним критерієм чисельності працюючих та обсягів господарського обігу.

Орендне підприємство - суб'єкт господарювання, який здійснює підприємницьку діяльність на основі взятого ним в оренду майнового комплексу.

Підприємство - самостійна виокремлена виробнича господарська одиниця (суб'єкт господарювання) в системі суспільного розподілу праці; основна форма організації виробничо-господарської діяльності в сучасній економіці.

Повне товариство - товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Приватне підприємство - підприємство, яке функціонує на основі права приватної власності.

Синдикат - одна із форм монопольного об'єднання підприємств з метою здійснення комерційної діяльності при одночасному зберіганні юридичної та виробничої самостійності.

Спільне підприємство - підприємство, створене на основі об'єднання майна двох або більше країн, які мають права юридичної особи.

Товариство з додатковою відповідальністю - товариство, статутний фонд якого поділений на частки, розміри яких визначені установчими документами. Учасники такого товариства відповідають за його борги своїми внесками до статутного фонду, а в разі недостатності цих сум - додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника.

Товариство з обмеженою відповідальністю - товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими

документами. Учасники товариства несуть відповідальність у межах їхніх вкладів.

Холдинг - вид підприємницької діяльності, який передбачає придбання контрольних пакетів акцій різних компаній з метою встановлення над ними контролю.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Проблеми визначення та обґрунтування напрямів діяльності підприємств (фірм).
2. Сутність і господарське значення лізингової діяльності підприємств.
3. Складові елементи ринкової інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про власність" / Відомості Верховної Ради України.- 1991.- №20.
2. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. //Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 49. - С 682.
3. Економіка підприємства - Підручник. / Ред. С.Ф.Покропивного. К.: КНЕУ, 2000. –528с.
4. Економіка підприємства: Навч. посібник / Г.О.Швиданенко та ін. К.: КНЕУ, 2000. –248с.
5. Економіка підприємства: Підручник. / М.Г.Грещак, В.М. Колот, А.П. Наливайко.- К.: КНЕУ, 2001. – 526с.
6. Клейнер Г. Предприятие в нестабильной экономической среде. – М.: Экономика, 1997. – 228 с.
7. Покропивний С.Ф., Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1998.- 352с.
8. Хозяйственный кодекс Украины. – Харьков: ООО «Одиссей», 2004. – 232с.
9. Шабранська Н.І. Малі промислові підприємства в Україні// Формування ринкових відносин в Україні.- 2007.- № 3.- С. 21 - 28.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Підприємство набуває прав юридичної особи з дня...
 - а) укладання і підписання установчих документів;
 - б) відкриття розрахункового рахунку в банку;
 - в) державної реєстрації;
 - г) виготовлення печатки підприємства.
2. Які суб'єкти господарювання, що господарюють на споживчому ринку, не є юридичними особами?
 - а) холдингові компанії;
 - б) кооперативи;
 - в) повні товариства;
 - г) командитне товариство;
 - д) приватні особи.

3. Яке із наведених визначень найбільш повно характеризує підприємство?

- а) організація, яка надає послуги і отримує прибуток;
- б) самостійний господарський суб'єкт, який володіє правами юридичної особи і виконує виробничу, науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою одержання прибутку;
- в) добровільне об'єднання учасників загального бізнесу на договірних підставах з метою одержання прибутку;
- г) самостійна організація, яка виконує визначену діяльність.

4. Назвіть місію підприємства?

- а) виробнича і посередницька діяльність;
- б) маркетингова діяльність;
- в) виробництво продукції для задоволення потреб ринку і одержання максимального прибутку;
- г) всесторонній розвиток і ріст обсягів виробництва.

5. На вашу думку, яка відповідь найбільш повно характеризує головні напрями діяльності підприємства?

- а) стратегічне і поточне планування, облік і звітність, ціноутворення і система кредитування;
- б) вивчення ринку товарів, інноваційна, комерційна, економічна, соціальна діяльність і післяпродажний сервіс;
- в) реклама, формування маркетингових програм, організація аукціонів і бірж;
- г) вивчення ринку товарів, випуск акцій, комерційна і зовнішня діяльність.

6. За якою ознакою поділяються підприємства на закордонні, національні і змішані?

- а) за формою власності майна;
- б) за формою господарювання;
- в) за ступеню підпорядкування;
- г) за належністю капіталу.

7. Який документ регулює діяльність підприємства та його взаємовідносини з іншими господарюючими суб'єктами?

- а) договір;
- б) статут;
- в) контракт;
- г) план.

8. Право розпоряджатися виробленою продукцією належить...

- а) засновникам підприємства;
- б) найманим робітникам;
- в) кредиторам;
- г) співробітникам підприємства.

9. Колективний договір укладається ...

- а) лише на державних підприємствах;
- б) лише на підприємствах, де частка держави у майні складає більше 50 %;
- в) на комерційних фірмах;

г) на всіх підприємствах, де використовується наймана праця.

10. Які з нижченаведених заходів не відносяться до заходів, що складають виробничу діяльність підприємства?

- а) обґрунтування обсягу виготовлення продукції відповідно до вимог ринку;
- б) формування маркетингових програм для конкретних ринків та їх оптимізація відносно виробничих потужностей підприємства;
- в) аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства щодо забезпечення виробництва необхідними матеріально-технічними ресурсами;
- г) забезпечення виробництва необхідними матеріально-технічними ресурсами;
- д) організація системи збуту продукції підприємства.

11. Який з напрямів діяльності є визначальним для оцінки і регулювання всіх елементів у системі господарювання на підприємстві?

- а) вивчення ринку товарів;
- б) інноваційна діяльність;
- в) виробнича діяльність;
- г) економічна діяльність;
- д) комерційна діяльність;
- е) післяпродажний сервіс;
- ж) соціальна діяльність.

12. Який із критеріїв покладено в класифікаційну основу поділу підприємств за розмірами?

- а) рівень рентабельності;
- б) розмір статутного фонду;
- в) тип виробництва;
- г) чисельність працівників;
- д) валовий обсяг виробництва.

13. Учасники товариства з додатковою відповідальністю відповідають за борги товариства...

- а) у межах належних їм внесків;
- б) солідарна відповідальність усім майном;
- в) у межах належних їм внесків і майном у розмірі, кратному внеску;
- г) у межах належних їм акцій.

14. Адміністративно відокремлена частина підприємства, в якій виконується певний комплекс робіт відповідно до внутрішньозаводської спеціалізації, називається...

- а) інфраструктурою підприємства;
- б) цехом;
- в) відділом;
- г) виробничою дільницею;
- д) робочим місцем.

15. Які функції виконують допоміжні цехи на підприємстві?

- а) виготовляють продукцію, що визначає профіль і спеціалізацію підприємства;
- б) виконують роботи, які забезпечують необхідні умови для нормального

перебігу основних і допоміжних виробничих процесів;

в) займаються переробкою та виготовленням продукції з відходів основного виробництва;

г) займаються утилізацією відходів виробництва;

д) виготовляють продукцію, що використовується для забезпечення власних потреб усередині самого підприємства.

16. Які цехи виконують роботи, що забезпечують необхідні умови для нормального перебігу основних і допоміжних виробничих процесів на підприємстві?

а) основні;

б) побічні;

в) обслуговуючі;

г) допоміжні.

17. За яким критерієм основні підрозділи цехової виробничої структури поділяються на основні, допоміжні, обслуговуючі й побічні цехи?

а) за характером діяльності;

б) за виробничим профілем підприємства;

в) за обсягом виробництва;

г) за формою спеціалізації;

18. Виробничі підрозділи підприємства, що займаються підготовкою та випробуванням нових виробів — це ...

а) експериментальні цехи;

б) підготовчі цехи;

в) випробні цехи;

г) науково-технічний відділ.

19. Які цехи виготовляють продукцію, що використовується для забезпечення власних потреб усередині самого підприємства і може бути реалізована замовникові?

а) основні;

б) допоміжні;

в) обслуговуючі;

г) побічні;

д) експериментальні.

20. Технологічна виробнича структура переважно використовується на підприємствах...

а) масового виробництва;

б) великосерійного виробництва;

в) одиничного виробництва.

21. Ознакою _____ виробничої структури є спеціалізація цехів на виготовленні певного виробу або групи однотипних виробів з використанням різноманітних технологічних процесів та операцій

а) технологічної;

б) змішаної;

в) комбінатської;

г) предметної.

22. З розвитком і поглибленням рівня спеціалізації підприємств його виробнича структура...

- а) спрощується;
- б) не змінюється;
- в) стає складнішою.

23. На підприємствах, де здійснюються багатостадійні процеси виробництва, характерною ознакою яких є послідовність процесів переробки сировини, використовується _____ виробнича структура.

- а) цехова;
- б) безцехова;
- в) корпусна;
- г) комбінатська.

24. На невеликих підприємствах з відносно простими виробничими процесами використовується _____ структура?

- а) корпусна;
- б) безцехова;
- в) комбінатська;
- г) цехова.

25. Суб'єкти якого добровільного об'єднання підприємств та організацій втрачають свою юридичну і господарську самостійність?

- а) асоціації;
- б) корпорації;
- в) консорціуму;
- г) тресту;
- д) холдингу.

26. Виділяють найбільш поширені типи уставних інтеграційних об'єднань:

- а) акціонерні товариства;
- б) холдинги;
- в) асоціації;
- г) корпорації;
- д) концерни.

27. Визначте умови, які призводять до порушення чинного антимонопольного законодавства при створенні асоціації:

- а) асоціація створюється як договірна особа, яка не є господарським товариством або підприємством;
- б) предмет діяльності асоціації виключає координацію господарської діяльності засновників;
- в) засновники асоціації отримують доходи від її діяльності;
- г) вступ (вихід) нових учасників з асоціації є вільним.

28. Тимчасові статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети створюються у формі:

- а) акціонерних товариств;
- б) асоціацій;
- в) корпорацій;
- г) консорціумів.

29. Суб'єкти якого добровільного об'єднання підприємств координують свою господарську діяльність і не мають права втручатися у виробничу та комерційну діяльність учасників?

- а) асоціації;
- б) корпорації;
- в) консорціуму;
- г) холдингу.

30. Яким основним законам підпорядковане функціонування ринку?

- а) Господарському Кодексу України;
- б) закону попиту та пропозиції і закону вартості;
- в) закону розміщення продуктивних сил;
- г) Закону України «Про підприємництво».

31. Ведучим(головним) ринком, що визначає перспективи розвитку інших ринків, є...

- а) ринок засобів виробництва;
- б) ринок інвестиційних ресурсів;
- в) ринок грошово-кредитний;
- г) ринок предметів споживання;
- д) ринок продуктів харчування.

32. Об'єктивними умовами виникнення і функціонування ринкового господарства є...

- а) суспільний поділ праці;
- б) економічна відокремленість суб'єктів підприємництва;
- в) самостійність суб'єктів підприємництва;
- г) жорстка система управління виробництвом і розподілом.

33. Який ринок займається торгівлею цінних паперів?

- а) товарна біржа;
- б) фондова біржа;
- в) валютний ринок.

Тема 2. Основи підприємницької діяльності

Основні терміни й поняття:

Підприємництво, види підприємницької діяльності, типи підприємництва, франчайзинг, підприємницький договір (контракт, угода), партнерські зв'язки, міжнародний бізнес, спільні підприємства.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. Підприємницька діяльність як сучасна форма господарювання.

Слід ознайомитись з:

- походженням терміну і поняття „підприємництва”;
- функціями, принципами й моделями здійснення підприємництва;

- суб'єктами і об'єктами підприємницької діяльності;
- роллю та значенням підприємництва в сучасній ринковій системі господарювання;
- організаційно-правовими формами підприємницької діяльності, їх перевагами й недоліками;
- поняттям франчайзингу, його сутністю і типами (торговий, розповсюдження продукції, чистий).
- основними видами підприємницької діяльності (виробничою і посередницькою).

2. Договірні взаємовідносини і партнерські зв'язки в підприємстві.

Вивчаючи питання цього напрямку, насамперед слід:

- ознайомитися з типовим змістом, загальними й специфічними умовами підприємницьких договорів (контрактів, угод);
- розглянути структуру і порядок укладання договорів.
- оцінити основні напрями співпраці партнерів, форми співробітництва у сферах виробництва, товарообміну й торгівлі, фінансових відносинах.

3. Міжнародна підприємницька діяльність.

- розкрити сутність міжнародної підприємницької діяльності;
- визначити сучасні тенденції розвитку міжнародних економічних відносин;
- розкрити поняття «суб'єкти», типи й види міжнародного бізнесу, форми міжнародної підприємницької діяльності;
- визначити мотивацію і процедуру створення, механізм функціонування спільних підприємств у системі міжнародного бізнесу.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Партнерські зв'язки - система договірних відносин, що встановлюються між підприємцями і дозволяють кожному з них досягти очікуваного результату за рахунок обміну наслідками своєї діяльності.

Підприємництво - самостійна, ініціативна фінансово-господарська діяльність громадян, спрямована на отримання прибутку (доходу) і здійснюється від свого імені на власний ризик та під свою особисту майнову відповідальність або ж від імені та під майнову відповідальність юридичної особи-підприємства (організації).

Франчайзинг - надання права на виробництво та (або) збут продукції (послуги) з практичною допомогою у справі організації та управління бізнесом.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Формування підприємницького середовища.
2. Основні напрями співпраці партнерів.
3. Тенденції і проблеми розвитку спільних підприємств в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про господарські товариства“ від 19.09.1991 № 1576-XII, поточна редакція від 04.10.2005 // zakon.rada.gov.ua.
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” від 15.05.2003 № 755-IV, поточна редакція від 19.10.2006 // zakon.rada.gov.ua
3. Закон України «Про підприємництво» від 26 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 9. - Ст. 71.
4. Закон України “Про державну підтримку малого підприємництва“ від 19.10.2000 № 2063-III// zakon.rada.gov.ua.
5. Бусыгин А. Предпринимательство. Основной курс: Учебник - М.: Инфра - М., 1997. - 608 с.
6. Покропивний С. Ф., Колот В. М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність. - К.: КНЕУ, 1998. - 352 с
7. Ульяницька О.В. Соціально-економічні проблеми господарської діяльності підприємств малого бізнесу // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2. – С. 65 – 73.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Яке із наведених визначень підприємництва є вірним?
 - а) власник, який діє на свій страх і ризик заради реалізації будь-якої ідеї з метою одержання прибутку;
 - б) самостійна, ініціативна фінансово-господарська діяльність громадян, яка спрямована на отримання прибутку і здійснюється від свого імені і під свою майнову відповідальність або від імені і під відповідальність юридичної особи;
 - в) самостійний господарський суб’єкт, який володіє правами юридичної особи;
 - г) добровільні об’єднання громадян з метою спільного ведення господарської діяльності.
2. Назвіть принципи здійснення підприємницької діяльності?
 - а) самостійне формування програми діяльності;
 - б) ефективний менеджмент;
 - в) законодавча і нормативна база;
 - г) мотивація висопродуктивної праці.
3. Із наведених відповідей вкажіть принцип підприємницької діяльності?
 - а) конкуренція;
 - б) законодавча база;
 - в) вільний вибір діяльності;
 - г) менеджмент.
4. Багаторічний досвід господарювання у країнах з ринковою економікою виділяє такі традиційні моделі підприємницької діяльності:
 - а) класична та інноваційна;
 - б) виробнича й посередницька;
 - в) класична і неокласична;

г) усі відповіді правильні.

5. Документ, що засвідчує волевиявлення фізичних або юридичних осіб щодо заснування нового організаційно-правового утворення для реалізації конкретної підприємницької діяльності – це ...

- а) установчий договір;
- б) підприємницький договір;
- в) статут підприємства;
- г) колективний договір.

6. Класична модель підприємництва орієнтована на ...

- а) активне використання нових управлінських рішень задля постійного зростання економічної та соціальної ефективності підприємницької діяльності;
- б) пошук зовнішніх додаткових джерел ресурсів;
- в) оновлення економічної системи держави;
- г) максимально ефективно використання наявних ресурсів підприємства.

7. Що означає визначення: «Надання права на виробництво та збут продукції, а також практична допомога у справі організації й управління бізнесом»?

- а) лізинг;
- б) франчайзинг;
- в) факторинг;
- г) оренда.

8. Якщо торгова фірма на довгостроковий період отримує лише право використовувати назву іншої фірми та її товарний знак, то такий метод ведення бізнесу називається ...

- а) чистим франчайзингом;
- б) торговим франчайзингом;
- в) франчайзингом розповсюдження продукції.

9. Франчайзинг розповсюдження продукції дає франчайзоотримувачу право...

- а) виробляти й продавати певні види продукції під власним товарним знаком;
- б) на продаж певних видів продукції на необмеженій території під товарним знаком виробника;
- в) продавати (виробляти) певні види продукції у межах строго обмеженої території під товарним знаком виробника.

10. Підприємницька діяльність має на меті інтегрувати економічні інтереси виробників і споживачів у сфері:

- а) посередництва;
- б) виробництва;
- в) фінансів.

11. Підприємницька діяльність у сфері посередництва практично здійснюється у формі...

- а) агентування;

- б) інноваційної діяльності;
- в) торгово-комерційної діяльності;
- г) аукціонної торгівлі;
- д) біржового підприємництва;
- е) факторингової діяльності.

12. До загальних умов, що включаються в основну частину договору, належать такі положення:

- а) предмет договору і кількість товарів;
- б) відповідальність сторін;
- в) назва договору;
- г) форс-мажорні обставини;
- д) підписи сторін (партнерів).

13. Юридична назва підприємницьких утворень (партнерів, сторін договору) має бути зазначена у...

- а) преамбулі (вступній частині);
- б) основній частині договору;
- в) заключній частині договору.

14. Бартер є однією із форм співробітництва партнерів у сфері...

- а) виробництва;
- б) товарообміну;
- в) торгівлі;
- г) фінансових відносин.

15. Посередники, які займаються перепродажем товару за свій рахунок і від свого імені, є...

- а) торговими агентами;
- б) брокерами;
- в) комісіонерами;
- г) дилерами;
- д) дистриб'юторами.

16. Проектне фінансування є однією з форм співробітництва партнерів у сфері...

- а) виробництва;
- б) товарообміну;
- в) торгівлі;
- г) фінансових відносин.

17. Систему взаємовідносин, що встановлюється між підприємцем і фактор-фірмою (банком), яка бере на себе дебіторську заборгованість підприємця або купує в підприємця його вимогу до того чи іншого партнера щодо оплати боргу, називають...

- а) факторинг;
- б) бартер;
- в) оферта;
- г) лізинг;
- д) франчайзинг.

18. Документ, що відображає згоду сторін на здійснення взаємодії в обраній сфері підприємницької діяльності

- а) установчий договір;
- б) підприємницький договір;
- в) статут підприємства;
- г) колективний договір.

19. Офіційна письмова пропозиція продавця (направлена потенційному покупцеві) про продаж партії товару з дотриманням певних умов контракту (угоди) має назву...

- а) факторинг;
- б) бартер;
- в) оферта;
- г) лізинг;
- д) франчайзинг.

20. Договірними відносинами, що встановлюються між підприємцями і дозволяють кожному з них досягти очікуваного результату (успіху) за рахунок обміну наслідками своєї діяльності, називають...

- а) партнерські зв'язки;
- б) підприємницький договір;
- в) товарообмінні операції;
- г) комерційні операції.

21. Спільна підприємницька діяльність - це...

- а) підрядне виробництво;
- б) пряме інвестування;
- в) ліцензування;
- г) управління за контрактом;
- д) підприємство спільного володіння.

22. Спільне підприємництво є однією із форм міжнародної підприємницької діяльності з _____ рівнем інтернаціоналізації.

- а) найнижчим;
- б) порівняно невисоким;
- в) відносно високим;
- г) найвищим.

23. Широкомасштабною формою міжнародного бізнесу з відносно високим рівнем інтернаціоналізації є:

- а) виконання окремих зовнішньоекономічних операцій;
- б) різноманітна промислова кооперація;
- в) спільне підприємництво;
- г) комплекс територіально-виробничих і багатосторонніх зв'язків.

Тема 3. Техніко-технологічна база виробництва

Основні терміни й поняття:	<i>Техніко-технологічна база (ТТБ) виробництва, форми розвитку ТТБ, технічний рівень виробництва, технічний розвиток підприємства, лізинг, виробнича потужність підприємства, проектна потужність, резервна потужність</i>
-----------------------------------	--

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва.

1) Визначення поняття техніко-технологічної бази виробництва та її значення для підприємства в цілому.

2) Характеристика основних складових ТТБ:

⇒ Технологічна складова (ресурсне забезпечення (видобуток, обробка, транспортування, складування, контроль); технологічне забезпечення (способи переробки ресурсів та виготовлення готової продукції); документальне забезпечення (документація загального і спеціального призначення).

⇒ Технічна складова (енергетична база; виробничі машини й устаткування, транспортно-переміщувальні машини й засоби; технічна база інформаційних процесів).

3) Порівняти традиційний та інноваційний тип виробництва.

2. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства

Визначити змістову характеристику технічного розвитку підприємства, а також виокремити можливі форми такого розвитку й звернути особливу увагу на технічну трансформацію підприємства шляхом модернізації та технічного переозброєння, підтримування його високопродуктивного стану через здійснення капітального ремонту й заміни діючого устаткування.

Вагому роль у процесі трансформування техніко-технологічної бази на підприємстві відіграє діагностика його технічного розвитку. Тому при вивченні теми в межах цього напрямку проблемних питань слід визначити об'єктивну необхідність та сутність діагностики стану технічного розвитку підприємства, дослідити основні процедури та визначити розрахункові показники, на основі яких можна визначити основні напрями покращання техніко-технологічної бази підприємства. У всій сукупності показників треба найбільшу увагу звернути на показники технічної оснащеності праці, рівень технології, технічний рівень устаткування, рівень комп'ютеризації та автоматизації виробничих процесів і прийняття управлінських рішень.

Технічний розвиток підприємства як складний багатовекторний процес потребує скоординованих і послідовних управлінських дій. Значну роль у такій координації відіграє організаційна складова процесу управління. Тому, вивчаючи управлінські аспекти технічного розвитку підприємства, слід звернути увагу на комплекс проблемних питань, пов'язаних з організаційно-економічним управлінням технічним розвитком підприємства. При цьому слід

завжди пам'ятати, що процес технічного розвитку підприємства має строгу передбачуваність, логічну послідовність та етапність.

3. Формування і використання виробничої потужності підприємства

Визначити загальне поняття виробничої потужності підприємства, її основні складові. Наступним кроком є виокремлення відповідних видів виробничої потужності й визначення їхніх спільних рис. Велику увагу необхідно приділити сукупності чинників, що впливають на підходи та організаційно-технічні рішення з формування виробничої потужності підприємства.

Для кваліфікованого визначення потреби підприємства у виробничих потужностях майбутньому фахівцеві з економіки необхідно докладно ознайомитися із загальними методичними принципами розрахунку виробничої потужності підприємства, набути певних навичок виконання відповідних техніко-економічних розрахунків. Слід звернути увагу на методичні особливості визначення та техніку виконання розрахунків виробничої потужності підприємства, що створюється, і діючого.

Набуті знання і навички щодо визначення виробничої потужності підприємства дадуть змогу виконувати техніко-економічні розрахунки для підприємств певної галузевої спрямованості. Але характерною особливістю сучасного виробничого підприємства є багатогалузева спрямованість. Тому, вивчаючи методологію визначення виробничої потужності підприємства, необхідно звернути увагу на підходи, що дозволяють виконувати розрахунки виробничої потужності підприємств з багатогалузевою спрямованістю.

Ефективна виробнича діяльність підприємства потребує стабільної роботи виробничих потужностей, запобігання виникненню кризових ситуацій, що можливо за умови створення резервних виробничих потужностей. Результатом вивчення методологічних засад формування та регулювання виробничої потужності підприємства мають стати знання з установавання резервних потужностей на промисловому підприємстві, ефективного і динамічного регулювання змін у резервах виробничих потужностей підприємств різних галузей економіки України.

Прибуткова діяльність підприємства передбачає постійне підвищення ефективності використання виробничих потужностей. Визначення характерних ознак динаміки виробничих потужностей підприємства можливе на основі відповідних показників, які студент повинен знати й вміти розраховувати. Крім того, треба вивчити найбільш ефективні й впливові шляхи підвищення ефективності використання потужностей підприємства і характерні для них розрахункові показники.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Виробнича потужність - максимально можливий випуск продукції у номенклатурі й асортименті при повному використанні виробничого обладнання та виробничих площ з урахуванням застосування передової техніки виробництва і наукової організації праці.

Технічний розвиток підприємства - сукупність організаційно-технічних заходів, які виступають завершальним етапом певних науково-технічних програм, здійснюються у межах підприємства і виконують роль інтенсифікатора щодо певних ділянок виробничого процесу.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Формування та удосконалення системи показників технічного розвитку підприємства.
2. Використання показників технічного рівня виробництва при обґрунтуванні напрямів розвитку підприємства за ринкових умов господарювання.
3. Сучасний рівень використання виробничих потужностей на підприємствах різних галузей народного господарства України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства: Підручник/ за ред. С.Ф. Покропивного.- К.: КНЕУ, 2001.-528с.
2. Львов В. С. Эффективное управление техническим развитием. - М.: Экономика, 1990. -255 с.
3. Организация, планирование и управление деятельностью промышленного предприятия / Под ред. С.М. Бухало. - 2-е изд., перераб. и доп. - К.: Вища шк., 1989. - 472 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Технічний розвиток підприємства - це...*
 - а) процес створення нових й удосконалення застосовуваних технологій, засобів виробництва і кінцевої продукції з використанням досягнень науки;
 - б) процес удосконалення техніко-технологічної бази підприємства, зорієнтований на кінцеві результати його господарської діяльності;
 - в) процес формування та удосконалення техніко-технологічної бази підприємства, зорієнтований на досягнення науки і техніки;
 - г) процес формування та удосконалення техніко-технологічної бази підприємства, зорієнтований на кінцеві результати його господарської діяльності.
2. *Розвиток техніко-технічної бази підприємства здійснюється шляхом...*
 - а) капітального ремонту устаткування;
 - б) технічного доозброєння підприємства;
 - в) модернізації;
 - г) заміни спрацьованого устаткування новим устаткуванням такого ж технічного рівня.
3. *Підтримування техніко-технологічної бази підприємства здійснюється за рахунок проведення...*
 - а) капітального ремонту устаткування;
 - б) технічного переозброєння діючого підприємства;

- в) реконструкції діючого підприємства;
- г) розширення діючого підприємства;
- д) нового будівництва.

4. Цілі й пріоритети технічного розвитку підприємства визначаються відповідно до...

- а) розвитку науки і техніки;
- б) загальної стратегії підприємства;
- в) розвитку суспільства;
- г) ринкової ситуації.

5. Зміст програми технічного розвитку підприємства визначається...

- а) загальною стратегією підприємства;
- б) сукупністю конкретних заходів технічного розвитку;
- в) сучасними досягненнями науки і техніки;
- г) забезпеченням його необхідними ресурсами.

6. Метою проведення модернізації є...

- а) проведення повного або часткового переобладнання виробництва;
- б) вилучення з експлуатації фізично спрацьованих і технічно застарілих засобів праці;
- в) удосконалення діючого виробничого устаткування;
- г) відшкодування нормального фізичного спрацювання конструктивних елементів засобів праці й максимально можливе відновлення їхніх первісних техніко-експлуатаційних параметрів;
- д) запобігання техніко-економічному старінню окремих видів засобів праці і підвищення їхніх техніко-експлуатаційних параметрів до рівня сучасних вимог виробництва.

7. У результаті проведення реконструкції діючого підприємства у разі необхідності можуть бути...

- а) побудовані нові виробничі об'єкти замість тих, що їх подальша експлуатація визнана недоцільною;
- б) побудовані на нових земельних ділянках окремі виробничі об'єкти за затвердженим початковим проектом;
- в) впроваджені нові технології, модернізація та заміна фізично спрацьованого і технічно застарілого устаткування.

8. Які з нижченаведених показників характеризують ступінь технічної оснащеності праці персоналу?

- а) фондоозброєність праці;
- б) трудомісткість продукції;
- в) продуктивність праці;
- г) жоден з наведених показників.

9. Коефіцієнт механоозброєності праці розраховується як відношення...

- а) середньорічної вартості виробничих фондів підприємства до середньооблікової чисельності працюючих;
- б) середньорічної вартості машин і устаткування до загальної кількості робітників;
- в) середньорічної вартості машин і устаткування до кількості

робітників у найбільшу зміну;

г) середньорічної вартості виробничих фондів підприємства до кількості робітників.

10. *Коефіцієнт використання сировини і матеріалів характеризує...*

- а) ступінь технічної оснащеності праці;
- б) рівень прогресивності застосовуваної технології;
- в) технічний рівень виробничого устаткування;
- г) рівень механізації та автоматизації виробництва;
- д) рівень комп'ютеризації виробничих процесів.

11. *До показників, що характеризують рівень прогресивності технології, відносять...*

- а) середній вік застосовуваних технологічних процесів;
- б) середній строк експлуатації устаткування;
- в) надійність устаткування;
- г) продуктивність устаткування.

12. *Виробнича потужність підприємства - це...*

- а) річний випуск продукції заздалегідь визначених номенклатури, асортименту та якості за умов повного використання устаткування і виробничих площ;
- б) середньорічна вартість основних фондів виробничого призначення;
- в) максимально можливий річний випуск продукції у номенклатурі та асортименті за умов найбільш повного використання виробничого устаткування;
- г) продуктивність наявного устаткування.

13. *Виробнича потужність підприємства визначається за...*

- а) усією номенклатурою вироблюваної профільної продукції;
- б) лише профільною продукцією підприємства;
- в) усією номенклатурою вироблюваної продукції;
- г) усіма асортиментними групами продукції.

14. *Вхідна виробнича потужність підприємства це...*

- а) проектна виробнича потужність;
- б) поточна виробнича потужність;
- в) поточна виробнича потужність на початок року;
- г) фактично досягнута виробнича потужність на кінець року;
- д) середньорічна виробнича потужність підприємства

15. *Виробнича потужність підприємства встановлюється, виходячи з потужності цехів (дільниць, технологічних ліній, агрегатів) основного виробництва:*

- а) обслуговуючих;
- б) допоміжних;
- в) провідних;
- г) основних.

16. *При розрахунку виробничої потужності підприємства не враховується...*

- а) усе діюче і недіюче внаслідок несправності, ремонту та модернізації устаткування основних виробничих цехів;

б) устаткування, що знаходиться на складі і має бути введене в експлуатацію в основних цехах протягом року;

в) понаднормоване устаткування допоміжних цехів, що є аналогічним технологічному устаткуванню основних виробничих цехів;

г) устаткування, що знаходиться на складі підприємства.

17. Для підприємств з дискретним процесом виробництва максимально можливий фонд часу роботи устаткування визначається як...

а) календарний фонд часу;

б) календарний фонд часу за мінусом часу, необхідного для проведення ремонтів і технологічних зупинок устаткування;

в) номінальний фонд часу роботи устаткування;

г) дійсний фонд часу роботи устаткування.

18. Для підприємств з безперервним процесом виробництва максимально можливий фонд часу роботи устаткування визначається як...

а) календарний фонд часу;

б) календарний фонд часу за мінусом часу, необхідного для проведення ремонтів і технологічних зупинок устаткування;

в) номінальний фонд часу роботи устаткування;

г) дійсний фонд часу роботи устаткування

19. Якщо коефіцієнт використання виробничої потужності підприємства більше одиниці, то...

а) наявна виробнича потужність підприємства недостатня для виконання виробничої програми;

б) запланована виробнича програма підприємства нижча за його потенційні можливості.

20. Коефіцієнт освоєння проектної потужності відображає співвідношення

а) обсягу випуску продукції та середньорічної виробничої потужності підприємства;

б) обсягу випуску продукції та проектної потужності підприємства;

в) обсягу випуску продукції та норми її випуску;

г) проектної виробничої потужності підприємства та річного обсягу випуску продукції.

21. Рівень використання устаткування за продуктивністю визначає...

а) коефіцієнт інтенсивності навантаження устаткування;

б) коефіцієнт екстенсивності завантаження устаткування;

в) інтегральний коефіцієнт навантаження устаткування;

г) коефіцієнт змінності устаткування.

22. Підвищення інтенсивного навантаження устаткування та виробничої потужності підприємства можливе за рахунок...

а) застосування прогресивних форм організації виробництва;

б) підвищення коефіцієнта змінності роботи устаткування;

в) скорочення простоїв устаткування;

г) зниження частки недіючих машин та устаткування;

д) виведення з експлуатації неефективно використовуваного устаткування.

23. Збільшення екстенсивного завантаження устаткування та виробничої потужності підприємства можливе за рахунок..

- а) технічного удосконалення устаткування;
- б) запровадження нової технології;
- в) зниження частки недіючих машин та устаткування;
- г) застосування прогресивних форм організації виробництва;
- д) інтенсифікації виробничих процесів.

24. Від яких чинників найбільше залежить виконання виробничої програми підприємства?

- а) забезпеченості сировиною та паливом;
- б) матеріально-технічної бази, забезпеченості матеріальними і трудовими ресурсами та ефективності їх використання;
- в) матеріально-технічної бази і продуктивності праці;
- г) ефективності використання основних фондів та чисельності працівників.

Тема 4. Організація виробництва

Ключові поняття: | виробничий процес, виробничий цикл, тривалість виробничого циклу

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні цієї теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. *Сутнісна характеристика, структура і принципи організації виробничих процесів.*

Зокрема слід з'ясувати:

- 1) визначення понять «виробництво», «виробничий процес», «елементи виробничого процесу» тощо, звертаючи увагу на відмінності між загальним тлумаченням виробництва й виробничого процесу. Необхідно з'ясувати характерні особливості, покладені в основу поділу виробничого процесу на елементи, дати характеристику кожному такому елементу окремо;
- 2) класифікацію виробничих процесів на основі таких ознак: призначення (основні, допоміжні й обслуговуючі процеси), перебіг у часі (дискретні й безперервні процеси), ступінь автоматизації (ручні, механізовані, автоматизовані та автоматичні процеси);
- 3) ознаки основних принципів: спеціалізації, пропорційності, паралельності, прямоточності, безперервності, ритмічності, автоматичності, гнучкості й гомеостатичності; докладно розглянути основні характеристики й особливості, що відрізняють їх один від одного.

2. *Організація виробничого процесу у часі*

Слід звернути особливу увагу на такі моменти:

- 1) визначення понять „виробничий цикл”, „тривалість виробничого циклу”; основні характерні риси, притаманні виробничому циклу. Слід ґрунтовно розглянути методикау й навчитися виконувати розрахунки тривалості виробничого циклу;
- 2) складові елементи тривалості виробничого циклу, в тому числі на такий елемент, як „час перерв”, особливості структури тривалості виробничого циклу для дискретних і безперервних процесів.

3. Організаційні типи виробництва

Слід розглянути питання, що розкривають необхідність виокремлення та дефініції типів виробництва. При цьому слід усвідомити, що тип виробництва є комплексною характеристикою технічних, організаційних та економічних особливостей виробничої діяльності на підприємстві. Далі, використовуючи поділ за типами виробництва, слід з'ясувати:

- 1) характеристику прояву відповідних технічних, організаційних та економічних особливостей виробничих процесів, що мають місце на конкретному підприємстві;
- 2) особливості відповідних робіт і технологічних операцій, виконуваних на робочих місцях у різних виробничих процесах, звернути увагу на організаційно-технічні особливості, обумовлені певною спеціалізацією на робочих місцях в одиничному, серійному (дрібно-, середньо-, великосерійному), масовому виробництві;
- 3) визначити сукупність класифікаційних ознак, притаманних кожному з типів виробництва; визначити конкретні особливості, що виявляються на робочих місцях залежно від технологічних процесів та обраної сукупності класифікаційних ознак. Отримані дані необхідно порівняти й визначити, які чинники впливають на трансформацію характеристик виробничого процесу за певними класифікаційними ознаками.

4. Організація виробничого процесу в просторі

При вивченні тематичного матеріалу цього блоку питань слід розглянути:

- 1) понятійний апарат, тобто вивчити поняття методу організації виробництва;
- 2) спеціалізацію виробничих підрозділів за формами виробництва, тобто модифікації непотокового виробництва на одинично-технологічний, партійно-технологічний і предметно-груповий методи організації виробничих процесів, вивчити особливості та ефективність застосування різних модифікацій непотокового виробництва;
- 3) основні ознаки потокового методу виробництва, визначити сукупність чинників, що впливають на вибір цього методу. Доцільно розглянути основні параметри функціонування потокової лінії: такт, ритм, кількість робочих місць, довжина робочих зон, швидкість руху конвеєра.

5. Форми організації виробничих процесів

На останньому етапі вивчення цієї теми слід визначити:

- 1) сутність форм організації виробництва та їх основні прояви, соціально-економічного значення застосування різних форм організації виробництва на підприємствах різних галузей;
- 2) детальне вивчення кожної з цих форм окремо - концентрація виробництва, спеціалізація, кооперування і конверсія виробничих підприємств, комбінування, диверсифікація.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Виробничий процес - сукупність взаємозв'язаних процесів праці та природних процесів, у результаті яких вихідні матеріали й напівфабрикати перетворюються на готову продукцію.

Масове виробництво - тип виробництва, що характеризується вузькою номенклатурою і великим обсягом випуску продукції, яка безперервно виробляється протягом тривалого часу.

Одиничне виробництво - тип виробництва, що характеризується широкою номенклатурою продукції і малим обсягом її випуску.

Серійне виробництво - тип виробництва, що характеризується обмеженою номенклатурою і відносно великим обсягом випуску продукції, яка виробляється періодично повторюваними партіями.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Необхідність та ефективність конверсійних процесів на підприємствах воєнно-промислового комплексу України.
2. Об'єктивна необхідність і тенденції розвитку диверсифікації виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильков В. Г. Організація виробництва: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 524 с.
2. Кожекин Г. Я., Сеница А. М. Организация производства: Учеб. пособие. — Минск: Экоперспектива, 1998. — 334 с.
3. Курочкин А. С. Организация производства: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2001 — 216 с.
4. Новицкий Н. И. Организация и планирование производства: Учеб.-метод. пособие. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 392 с.
5. Фатхутдинов Р. А. Организация производства: Учебник. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 672 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Сукупність взаємозв'язаних дій людей, засобів праці та сил природи, потрібних для виготовлення продукції - це...

- а) технологічний процес;
- б) основний процес;
- в) виробничий процес;
- г) обслуговуючий процес.

2. *Процес виготовлення продукції, яка використовується на самому підприємстві для забезпечення нормального перебігу основних процесів, називають...*

- а) технологічним процесом;
- б) допоміжним процесом;
- в) виробничим процесом;
- г) обслуговуючим процесом.

3. *Сукупність дій щодо зміни й визначення стану предмета праці називають...*

- а) технологічним процесом;
- б) основним процесом;
- в) виробничим процесом;
- г) обслуговуючим процесом.

4. *Процес безпосереднього вироблення основної продукції підприємства, яка визначає його виробничий профіль, спеціалізацію і надходить на ринок як товар для продажу, - це...*

- а) технологічний процес;
- б) основний процес;
- в) виробничий процес;
- г) обслуговуючий процес.

5. *Виробничий процес - це...*

- а) сукупність взаємопов'язаних дій людей, засобів праці та сил природи, потрібних для вироблення продукції;
- б) процес безпосереднього вироблення основної продукції підприємства;
- в) сукупність дій щодо зміни та визначення стану предмета праці;
- г) процес вироблення продукції, яка використовується на самому підприємстві для забезпечення нормального перебігу основних процесів;
- д) процес, який здійснюється під впливом сил природи.

6. *Дискретні процеси - це виробничі процеси ...*

- а) які не потребують технологічної циклічності;
- б) яким притаманна циклічність, пов'язана із виготовленням виробів певної форми;
- в) які виконуються робітником за допомогою машин;
- г) які здійснюються машинами без участі робітника.

7. *За яким критерієм виробничі процеси поділяються на дискретні та безперервні?*

- а) за призначенням;
- б) за перебігом у часі;
- в) за ступенем автоматизації;
- г) за ступенем складності.

8. *Автоматичні процеси - це процеси, які ...*

- а) виконуються безпосередньо робітником;
- б) виконуються робітником за допомогою машин;
- в) виконуються машинами під наглядом робітника;

г) виконуються машиною без участі робітника за попередньо розробленою програмою.

9. Робота всіх підрозділів підприємства і випуск продукції мають здійснюватися за певним ритмом, з планомірною повторюваністю - це принцип...

- а) гнучкості;
- б) ритмічності;
- в) безперервності;
- г) автоматичності.

10. Предмети праці в процесі обробки мусять мати найкоротші маршрути по всіх стадіях виробничого процесу, без зустрічних і зворотних переміщень - це вимога принципу...

- а) паралельності;
- б) прямоточності;
- в) автоматичності.

11. Принцип спеціалізації виробничого процесу означає ...

- а) одночасне виконання окремих операцій і процесів;
- б) безперервне здійснення суміжних технологічних операцій;
- в) обробку предметів праці без зустрічних і зворотних переміщень на всіх стадіях виробничого процесу;
- г) зменшення номенклатури продукції, яка виробляється на кожній ділянці підприємства;
- д) здатність виробничої системи стабільно виконувати свої функції у межах допустимих відхилень.

12. Необхідність узгодження пропускної спроможності всіх частин виробничого процесу покладено в основу принципу

- а) гнучкості;
- б) пропорційності;
- в) безперервності;
- г) автоматичності.

13. Для якого типу виробництва характерна обмежена номенклатура продукції, обсяг випуску може бути достатньо великим, а виготовлення окремих виробів періодично повторюється певними партіями?

- а) одиничного;
- б) серійного;
- в) масового;
- г) дослідного.

14. Масове виробництво характеризується...

- а) широкою номенклатурою;
- б) обмеженою номенклатурою;
- в) вузькою номенклатурою.

15. Підприємство, на якому безперервно випускають один або декілька виробів протягом тривалого часу в умовах високої внутрішньозаводської спеціалізації, є підприємством...

- а) одиничного виробництва;

- б) серійного виробництва;
- в) масового виробництва;
- г) дослідного виробництва.

16. Коефіцієнт закріплення операцій ($K_{зо}$) у масовому виробництві:

- а) $K_{зо} > 40$;
- б) $20 < K_{зо} < 40$;
- в) $10 < K_{зо} < 20$;
- г) $1 < K_{зо} < 10$;
- д) $K_{зо} = 1$.

17. Предмети праці після закінчення попередньої операції відразу передаються на наступну операцію і обробляються при застосуванні способу поєднання операцій:

- а) послідовного;
- б) паралельного;
- в) паралельно-послідовного.

18. Партія предметів праці з операції на операцію при послідовному їх поєднанні передається...

- а) повністю;
- б) транспортною партією;
- в) поштучно;
- г) взагалі не передаються.

19. Технологічно та організаційно виокремлена група робочих місць, яка виробляє один або декілька типорозмірів виробів, називається...

- а) потоковою лінією;
- б) виробничою дільницею;
- в) робочим конвеєром;
- г) технологічною операцією.

20. Інтервал часу від початку до закінчення процесу вироблення продукції називають...

- а) виробничим циклом;
- б) технологічним циклом;
- в) тактом потокової лінії;
- г) виробничим часом.

21. Час виробництва включає...

- а) тривалість технологічних операцій;
- б) тривалість допоміжних операцій;
- в) тривалість природних процесів;
- г) тривалість перерв партійності;
- д) тривалість перерв очікування.

22. Виробничий цикл обробки партії предметів обчислюється у...

- а) хвилинах;
- б) годинах;
- в) робочих днях;
- г) календарних днях;
- д) календарних або робочих днях.

23. Інтервал часу, за який з потокової лінії сходять вироби, що йдуть один за одним транспортними партіями, називають...

- а) ритмом потокової лінії;
- б) тактом потокової лінії;
- в) швидкістю потокової лінії;
- г) виробничим часом

24. Організація непотокового виробництва передбачає, що...

- а) робочі місця розташовуються за ходом технологічного процесу;
- б) за групою робочих місць закріплюється обробка одного найменування конструктивно та технологічно подібних предметів;
- в) на робочих місцях обробляються різні за конструкцією і технологією вироблення предмети праці;
- г) робочі місця розташовуються однотипними технологічними групами без певного зв'язку з послідовністю виконання операцій;
- д) предмети праці переміщуються у процесі обробки складними маршрутами.

25. Які з нижченаведених ознак не характерні для потокового методу організації виробництва ?

- а) робочі місця розташовуються за ходом технологічного процесу;
- б) за групою робочих місць закріплюється обробка одного найменування конструктивно та технологічно подібних предметів;
- в) на робочих місцях обробляються різні за конструкцією і технологією вироблення предмети праці;
- г) технологічний процес має високу поопераційну диференціацію.

26. Такт потокової лінії обчислюється в одиницях...

- а) об'єму;
- б) часу;
- в) довжини;
- г) швидкості.

27. Технологічна концентрація виробництва - це...

- а) збільшення продуктивності технологічних установок, агрегатів, устаткування;
- б) укрупнення виробничих одиниць підприємства;
- в) процес збільшення розміру самостійних підприємств.

28. Розукрупнення виробництва - це зворотний процес...

- а) концентрації виробництва;
- б) кооперування виробництва;
- в) комбінування виробництва;
- г) диверсифікації виробництва.

29. Процес одночасного розвитку багатьох технологічно не зв'язаних між собою видів виробництва, значного розширення номенклатури та асортименту виготовлюваних виробів називається...

- а) спеціалізацією виробництва;
- б) концентрацією виробництва;
- в) диверсифікацією виробництва;

г) комбінуванням виробництва.

30. Форма виробничих зв'язків між підприємствами, що спільно виробляють певний вид кінцевої продукції, називається...

- а) кооперуванням;
- б) комбінуванням;
- в) концентрацією;
- г) конверсією.

31. Процес зосередження виробництва на більш великих підприємствах називається...

- а) кооперування;
- б) конверсія;
- в) концентрація;
- г) спеціалізація.

32. Рівень розвитку концентрації виробництва характеризується...

- а) часткою великих (за певним показником) підприємств;
- б) кількістю видів технологічно однорідних виробів;
- в) часткою покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів у загальному обсязі виробництва;
- г) часткою продукції інших галузей (непрофільних видів) у загальному її обсязі.

33. Частка продукції інших галузей (непрофільних видів) у загальному її обсязі характеризує рівень...

- а) спеціалізації виробництва;
- б) конверсії виробництва;
- в) диверсифікації виробництва;
- г) комбінування виробництва.

Тема 5. Управління підприємством

Основні терміни й поняття: управління підприємством, функції управління, принципи управління, методи управління (економічні, соціально-психологічні, організаційні структури управління (лінійно-функціональні, дивізійні, матричні).

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Сутність, принципи й функції системи управління.

При розгляді цього питання необхідно:

1) з'ясувати, що таке система взагалі і система управління підприємством, зокрема;

2) визначити, з яких елементів складається система управління підприємством й виявити взаємозв'язок і взаємодію елементів системи управління підприємством;

3) виділити основні функції управління (планування, організація, мотивація та контроль).

2. Методи управління діяльністю підприємства

При розгляді цього питання найбільшу увагу слід приділити визначенню найбільш вагомих груп - це економічні, організаційні та соціально-психологічні методи, що найчастіше використовуються у процесі цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на об'єкт

3. Організаційні структури управління підприємством

Система управління підприємством складається з певних елементів, які структуровані по вертикалі й горизонталі залежно від взаємовідносин і взаємопідпорядкованості суб'єкта управління і об'єкта управлінського впливу. У процесі структуризації виникає вертикальний ієрархічний поділ і горизонтальні ланки зв'язку. Об'єктивним відображенням створеної структуризації є організаційна структура управління підприємством. Вивчаючи дане питання, необхідно ознайомитися з передумовами побудови організаційної структури управління підприємством, визначити основні типи структур управління (лінійна, функціональна, лінійно-функціональна).

Слід звернути увагу на те, що на сучасному етапі розвитку економічних відносин найпоширенішими є структури лінійно-функціонального типу, який має велику кількість різновидів: структури дивізіональні, матричні, цільові, програмно-цільові, командні, штабні тощо.

Слід пам'ятати, що залежно від розміру й форми власності підприємства існують певні особливості вибору організаційних структур для новостворюваних підприємств.

4. Централізовані органи прямого і опосередкованого управління підприємством та організаціями. Принципи їх формування.

Слід розглянути необхідність і принципи формування вищих органів управління підприємствами й організаціями. Звернути увагу на те, що міністерства і комітети, державні корпорації і концерни є вищими органами прямого управління стосовно підпорядкованих їм підприємств та організацій. Визначити сукупність органів централізованого посереднього управління суб'єктами господарювання, а також спрямованість та ефективність адміністративної реформи в Україні. Ознайомитися із зарубіжним досвідом централізованого управління первинними ланками національної економіки.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Методи управління - способи, засоби управлінської діяльності, за допомогою яких робота персоналу спрямовується на досягнення цілей, які стоять перед об'єктом управління.

Організаційна структура управління - форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію і підпорядкованість її елементів.

Управління - цілеспрямований тиск на організовану систему, який забезпечує збереження її певної структури, підтримку режиму й мети діяльності.

Функції управління - певний вид діяльності людей з управління підприємством. Розрізняють такі функції: планування, організація, мотивація і контроль.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

- 1.Пріоритети, узгодженість і взаємодія методів управління підприємствами.
- 2.Сфери застосування і тенденції раціоналізації різних типів організаційних структур управління підприємствами.
- 3.Зарубіжний досвід управління підприємствами (фірмами, компаніями, корпораціями).
- 4.Проблеми вдосконалення централізованого управління підприємствами та організаціями в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Економіка підприємства - Підручник. / За ред. С.Ф.Покропивного. - К.: КНЕУ, 2000. –528с.
- 2.Економіка підприємства: Навч. Посібник / Г.О.Швиданенко та ін. - К.: КНЕУ, 2000. –248с.
- 3.Скляренко В.К., Прудников В.М. Економіка підприємства: Учбник.- М.: Инфра-М, 2006.-528 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Управління - це...

- а) здійснюваний постійно інтегрований процес планування, організації, директирування і контролю, які необхідні для досягнення місії і множинних цілей фірми;
- б) організація, аналіз, контроль;
- в) процес поєднання ресурсів для досягнення поставленої мети;
- г) особливий вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп на ефективну цілеспрямовану і продуктивну групу;
- д) процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації;
- е) всі відповіді правильні;
- ж) всі відповіді неправильні.

2. Специфічна діяльність з формування структури певного суб'єкта господарювання, координації внутрішніх підрозділів, розподілу повноважень і відповідальності між конкретними керівниками та виконавцями є однією із функцій управління. Це ...

- а) організація;
- б) мотивація;
- в) планування;
- г) регулювання;

д) контроль.

3. *Контроль - це процес...*

- а) вимірювання досягнутих за певний проміжок часу результатів діяльності;
- б) зіставлення фактично досягнутих результатів із запланованими;
- в) коригування оцінюваних показників;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) всі відповіді правильні;

4. *Процес ефективного формального і неформального впливу на людей у зв'язку з реалізацією місії підприємства називається...*

- а) лідерство;
- б) регулювання;
- в) комунікація;
- г) мотивація;
- д) організація.

5. *Методи управління - це...*

- а) способи впливу на окремих робітників і виробничі колективи в цілому, необхідні для досягнення цілей підприємства;
- б) процес, що спонукає окремих робітників і членів організації в цілому до спільних погоджених дій, які забезпечують досягнення загальної мети;
- в) розподіл завдань, повноважень і відповідальності між членами організації для досягнення загальної мети її діяльності;
- г) форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів.

6. *Економічні методи управління діяльністю підприємства реалізують...*

- а) матеріальні інтереси участі людини у виробничих процесах;
- б) мотиви примусового характеру;
- в) мотиви соціальної поведінки людини;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) всі відповіді правильні

7. *Міжфункціональні зв'язки мають місце:*

- а) між підрозділами та керівниками різних рівнів;
- б) між керівниками на різних рівнях управління, які виконують певні функції;
- в) між підрозділами одного і того ж рівня управління.

8. *Організаційна структура управління - це...*

- а) сукупність усіх виробничих, невиробничих та управлінських підрозділів підприємства;
- б) внутрішня будова підприємства, що характеризує склад підрозділів і систему зв'язків, підпорядкованості й взаємодії між ними;
- в) форма системи управління, що визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів;
- г) сукупність складових якого-небудь об'єкта, що мають підпорядкований допоміжний характер й забезпечують умови для

нормальної діяльності об'єкта в цілому.

9. *Що є основними функціями управління підприємствами?*

- а) менеджмент, маркетинг;
- б) планування, організація, мотивація, контроль;
- в) комерційна, технічна і фінансова;
- г) виробнича і посередницька.

10. *Хто здійснює всі функції управління на дільниці?*

- а) начальник цеху;
- б) економіст;
- в) майстер;
- г) маркетолог.

11. *Яка структура підприємства характеризує взаємозв'язок окремих цехів, господарств та дільниць?*

- а) виробнича структура;
- б) організаційна структура;
- в) загальна структура;
- г) лінійна структура.

12. *За якою організаційною структурою управління виконавці одночасно підпорядковані всім функціональним керівникам ?*

- а) лінійною;
- б) функціональною;
- в) лінійно-функціональною;
- г) дивізіональною;
- д) матричною.

13. *Дивізіональна організаційна структура управління - це структура, де...*

- а) кожний виробничий підрозділ корпорації має свою власну досить розгалужену структуру управління;
- б) виконавці одночасно підпорядковані всім функціональним керівникам;
- в) кожний підлеглий має тільки одного керівника, який виконує всі адміністративні та спеціальні функції у відповідному підрозділі;
- г) на рівні адміністрації корпорації централізовані загальнокорпоративні функції управління;
- д) поряд з лінійними керівниками і функціональним апаратом управління виділяють ще й тимчасові проектні групи.

14. *Основними перевагами лінійної організаційної структури управління є...*

- а) зростання інформаційних зв'язків між працівниками підрозділів;
- б) орієнтація на активне використання нововведень у всіх напрямках діяльності;
- в) сприяння спеціалізації і підвищенню ефективності роботи функціональних підрозділів;
- г) конкретність завдань і повноважень керівників різних рівнів;
- д) швидке прийняття управлінських рішень і підвищення їхньої якості.

15. *На вибір організаційної структури управління безпосередньо впливають...*

- а) кількість співробітників;
- б) стратегія підприємства;
- в) обсяг реалізації продукції (послуг).

16. До складу адаптивних структур управління не належать...

- а) матричні організаційні структури управління;
- б) проектні організаційні структури управління;
- в) дивізіональні організаційні структури управління.

Тема 6. Виробнича й соціальна інфраструктура

Основні терміни й поняття:

інфраструктура підприємства, виробнича та соціальна інфраструктура, капітальне будівництво

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Сутність і склад інфраструктури підприємства

Слід визначити:

- 1) сутнісну характеристику інфраструктури підприємства у загальному тлумаченні, із усієї сукупності різновидів інфраструктури виокремити інфраструктуру підприємства, визначити елементний зміст цього складника потенціалу підприємства - виділити виробничу й соціальну інфраструктури;
- 2) сутнісне тлумачення виробничої інфраструктури, структуру, загальні цілі та функції структурних підрозділів;
- 3) сутність, структуру та функціональну направленість соціальної інфраструктури, спільне та протилежне у призначенні й механізмі функціонування виробничої та соціальної інфраструктури.

2. Характеристика системи технологічного обслуговування підприємства

Необхідно звернути увагу на тлумачення поняття «система технологічного обслуговування», визначити основні функції системи й механізм реалізації цих функцій через підрозділи, що входять до складу системи технологічного обслуговування підприємства: ремонтні, транспортні, інструментальні, енергетичні, складські підрозділи.

3. Соціальна інфраструктура підприємства

Слід визначити:

- 1) необхідність і спрямованість соціальної діяльності підприємства за ринкових умов господарювання; встановити основні напрямки реалізації соціальної політики підприємства та ресурси, що забезпечують досягнення поставленої мети;
- 2) дослідити такі напрями удосконалення соціальної діяльності: поліпшення соціальної структури персоналу; забезпечення належних умов праці, побуту і проживання працівників; їх медичне та культурне

обслуговування; мотивації трудової діяльності та підвищення ефективності праці.

- 3) реалізацію запланованих заходів щодо розвитку інфраструктури та активізації соціальної діяльності; розглянути систему коротко- та довгострокових планів і прогнозів соціального розвитку колективу підприємства; вивчити підходи щодо реалізації вироблених планових рішень; дослідити методи впливу на соціальну активність персоналу підприємства.

4. Капітальне будівництво на підприємстві

Доцільно більш детально розглянути проблемні питання, пов'язані з капітальним будівництвом на промисловому підприємстві. Необхідно звернути увагу на

- 1) визначення капітального будівництва як процесу розширеного відтворення будівельних об'єктів виробництва та інфраструктури; дослідити діяльність, що забезпечує і просте відтворення будівель і споруд підприємства;
- 2) конкретні функції, що реалізуються у процесі капітального будівництва; визначити їхню ієрархічну підпорядкованість і цільову спрямованість кожної, ознайомитися з підходами до планування капітального будівництва, вивчити систему планів капітального будівництва та методи їх складання;
- 3) характеристику складника формалізованого представлення процесу капітального будівництва - проектно-кошторисну документацію стосовно будівництва, реконструкції та капітального ремонту об'єктів інфраструктури;
- 4) ознайомлення зі способами ведення будівельно-монтажних і ремонтних робіт; проведення дослідження ефективності сучасного капітального будівництва на основі державної статистичної звітності та документів первинного обліку промислових підприємств.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Виробнича інфраструктура - комплекс галузей господарства, що обслуговують сферу матеріального виробництва.

Соціальна інфраструктура – підрозділи, діяльність яких забезпечує задоволення соціально-побутових і культурних потреб працівників підприємства

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Вплив інфраструктурних підрозділів на економіку підприємства.
2. Необхідність і спрямованість соціальної діяльності підприємства за ринкових умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белов М. А., Антоненко О. В., Шевчук І. А., Кухта А. А. Управління виробничою інфраструктурою.- К.: КНЕУ, 1997. - 210 с.
2. Економіка підприємства - Підручник. / За ред. С.Ф.Покропивного. - К.: КНЕУ, 2000. –528с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Сукупність підрозділів, які безпосередньо не беруть участь у створенні основної продукції підприємства, але своєю діяльністю сприяють роботі основних цехів, називаються...

- а) виробничою інфраструктурою;
- б) інфраструктурою;
- в) соціальною інфраструктурою;
- г) капітальним будівництвом;
- д) виробничою структурою.

2. Комплекс цехів, господарств і служб підприємства, що забезпечують необхідні умови для функціонування підприємства, називаються...

- а) виробничою інфраструктурою підприємства;
- б) інфраструктурою підприємства;
- в) соціальною інфраструктурою підприємства;
- г) капітальним будівництвом;
- д) виробничою структурою підприємства.

3. Сукупність підрозділів підприємства, які забезпечують задоволення соціально-побутових та культурних потреб робітників підприємства - це...

- а) виробнича інфраструктура;
- б) інфраструктура;
- в) соціальна інфраструктура;
- г) організаційна структура;
- д) виробнича структура.

4. Підрозділи якого господарства здійснюють придбання, проектування, виготовлення, відновлення і ремонт технологічної оснастки, її облік, зберігання і видачу на робочі місця?

- а) ремонтного;
- б) інструментального;
- в) транспортного;
- г) енергетичного;
- д) складського.

5. Підрозділи якого господарства здійснюють приймання, зберігання, облік і видачу технологічної оснастки та інструменту цехам-споживачам ?

- а) ремонтного;
- б) інструментального;
- в) транспортного;
- г) енергетичного;
- д) складського.

6. Інструментальний відділ на підприємстві здійснює...

- а) постачання інструментів і пристроїв, що виготовляються на спеціалізованих інструментальних заводах;
- б) виготовлення, ремонт і відновлення спеціальної оснастки та інструменту загального користування;
- в) безпосереднє обслуговування робочих місць технологічною оснасткою;
- г) приймання, зберігання, облік і видачу технологічної оснастки та інструменту.

7. *Підрозділ якого господарства системи технічного обслуговування виробництва здійснює виготовлення, ремонт і відновлення спеціальної оснастки?*

- а) ремонтного;
- б) інструментального;
- в) транспортного;
- г) енергетичного;
- д) складського.

8. *Ремонтний цикл - це проміжок часу роботи устаткування...*

- а) між двома суміжними (черговими) ремонтами;
- б) між проведенням технічного обслуговування та плановими ремонтами;
- в) між двома плановими ремонтами;
- г) між двома капітальними ремонтами.

9. *Міжремонтний період - це проміжок часу роботи устаткування...*

- а) між початком експлуатації і першим капітальним ремонтом;
- б) між двома суміжними (черговими) ремонтами;
- в) між проведенням технічного обслуговування та плановими ремонтами;
- г) між двома капітальними ремонтами.

10. *Капітальний ремонт обладнання - це...*

- а) усунення дрібних пошкоджень і дефектів устаткування, заміна мастила та регулювання окремих механізмів;
- б) заміна або відновлення окремих частин (деталей, вузлів) устаткування, регулювання його механізмів;
- в) повне розбирання устаткування, ремонт зношених деталей і вузлів, заміна тих, що не підлягають ремонту, регулювання та випробування під навантаженням його механізмів;
- г) процес підвищення технічного рівня діючого устаткування шляхом внесення до його конструкції часткових змін.

11. *Поточний ремонт обладнання - це ...*

- а) усунення дрібних пошкоджень і дефектів устаткування, заміна мастила та регулювання окремих механізмів;
- б) заміна або відновлення окремих частин (деталей, вузлів) устаткування, регулювання його механізмів;
- в) повне розбирання устаткування, ремонт зношених деталей і вузлів, заміна тих, що не підлягають ремонту, регулювання та випробування під

навантаженням його механізмів;

г) процес підвищення технічного рівня діючого устаткування шляхом внесення до його конструкції часткових змін.

12. Заміна або відновлення окремих частин (деталей, вузлів) устаткування, регулювання його механізмів передбачається (здійснюється) під час проведення...

- а) капітального ремонту та модернізації;
- б) капітального ремонту;
- в) поточного ремонту;
- г) технічного обслуговування.

13. Комплекс підрозділів підприємства, які займаються вантажно-розвантажувальними роботами й переміщенням вантажів, утворюють ...

- а) ремонтне господарство;
- б) інструментальне господарство;
- в) транспортне господарство;
- г) енергетичне господарство;
- д) складське господарство.

14. Основою планування транспортного господарства є визначення...

- а) загальної відстані з усіх напрямків перевезень;
- б) потоків вантажів;
- в) тривалості перевезень з окремих напрямків;
- г) обсягів перевезень.

15. Власна телефонна станція є одним з підрозділів ...

- а) ремонтного господарства;
- б) інструментального господарства;
- в) транспортного господарства;
- г) енергетичного господарства;
- д) соціальної інфраструктури.

16. Проблеми водопостачання та каналізації на великих підприємствах вирішує керівництво...

- а) ремонтного господарства;
- б) інструментального господарства;
- в) транспортного господарства;
- г) енергетичного господарства;
- д) соціальної інфраструктури.

17. До сфери капітального будівництва не належать ...

- а) спорудження будівель та об'єктів виробничого призначення;
- б) спорудження будівель та об'єктів невиробничого призначення;
- в) капітальний ремонт обладнання та устаткування;
- г) монтаж устаткування;
- д) правильні відповіді в) і г)

18. Капітальне будівництво - це...

- а) будівельно-монтажні роботи зі зведення будинків, споруд;
- б) придбання устаткування, транспортних засобів, виробничо-господарського інвентарю;

- в) сукупність робіт, пов'язаних із створенням основних фондів;
- г) придбання сировини, основних і допоміжних матеріалів;
- д) роботи, пов'язані з винахідництвом і раціоналізаторством;
- е) правильні відповіді а), б) і в);
- ж) всі відповіді правильні.

Тема 7. Капітал і виробничі фонди

Основні терміни й поняття:

Капітал, основний і оборотний капітал, виробничі фонди, основні фонди, фізичне й економічне спрацювання, амортизація, фондівіддача, оборотні фонди, виробничі запаси, незавершене виробництво

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. Загальна характеристика капіталу і виробничих фондів.

При розгляді цього питання необхідно з'ясувати сутність капіталу й виділити основні його види:

- за характером кругообігу (основний і оборотний)
- за джерелами формування (власний і позиковий капітал).

Слід усвідомити поняття матеріальних активів підприємства. З них слід виокремити поняття виробничих фондів, з'ясувати спільність і різницю в тлумаченні економічної сутності та значення термінів «основні фонди» й «оборотні фонди». При цьому необхідно розглядати їх відповідно до характеру виробничого функціонування та участі у виробництві продукції.

2. Класифікація та оцінка основних фондів підприємства.

1) Необхідно ознайомитися з класифікацією основних фондів:

- за призначенням;
- за ступенем участі у виробничому процесі;
- за видовою (технологічною) структурою.

2) Визначити основні види оцінки основних виробничих фондів.

- первісна вартість;
- переоцінена вартість;
- залишкова вартість;
- ліквідаційна вартість;
- амортизаційна вартість.

3. Спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів.

1) Визначити сутність фізичного зношення та техніко-економічного старіння засобів праці, їх види, методи обліку зношення, чинників, які його визначають, та форми відшкодування.

2) З'ясувати сутність амортизації основних фондів та опанувати основними методами її нарахування (рівномірним, зменшеного залишку, кумулятивним, виробничим, податковим методами).

3) Охарактеризувати форми простого й розширеного відтворення основних виробничих фондів. Ознайомитись з сутністю і значенням ремонту, визначити характерні ознаки його окремих видів, існуючу організацію ремонтних робіт у промисловості, порядок їх планування та фінансування, а також основні шляхи вдосконалення форм простого відтворення, зменшення строків проведення робіт і пов'язаних з ними витрат. Виокремити кожен форму розширеного відтворення основних виробничих фондів (технічне переозброєння і реконструкція, розширення діючого підприємства, нове будівництво виробничих та інфраструктурних об'єктів), встановити взаємозв'язки залежно від перебігу цих процесів відносно кожної форми.

4.Ефективність відтворення і використання основних фондів.

Опанувати методикою розрахунку показників, які можуть всебічно характеризувати ефективність основних фондів. Вона охоплює два блоки:

1) показники рівня відтворення окремих видів і всієї сукупності засобів праці (оновлення основних фондів, вибуття основних фондів, спрацювання окремих видів та всієї сукупності основних фондів);

2) показники рівня ефективності використання в цілому і окремих видів основних фондів (фондовіддачі й фондомісткості, а також коефіцієнтів використання наявного устаткування, змінності роботи устаткування, використання календарного фонду часу та ін.).

Визначити економічне і соціальне значення і шляхи підвищення ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Амортизація - процес перенесення авансованої раніше вартості всіх видів засобів праці на вартість продукції, що виробляється, з метою її повного відшкодування.

Виробничі фонди - сукупність засобів виробництва, які має підприємство для здійснення процесу виробництва. До складу виробничих фондів входять основні й оборотні фонди.

Оборотні фонди - частина виробничих фондів у вигляді певної сукупності предметів праці, елементи яких повністю споживаються у виробничому циклі, змінюють або повністю втрачають свою натуральну форму й переносять повністю свою вартість на вартість продукції, що виробляється.

Основні фонди - засоби праці, що мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а їхня вартість переноситься конкретною працею на виготовлену продукцію (платні послуги) частинами в міру спрацювання.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Терміни служби устаткування та їх оптимізація.

2. Сучасні проблеми амортизаційної політики держави і підприємств різних форм власності.

3. Ефективність різних форм відтворення основних фондів.

4. Джерела формування фінансових коштів підприємства за умов ринкової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства - Підручник. / За ред. С.Ф.Покропивного. - К.: КНЕУ, 2000. –528с.
2. Економіка підприємства: Навч. посібник / Г.О.Швиданенко та ін.- К.: КНЕУ, 2000. –248с.
3. Економіка підприємства: Підручник. / М.Г.Грещак, В.М. Колот, А.П. Наливайко. - К.: КНЕУ, 2001. – 526с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Виробничі фонди підприємства поділяються на основні й оборотні залежно від...*

- а) тривалості кругообігу;
- б) способу перенесення своєї вартості в процесі виробництва;
- в) умов оновлення;
- г) усі відповіді правильні.

2. *Чи відрізняються поняття «засоби виробництва» і «виробничі фонди» підприємства?*

- а) ні, ці поняття ідентичні;
- б) так, друге поняття є виключно вартісною економічною категорією;
- в) так, за матеріально-речовим змістом друге поняття входить до складу першого;
- г) ці поняття економічно не пов'язані.

3. *Основні виробничі фонди в кожному виробничому циклі...*

- а) використовуються повністю;
- б) використовуються частково;
- в) зовсім можуть не використовуватися.

4. *В яких одиницях виміру здійснюється аналіз і планування основних фондів?*

- а) лише у вартісних;
- б) лише у натуральних;
- в) у вартісних і натуральних.

5. *У процесі виробництва основні фонди підприємства...*

- а) змінюють свою споживну вартість;
- б) зберігають свою споживну вартість;
- в) повністю втрачають споживну вартість;
- г) взагалі її не мають.

6. *Складниками виробничих фондів підприємства є...*

- а) основні фонди;

- б) оборотні фонди;
- в) фонди обігу;
- г) мобільні активи;
- д) правильні відповіді а), б) і в);
- е) правильні відповіді а) і б).

7. Що із наведених активів не відносяться до основних фондів?

- а) транспортні засоби;
- б) запчастини;
- в) споруди;
- г) робочі машини.

8. Основні фонди числяться на балансі підприємства впродовж усього періоду їх функціонування за...

- а) первісною вартістю;
- б) відновною вартістю;
- в) повною (первісною і відновною) вартістю;
- г) залишковою вартістю;
- д) ліквідаційною вартістю.

9. Основні фонди при зарахуванні їх на баланс підприємства в результаті придбання, будівництва оцінюються за...

- а) ринковою вартістю;
- б) відновною вартістю;
- в) повною первісною вартістю;
- г) залишковою вартістю.

10. Внаслідок переоцінки первісна вартість основних фондів змінюється за...

- а) відновленою вартістю;
- б) залишковою вартістю;
- в) ринковою вартістю.

11. Співвідношення окремих видів (груп) основних фондів, у відсотках до їхньої загальної вартості на підприємстві, визначає структуру використовуваних засобів праці.

- а) технологічну;
- б) елементну;
- в) групову;
- г) галузеву;
- д) відтворювальну.

12. Капітальний ремонт діючої машини є економічно виправданим, якщо коефіцієнт ефективності витрат на цей ремонт ($e_{кр}$) має значення...

- а) $e_{кр} > 0$;
- б) $e_{кр} = 0$;
- в) $e_{кр} < 0$.

13. Фізично спрацьоване устаткування, для якого коефіцієнт ефективності витрат на капітальний ремонт має найбільше мінусове значення, потребує в першу чергу...

- а) поточного ремонту;
- б) капітального ремонту;

- в) капітального ремонту з модернізацією;
- г) заміни.

14. Рівень фізичного (матеріального) спрацювання основних виробничих фондів підприємства визначають...

- а) за фактичним строком служби;
- б) за оптимальним строком служби;
- в) за питомою вагою перенесеної вартості;
- г) за питомою вагою списаних основних фондів.

15. Рівень прогресивності основних фондів залежить від...

- а) рівня технічної оснащеності;
- б) рівня співвідношення виробничих і невиробничих основних фондів;
- в) вікового складу основних фондів;
- г) співвідношення активної та пасивної частин основних фондів.

16. Ступінь економічного спрацювання основних фондів підприємства визначають...

- а) за фактичним строком служби;
- б) за оптимальним строком служби;
- в) за питомою вагою перенесеної вартості;
- г) за питомою вагою списаних основних фондів.

17. Яка ознака лежить в основі поділу основних фондів на активну й пасивну частини?

- а) паспортна продуктивність;
- б) цільове призначення;
- в) рівень дохідності;
- г) ступінь спрацьованості;
- д) характер участі у виробничих процесах.

18. Яка ознака лежить в основі поділу основних фондів на виробничі і невиробничі?

- а) паспортна продуктивність;
- б) сфера використання;
- в) рівень дохідності;
- г) характер участі у виробничих процесах

19. Строк служби засобів праці з моменту введення у виробничий процес до вибуття є...

- а) реальним строком служби;
- б) фактичним строком служби;
- в) оптимальним строком служби;
- г) нормативним строком служби.

20. Амортизація основних фондів - це...

- а) зношення основних фондів;
- б) процес перенесення вартості основних фондів на собівартість продукції, що виготовляється;
- в) відтворення основних фондів;
- г) витрати на утримання основних фондів.

21. Удосконалення діючого виробничого устаткування з метою запобігання техніко-економічному старінню і підвищення техніко-експлуатаційних параметрів до рівня сучасних вимог виробництва здійснюється за рахунок проведення...

- а) поточного ремонту;
- б) капітального ремонту;
- в) модернізації;
- г) заміни.

22. Яка форма зносу основних фондів характеризується впровадженням нових, більш удосконалених і економічно ефективних машин і обладнання?

- а) фізичний знос I форми;
- б) моральний знос I форми;
- в) фізичний знос II форми;
- г) моральний знос II форми.

23. Підвищення технічного рівня виробництва без розширення існуючих виробничих площ можливе за рахунок проведення...

- а) капітального ремонту;
- б) технічного переозброєння діючого підприємства;
- в) реконструкції діючого підприємства;
- г) розширення діючого підприємства;
- д) нового будівництва.

24. Призначення _____ - це збереження засобів праці у придатному для продуктивного використання стані ...

- а) капітального ремонту;
- б) технічного переозброєння діючого підприємства;
- в) реконструкції діючого підприємства;
- г) поточного ремонту.

25. Середньорічна вартість основних фондів підприємства розраховується на основі...

- а) величини власних основних фондів за первісною вартістю;
- б) величини власних основних фондів за залишковою вартістю;
- в) величини власних і орендованих основних фондів за первісною чи відновною вартістю;
- г) величини орендованих основних фондів за залишковою вартістю;

26. Узагальнюючі показники рівня використання основних фондів підприємства - це...

- а) коефіцієнт оновлення основних фондів;
- б) фондомісткість продукції;
- в) коефіцієнт змінності роботи устаткування;
- г) коефіцієнт використання поточної потужності підприємства.

27. Який з показників характеризує ефективність відтворення основних фондів підприємства ?

- а) коефіцієнт спрацювання устаткування;
- б) коефіцієнт змінності роботи устаткування;
- в) фондвіддача.

28. *Фондовіддача - це показник, який визначає...*

- а) величину основних фондів на одиницю виготовленої продукції;
- б) рівень використання оборотних фондів підприємства;
- в) випуск продукції на одну гривню основних фондів;
- г) ефективність відтворення усєї сукупності засобів праці.

29. *Коефіцієнт співвідношення активної та пасивної частин основних фондів підприємства характеризує...*

- а) рівень фондоозброєності праці;
- б) рівень прогресивності основних фондів;
- в) інтенсивність використання;
- г) вихідну потужність підприємства.

30. *Випуск продукції в розрахунку на одиницю устаткування характеризує...*

- а) інтенсивність навантаження устаткування;
- б) напруженість використання устаткування;
- в) змінність роботи устаткування;
- г) ефективність оновлення основних фондів.

31. *Відношення кількості виготовлених виробів за одиницю часу до технічної (паспортної) продуктивності відповідного устаткування характеризує...*

- а) напруженість використання устаткування;
- б) змінність роботи устаткування;
- в) ефективність оновлення основних фондів;
- г) інтенсивність навантаження устаткування

32. *Ваша думка, який показник визначається шляхом поділення фактично відпрацьованих верстато-змін на загальну кількість верстатів?*

- а) коефіцієнт екстенсивний;
- б) коефіцієнт інтенсивний;
- в) коефіцієнт інтегральний;
- г) коефіцієнт змінності.

33. *У процесі виробництва оборотні фонди підприємства...*

- а) змінюють свою споживну вартість;
- б) зберігають свою споживну вартість;
- в) повністю втрачають споживну вартість;
- г) узагалі її не мають.

34. *Оборотні фонди підприємства переносять свою вартість на вартість продукції, що виробляється...*

- а) частинами в міру спрацювання;
- б) повністю відноситься на витрати виробництва;
- в) не переноситься;

35. *До виробничих запасів підприємства не відносяться...*

- а) сировина, пальне і паливо;
- б) напівфабрикати власного виготовлення;
- в) основні та допоміжні матеріали;
- г) малоцінний інструмент.

36. *Напівфабрикати власного виробництва - це...*

- а) предмети праці, обробка яких не завершена в одному із виробничих підрозділів підприємства;
- б) предмети праці, які перебувають безпосередньо на робочих місцях;
- в) предмети праці, що повністю оброблені в даному виробничому підрозділі підприємства, але потребують подальшої обробки в інших підрозділах;
- г) предмети праці, що перебувають у процесі транспортування від одного робочого місця до іншого.

37. Які види виробничих запасів підприємства у процесі свого кругообороту з самого початку використання переходять у фазу незавершеного виробництва?

- а) покупні напівфабрикати;
- б) сировина, основні та допоміжні матеріали;
- в) малоцінний інструмент;
- г) тара, пальне і паливо.

38. Видатки майбутніх періодів - це

- а) майбутні грошові витрати;
- б) грошові витрати, що матимуть місце у наступному періоді часу, але виплачуються сьогодні;
- в) грошові витрати, що мають місце у даному періоді часу, але відшкодовуються за рахунок собівартості продукції у наступному періоді;
- г) грошові витрати, які мають бути погашені покупцями продукції.

39. Співвідношення оборотних фондів у розрізі окремих елементів характеризує їхню...

- а) відтворювальну структуру;
- б) видову структуру;
- в) вікову структуру;
- г) елементну структуру;
- д) виробничо-технологічну структуру.

40. Метод нормування витрат матеріальних ресурсів, що базується на глибокому аналізі й техніко-економічному обґрунтуванні всіх елементів норми з використанням найновіших досягнень техніки і технології виробництва, називається...

- а) аналітико-розрахунковим методом;
- б) дослідно-лабораторним методом;
- в) звітно-статистичним методом.

41. Джерела економії матеріальних ресурсів показують...

- а) за допомогою яких заходів можна заощаджувати ті чи інші види матеріальних ресурсів;
- б) за рахунок чого може бути досягнута економія ресурсів;
- в) яким чином можна заощаджувати ті чи інші види матеріальних ресурсів.

42. Які з нижченаведених заходів економії матеріальних ресурсів належать до виробничо-технічних?

- а) удосконалення матеріальних нормативів;
- б) поліпшення організації матеріального забезпечення;

- в) запровадження маловідходної та безвідходної технології;
- г) упорядкування системи ціноутворення.

Тема 8. Оборотні кошти підприємства

Основні терміни й поняття:

Оборотні кошти, елементна структура, нормування, методи нормування, норматив оборотних коштів у виробничих запасах, норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Визначення, складові елементи оборотних коштів підприємства.

Необхідно встановити сутнісну характеристику оборотних коштів, виділити основні етапи їх кругообігу й надати класифікацію оборотних коштів за різними ознаками:

- сферами обслуговування (оборотні кошти сфери виробництва й обігу);
- методами планування (нормовані й ненормовані);
- джерелами фінансування (власні й залучені).

Слід звернути увагу на загальні обсяги оборотних коштів, необхідних для ефективної виробничої та комерційної діяльності підприємства, дослідити, як змінюється співвідношення оборотних коштів у сферах виробництва й обігу залежно від напрямів діяльності підприємства та специфічних особливостей певної галузі.

Треба дослідити динаміку функціональної та елементної структури оборотних коштів на підприємствах різних галузей національної економіки.

2. Нормування оборотних коштів підприємства

Необхідно визначити основну мету й призначення робіт з розрахунку нормативів оборотних коштів.

Розглянути основні методи нормування: аналітичний, коефіцієнтний, прямого розрахунку.

Ознайомитися і на прикладах навчитись обчислювати нормативи оборотних коштів в окремих їх елементах (виробничих запасах, незавершеному виробництві, витратах майбутніх періодів, залишках готової продукції).

Опанувати методикою розрахунку сукупного нормативу оборотних коштів підприємства.

3. Показники й шляхи прискорення оборотності оборотних коштів.

Ознайомлення з сукупністю показників рівня ефективності використання обігових коштів: коефіцієнтами оборотності й завантаження, тривалістю одного обороту, рентабельністю. Необхідно вивчити методику розрахунку цих показників, а також дослідити шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів за рахунок: оптимізації запасів ресурсів і незавершеного виробництва; скорочення тривалості виробничого циклу; поліпшення

організації матеріально-технічного забезпечення; прискорення реалізації виробленої продукції.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Оборотні кошти - сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів і фондів обігу.

Нормування – це економічний обґрунтований розрахунок мінімальної потреби у фінансових ресурсах, необхідних підприємству для створення запасів товарно-матеріальних цінностей, які забезпечують його нормальну роботу.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Основні показники рівня ефективності використання оборотних фондів.
2. Проблеми підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємствах України.
3. Визначення потреби підприємства в оборотних коштах на основі нормативів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства: Навч. посібник/ За ред. О.П. Крайник. - Львів: НУ „Львівська політехніка”, 2003.-208с.
2. Стоянова Е. С. Управление оборотным капиталом. - М.: Перспектива, 1998. - 127 с.
3. Фінанси підприємств: Підручник. / За ред. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 1999.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. *Оборотні кошти підприємства мають...*
 - а) лише матеріально-речову форму;
 - б) лише вартісну форму;
 - в) матеріально-речову та вартісну форми.
2. *До складу оборотних коштів підприємства входять...*
 - а) запаси матеріалів, запасних частин, палива, готової продукції на складі;
 - б) оборотні фонди й фонди обігу;
 - в) незавершене виробництво, готова продукція на складі;
 - г) виробничі запаси, витрати майбутніх періодів, фонди обігу
 - д) устаткування цехів, готова продукція на складі.
3. *Яка частина оборотних коштів обслуговує сферу обігу?*
 - а) готова продукція, що відвантажена;
 - б) сировина і основні матеріали;
 - в) тара і запасні частини;
 - г) незавершене виробництво.
4. *Яка частина оборотних фондів найбільш повно характеризує виробничі запаси?*

- а) сировина, матеріали, напівфабрикати покупні, паливо, запчастини;
- б) незавершене виробництво, сировина, матеріали;
- в) напівфабрикати власного виготовлення і покупні напівфабрикати;
- г) витрати майбутніх періодів і швидкоспрацьовані предмети.

5. Чим відрізняються оборотні засоби від оборотних фондів?

- а) виробничими запасами;
- б) грошовим виразом;
- в) фондами обігу;

г) незавершеним виробництвом.

6. Матеріальні оборотні кошти - це...

- а) виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція на складі та товари, відвантажені, але не оплачені;
- б) виробничі запаси, готова продукція на складі та товари, відвантажені, але не оплачені;
- в) малоцінні й швидко спрацьовувані предмети, незавершене виробництво й напівфабрикати власного виробництва, сировина, матеріали, тара і готова продукція;
- г) сировина, матеріали, покупні напівфабрикати, готова продукція і товари, відвантажені, але не оплачені.

7. Що таке норматив власних оборотних коштів?

- а) мінімальна сума коштів, що забезпечує підприємницьку діяльність;
- б) поточний запас оборотних коштів;
- в) мінімальна потреба у власних оборотних коштах, необхідних для нормальної роботи підприємства;
- г) сукупність оборотних засобів і фондів обігу.

8. Що означає нормування оборотних коштів?

- а) забезпечення стійкого фінансового стану підприємства;
- б) встановлення розмірів власних оборотних засобів, які необхідні підприємству для нормальної роботи;
- в) збільшення або зменшення оборотних коштів;
- г) контроль правильності використання оборотних засобів.

9. Які з нижченаведених елементів оборотних коштів підприємства не нормуються?

- а) видатки майбутніх періодів;
- б) залишки готової продукції на складі;
- в) грошові кошти на розрахунковому рахунку;
- г) незавершене виробництво.

10. До нормованих оборотних коштів відносяться...

- а) залишки готової продукції на складі;
- б) грошові кошти на розрахунковому рахунку;
- в) дебіторська заборгованість;
- г) відвантажена покупцеві продукція.

11. Оборотні кошти підприємства, зайняті у сфері виробництва, - це...

- а) виробничі запаси;
- б) незавершене виробництво;

- в) витрати майбутніх періодів;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) всі відповіді правильні.

12. Який чинник впливає на формування виробничих запасів підприємства?

- а) потреба в матеріальних ресурсах;
- б) періодичність використання матеріальних ресурсів у виробництві;
- в) сезонність виробництва, споживання та транспортування;
- г) всі наведені чинники.

13. Показник, що характеризує добуток одnodенної потреби матеріальних цінностей до норми запасу, називається...

- а) нормативом оборотних коштів;
- б) нормою оборотних коштів;
- в) коефіцієнтом оборотності;
- г) правильна відповідь відсутня

14. Метод розрахунку оборотних коштів, який передбачає ретельний аналіз наявних товарно-матеріальних цінностей з подальшим корегуванням фактичних запасів і вилученням з них надлишкових, називається...

- а) аналітичним методом;
- б) коефіцієнтним методом;
- в) методом прямого розрахунку.

15. Метод розрахунку оборотних коштів, який передбачає науково обґрунтований розрахунок нормативів за кожним нормованим елементом оборотних коштів, називається...

- а) аналітичним методом;
- б) коефіцієнтним методом;
- в) методом прямого розрахунку;
- г) правильна відповідь відсутня.

16. Норма запасу деталей на одиницю ремонтної складності відповідних машин та устаткування є основою для розрахунку оборотних коштів

- а) у виробничих запасах, що належать до оборотних фондів;
- б) у виробничих запасах, що тяжіють до основних фондів;
- в) у незавершеному виробництві;
- г) у витратах майбутніх періодів.

17. Розмір якого запасу визначається в межах половини середнього інтервалу між: поставками ?

- а) транспортного запасу;
- б) підготовчого запасу;
- в) поточного запасу;
- г) резервного запасу.

18. Страховий (резервний) запас визначається як...

- а) половина середнього інтервалу між поставками;
- б) період часу з моменту виставленого постачальнику рахунка до прибуття вантажу на склад підприємства;
- в) період, необхідний для термінового оформлення замовлення та доставку матеріалів від їх виробника до споживача;

г) період, необхідний для приймання, складування і підготовки до виробничого використання матеріальних ресурсів.

19. Який норматив оборотних коштів визначають шляхом помноження середньодобового споживання матеріалів у вартісному вираженні на норму їх запасу в днях?

- а) норматив оборотних коштів у виробничих запасах, що тяжіють до основних фондів;
- б) норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві;
- в) норматив оборотних коштів у залишках готової продукції;
- г) норматив оборотних коштів у виробничих запасах, що відносяться до оборотних фондів.

20. Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві визначається як...

- а) добуток вартості середньодобового споживання матеріалів на норму їх запасу в днях;
- б) добуток вартості середньодобового випуску продукції, скорегованої на коефіцієнт наростання витрат, на тривалість виробничого циклу в днях;
- в) добуток вартості одноденного випуску готових виробів на норму їх запасу на складі в днях;
- г) добуток середньої тривалості виробничого циклу на середньоденний випуск товарної продукції за її виробничою собівартістю.

21. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів характеризує...

- а) розмір реалізованої продукції, який припадає на одну гривню виробничих фондів;
- б) середню тривалість одного обороту;
- в) величину оборотних коштів за відповідний звітний період;
- г) рівень технічної оснащеності праці;
- д) витрати виробничих фондів на одну гривню товарної продукції.

22. Який показник характеризує швидкість обороту обігових коштів підприємства?

- а) коефіцієнт оборотності;
- б) коефіцієнт завантаження;
- в) тривалість одного обороту;
- г) рентабельність обігових коштів.

23. Оборотні кошти підприємства використовуються ефективніше тоді, коли ...

- а) більша частина їх зайнята у сфері обігу;
- б) більша частина їх зайнята у сфері виробництва;
- в) вони рівномірно зайняті як у сфері виробництва, так і у сфері обігу.

24. Вивільнення грошових коштів з обороту відбувається внаслідок...

- а) прискорення оборотності;
- б) скорочення тривалості одного обороту;
- в) зменшення потрібної суми коштів;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) всі відповіді правильні.

25. *Скорочення тривалості виробничого циклу дає можливість...*
- збільшити тривалість одного обороту;
 - збільшити коефіцієнт завантаження оборотних коштів;
 - вивільнити оборотні кошти;
 - скоротити кількість оборотів оборотних коштів.
26. *Що характеризує матеріаломісткість продукції?*
- економічне використання матеріалів;
 - технічний рівень виробництва;
 - вихід готової продукції з матеріалів;
 - кількість матеріальних ресурсів на одиницю продукції.

Тема 9. Персонал

Основні терміни й поняття:

Трудові ресурси, персонал, кадри, трудовий потенціал, категорії персоналу, керівники, спеціалісти, службовці, робітники, професія, спеціальність, кваліфікація, чисельність персоналу, кадрова політика, система управління персоналом, оцінка персоналу

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. Поняття, класифікація і структура персоналу.

Слід з'ясувати:

- термінологічне значення поняття «персонал» у контексті тлумачення трудових ресурсів, кадрів і трудового потенціалу підприємства. Слід звернути увагу на те, що трудові ресурси бувають реальні й потенційні, а кадри є складовою трудового потенціалу підприємства;
- класифікаційний поділ персоналу підприємства:
 - за категоріями - на керівників, спеціалістів, службовців, робітників;
 - за участю у виробничому процесі - на промислово-виробничий персонал і персонал невиробничих підрозділів;
 - за кваліфікацією - на працівників висококваліфікованих, кваліфікованих, малокваліфікованих і некваліфікованих;
 - за професією - на слюсарів, механіків, ливарників, зварювальників тощо;
- чинники, що впливають на зміну структури персоналу підприємства;
- показники інтенсивності руху персоналу.

2. Визначення чисельності окремих категорій працівників.

1) визначити групи чинників, що беруться до уваги в розрахунках необхідної підприємству чисельності працівників промислово-виробничого персоналу та персоналу непромислової групи;

2) навчитись розраховувати чисельність керівників, спеціалістів, службовців певного підприємства залежно від його розмірів, сфер діяльності та форми власності;

3) ознайомитися з методологією визначення чисельності робітників різних категорій і професій; на конкретних прикладах набути навичок виконання розрахунків чисельності робітників виробничих підприємств, прогнозування динаміки чисельності робітників залежно від зміни виробничої програми підприємства.

3. Сучасна система управління персоналом.

1) Визначити головну мету кадрової політики підприємства, а також поняття й основні елементи системи управління персоналом підприємств (організацій).

2) Ознайомитись з процесом оцінки персоналу, основними її видами (зовнішньою оцінкою й самооцінкою) та методами.

4. Зарубіжний досвід формування та ефективного використання трудового потенціалу фірми.

1) Необхідно ознайомитися з особливостями системи управління у фірмах окремих економічно розвинутих зарубіжних країн.

2) Обґрунтувати використання певних методів зарубіжних фірм з управління кадрами в практиці управління вітчизняних підприємств.

3) Ознайомитися з сучасною системою підвищення кваліфікації кадрів, а також з чинними законодавчими й нормативними актами, що регламентують питання участі держави в підготовці кадрів для різних підприємств.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Кваліфікація - сукупність спеціальних знань і практичних навичок, що визначають ступінь підготовленості працівника до виконання професійних функцій обумовленої складності.

Персонал - сукупність постійних працівників, які мають необхідну професійну підготовку та (або) досвід практичної діяльності.

Професія - вид трудової діяльності, здійснювання якої потребує відповідного комплексу спеціальних знань і практичних навичок.

Спеціальність - різновид трудової діяльності в межах професії.

Трудові ресурси - частина працездатного населення, що за своїми віковими, фізичними, освітніми даними відповідає тій чи іншій сфері діяльності.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Тенденції динаміки структури персоналу.

2. Концепція якості трудового життя: сутність, основні положення, соціальне значення.

3. Система розрахунків можливого підвищення продуктивності праці на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу. - К.: КНЕУ, 1998.- 224 с.

2. Колот А. Проблеми розбудови національної моделі соціально-трудо­вих відносин // Україна: аспекти праці. – 2002. - № 5. – С. 23-28.
3. Управление персоналом организации: Учебник / Под ред. А.Я.Кибанова. - 2-е изд. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 638 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Трудові ресурси - це...*
 - а) усі люди працездатного віку;
 - б) люди працездатного віку, підлітки та пенсіонери, які працюють;
 - в) будь-яка чисельність працюючих разом людей на даному підприємстві;
 - г) сукупність постійних працівників, які мають необхідну професійну підготовку та певний досвід практичної діяльності.
2. *Сукупність постійних працівників, які мають необхідну професійну підготовку та певний досвід практичної діяльності, називають...*
 - а) трудовим колективом підприємства;
 - б) персоналом підприємства;
 - в) трудовими ресурсами;
 - г) трудовим потенціалом підприємства.
3. *До категорії «службовець» відносяться працівники, які ...*
 - а) займаються інженерно-технічними та економічними роботами;
 - б) зайняті безпосередньо у процесі виробництва та надання матеріальних благ;
 - в) здійснюють підготовку та оформлення документації, облік і контроль, господарське обслуговування;
 - г) обіймають посади керівників структурних підрозділів підприємства;
 - д) виконують суто розумову роботу.
4. *Вид трудової діяльності, здійснення якої потребує відповідних спеціальних знань і практичних навичок, називається...*
 - а) професією;
 - б) спеціальністю;
 - в) кваліфікацією;
 - г) категорією.
5. *Спеціальність - це...*
 - а) вид трудової діяльності, здійснення якої потребує відповідних спеціальних знань;
 - б) вид трудової діяльності, здійснення якої потребує практичних навичок;
 - в) більш вузький різновид трудової діяльності в межах професії;
 - г) сукупність спеціальних знань і практичних навичок, що визначають ступінь підготовленості працівника до виконання професійних функцій обумовленої складності.
6. *Спеціалістами вищої кваліфікації називають працівників...*
 - а) із середньою освітою та деяким практичним досвідом;

- б) які обіймають певні посади, але не мають спеціальної освіти;
- в) які мають наукові ступені й звання;
- г) з вищою спеціальною освітою і значним практичним досвідом
- д) певного працевдатного віку.

7. Структура персоналу - це відсоткове співвідношення окремих груп персоналу за такими класифікаційними ознаками, як...

- а) категорія персоналу;
- б) вік персоналу;
- в) освіта й кваліфікація персоналу;
- г) всі відповіді правильні.

8. Чисельність працівників, яка включає всіх постійних, тимчасових і сезонних працюючих, прийнятих на роботу на строк один і більше днів незалежно від того, знаходяться вони на роботі, у відпустці, відрядженні, звільнені від праці за хворобою чи з інших причин, називається...

- а) явочною;
- б) обліковою;
- в) середньообліковою.

9. Різниця між обліковою і явочною чисельністю характеризує...

- а) плинність персоналу;
- б) структуру персоналу;
- в) резерв персоналу, що має використовуватися для заміни тих, що не виходять на роботу з поважних причин;
- г) кількість персоналу, звільненого з поважних причин у цьому звітному періоді.

10. Професійний склад персоналу підприємства не залежить від...

- а) характеру продукції чи послуг, що надаються підприємством;
- б) характеру ринку праці;
- в) специфіки галузі діяльності підприємства;
- г) рівня технічного розвитку підприємства.

11. Співвідношення чисельності основних робітників і чисельності допоміжних робітників - це показник...

- а) частки окремих категорій працівників;
- б) плинності персоналу;
- в) рівня дисципліни;
- г) продуктивності праці.

12. Коефіцієнт відповідності кваліфікації робітників рівню складності виконуваних ними робіт обчислюється як відношення...

- а) чисельності основних робітників до чисельності допоміжних робітників;
- б) загальної суми років роботи на даному підприємстві всього персоналу до середньооблікової чисельності;
- в) чисельності висококваліфікованих і кваліфікованих робітників до загальної кількості робітників;
- г) середнього тарифного розряду групи робітників до середнього тарифного розряду робіт, які вони виконують.

13. Співвідношення кількості звільнених працівників з усіх причин і середньооблікової їх чисельності - це показник...

- а) частки окремих категорій працівників;
- б) плинності персоналу;
- в) рівня дисципліни;
- г) продуктивності праці.

14. Співвідношення неявок на роботу і кількості відпрацьованих людино-годин - це показник...

- а) частки окремих категорій працівників;
- б) плинності персоналу;
- в) рівня дисципліни;
- г) продуктивності праці

15. Від яких факторів залежить чисельність основних робітників зайнятих на нормованих роботах?

- а) кількості змін роботи обладнання і загальної кількості обладнання;
- б) трудомісткості виробничої програми і корисного фонду робочого часу одного робітника;
- в) кількості виробів і норми виробітку;
- г) кількості робочих місць і кількості змін.

Тема 10. Продуктивність, мотивація та оплата праці

Основні терміни й поняття:

Продуктивність праці, тарифна ставка, тарифна сітка, форми і системи оплати праці, продуктивність праці, мотивація

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. *Продуктивність праці персоналу: сутність, методи визначення та чинники підвищення.*

1) Слід з'ясувати сутність продуктивності праці персоналу й показники її вимірювання (виробіток, трудомісткість).

2) Встановити три методи визначення виробітку: натуральний, вартісний і трудовий.

3) Ознайомитися з групами чинників підвищення продуктивності праці: структурні зрушення у виробництві; підвищення технічного рівня виробництва; вдосконалення організації виробництва, праці та управління; збільшення обсягів виробництва; введення і освоєння нових виробничих об'єктів, галузеві чинники.

4) Необхідно набути навичок в обчисленні економії робочої сили та можливого підвищення продуктивності праці під впливом кожного техніко-економічного чинника.

2. Система оплати праці на підприємстві

1) Ознайомитися з визначенням поняття оплати праці (заробітної плати) та її основними функції - відтворення і стимулювання. Слід виокремлювати номінальну й реальну заробітну плату та їх співвідношення.

2) Засвоїти основні елементи тарифної системи (тарифні сітки, тарифні ставки та тарифно-кваліфікаційні довідники), а також схеми посадових окладів, усвідомивши роль і значення кожного з цих елементів.

3) Ознайомлення із сутністю форм оплати праці: погодинної і відрядної. Розглянути основні системи погодинної (пряму погодинну, погодинно-преміальну і посадових окладів) і відрядної (пряму відрядну, відрядно-паралельну, непрямую відрядну та акордну) форм оплати праці.

4) Розглянути механізм державного регулювання оплати праці, який здійснюється шляхом встановлення: мінімальної заробітної плати; умов визначення частини доходу, що спрямовується на оплату праці; міжгалузевих співвідношень в оплаті праці; умов і розмірів оплати праці в бюджетних організаціях та установах; максимальних розмірів посадових окладів керівників державних виробничих підприємств, рівня оподаткування юридичних і фізичних осіб.

3. Мотивація трудової діяльності

1) Визначення сутності мотивації трудової діяльності, розгляд існуючих теорій мотивації.

2) Класифікація методів мотивації високоефективної праці

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Заробітна плата - це будь-який заробіток, обчислений, як правило, у грошовому вираженні, який за трудовим договором власник або вповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану роботу або надані послуги.

Мотивація - спонукальна причина, привід до будь-якої дії.

Продуктивність праці - кількісне відношення обсягу отриманого продукту до праці, затраченої на його виготовлення. Вимірюється кількістю продукції на одиницю часу (виробітком) або витратами часу на одиницю продукції (трудомісткістю).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Система розрахунків можливого підвищення продуктивності праці за рахунок дії певної сукупності й окремих чинників.

2. Вибір оптимальних форм і систем оплати праці на підприємствах різних форм власності.

3. Зарубіжний і вітчизняний досвід щодо участі працівників у прибутках (доходах) та власності приватизованих підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р. // Урядовий кур'єр. - 1995.- 18 травня.

- 2.Абрамов В.М. та ін.. Мотивація і стимулювання праці в умовах переходу до ринку / В.М.Абрамов, В.М.Данюк, А.М.Колот. – Одеса: ОКФА,1995.
- 3.Воронкова А. Вибір системи оплати і заохочення праці// Економіст. Український журнал.- 2007.- № 3.- С. 25.
- 4.Державне регулювання заробітної плати та умов праці має за орієнтир міжнародні стандарти// Праця і зарплата.- 2007.- № 19.- травень.- С. 2.
- 5.Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу. - К.:КНЕУ, 1998.
- 6.Тимош І.М. Економіка праці: Навч. посібник – Тернопіль: Астон, 2001.
- 7.Ткаченко Л. Заробітна плата на тлі соціальних стандартів// Праця і зарплата.- 2007.- № 21.- червень.- С. 4 - 5.
- 8.Управление персоналом организации: Учебник / Под ред. А.Я.Кибанова. - 2-е изд. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 638 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Продуктивність праці - це ...*
 - а) витрати суспільно необхідної праці на виробництво одиниці продукції;
 - б) витрати живої праці на виробництво одиниці продукції;
 - в) продуктивна сила праці, тобто здатність за одиницю робочого часу створити певні споживчі вартості;
 - г) міра кількості затраченої праці;
 - д) кількість продукції за одиницю робочого часу.
2. *До негрошових методів мотивації результативної діяльності працівників належать ...*
 - а) гнучкі робочі графіки;
 - б) оплата навчання;
 - в) доплата за стаж;
 - г) пільгове користування житлом;
 - д) правильна відповідь відсутня.
3. *Згідно з теорією ієрархії потреб Маслоу потреби людей виокремлюються у ...*
 - а) шість основних груп;
 - б) п'ять основних груп;
 - в) три основні групи;
 - г) дві основні групи.
4. *Відповідно до теорії Маслоу ієрархія задоволення потреб людей відбиває рух...*
 - а) тільки від нижнього до верхнього рівня потреб;
 - б) не тільки від нижнього до верхнього рівня потреб, а й зворотній рух;
 - в) згори донизу, якщо незадоволено потреби вищого рівня.
5. *Механізм державного регулювання оплати праці реалізується через*
 - а) механізм стимулювання та механізм соціального захисту;
 - б) механізм оплати праці та механізм соціального захисту;

- в) систему заходів щодо встановлення певного рівня безробіття;
- г) державну політику соціального захисту.

6 *Державний соціальний захист реалізується через ...*

- а) встановлення міжгалузевих співвідношень в оплаті праці;
- б) впровадження допомоги сім'ям з низькими доходами;
- в) реалізацію політики скорочення державних видатків;
- г) скорочення посадових окладів працівникам державних установ та організацій.

7. *Оплата праці - це...*

- а) заробіток у вигляді винагород, інших заохочувальних і компенсаційних виплат;
- б) будь-який заробіток, що залежить від результатів праці працівника і визначається тарифними ставками, розцінками, посадовими окладами;
- в) будь-який заробіток, який за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану роботу або надані послуги;
- г) встановлений державою розмір заробітної плати нижче якого не може здійснюватись оплата за фактично виконану роботу.

8 *Основна заробітна плата - це...*

- а) будь який заробіток, що залежить від результатів праці працівника і визначається тарифними ставками, розцінками, посадовими окладами;
- б) встановлений державою розмір заробітної плати нижче якого не може здійснюватись оплата за фактично виконану роботу;
- в) будь який заробіток, що за трудовим договором виплачується працівникові за виконану роботу й надані послуги.

9 *Основна (тарифна) частина заробітної плати працівника не залежить від ...*

- а) результатів його роботи;
- б) рівня його кваліфікації;
- в) складності робіт, що ним виконуються;
- г) результатів господарської діяльності, підприємства, на якому він працює.

10. *Використання якого з теоретично можливих засобів державного регулювання оплати праці є неприйнятним для держав з ринковою економікою?*

- а) встановлення мінімальної заробітної плати;
- б) оподаткування заробітної плати і прирівняних до неї доходів;
- в) обмеження верхньої межі заробітної плати найманого працівника;
- г) встановлення єдиної державної тарифної системи оплати праці найманого працівника для підприємств усіх форм власності.

11. *До сфери державного регулювання оплати праці згідно з чинним законодавством належить регулювання ...*

- а) мінімальної заробітної плати;
- б) оплати праці в організаціях, що фінансуються з бюджету;
- в) розмірів посадових окладів керівників державних підприємств;
- г) всі наведені відповіді правильні.

12. Договірне регулювання оплати праці найманих працівників підприємств здійснюється на основі ...

- а) єдиної державної тарифної системи;
- б) системи тарифних угод;
- в) типового контракту;
- г) цивільно-правового законодавства.

13. Мінімальна заробітна плата - це ...

- а) будь-який заробіток, що залежить від результатів роботи працівника і визначається тарифними ставками, розцінками, посадовими окладами;
- б) встановлений державою розмір заробітної плати, менше якого не може здійснюватись оплата за фактично виконану роботу (за повний місяць);
- в) будь-який заробіток, що за трудовим договором виплачується працівникові за виконану роботу та надані послуги.

14. Тарифна система оплати праці розробляється і використовується для...

- а) порівняння праці різної якості й кількості;
- б) розподілу робіт і працівників залежно від їх відповідно складності й кваліфікації за певною системою;
- в) формування та регулювання (диференціації) основної частини заробітної плати;
- г) вирішення лише б) і в) завдання;
- д) вирішення кожного із зазначених завдань.

15. Тарифна система оплати праці працівників включає ...

- а) тарифні ставки, тарифно-кваліфікаційний довідник;
- б) тарифні ставки, тарифні сітки, тарифно-кваліфікаційний довідник, регіональний та галузевий коефіцієнти;
- в) тарифні ставки, тарифні сітки;
- г) тарифні ставки, посадові оклади;
- д) тарифно-кваліфікаційний довідник, посадові оклади, преміальне положення.

16. При відрядній формі оплата праці проводиться за ...

- а) нормами й розцінками, встановленими за розрядом виконуваних робіт;
- б) тарифною сіткою;
- в) штатним розкладом підприємства;
- г) штатним розкладом плюс преміальні.

17. Заробіток працівника, що розраховується шляхом перемноження кількості одиниць виробленої продукції та розцінки за одиницю продукції, є заробіток при ...

- а) відрядно-прогресивній системі;
- б) прямій відрядній системі;
- в) непрямій системі;
- г) відрядно-преміальній системі.

18. До погодинної форми оплати праці належать ...

- а) акордна;
- б) непряма відрядна;
- в) відрядно-преміальна;
- г) жодна з наведених форм.

19. *Генеральні й галузеві тарифні угоди укладаються між ...*

- а) профспілками, що представляють більшість найманих працівників, та власниками підприємств, на яких зайнята більшість працівників;
- б) профспілками, що представляють більшість найманих працівників, та повноважними органами державної виконавчої влади;
- в) власниками підприємств, на яких зайнята більшість найманих працівників, та повноважними органами державної виконавчої влади;
- г) профспілками, що об'єдналися для ведення переговорів та укладання угоди, та директорами підприємств, що також об'єдналися.

20. *Винагороди працівникам за підсумками роботи за рік належать до ...*

- а) фонду основної заробітної плати;
- б) фонду додаткової заробітної плати;
- в) фонду виплати дивідендів.
- г) інших заохочувальних та компенсаційних виплат

21. *Виплати матеріальної допомоги працівникам підприємства по тимчасовій непрацездатності належать до ...*

- а) фонду основної заробітної плати;
- б) фонду додаткової заробітної плати;
- в) фонду матеріального стимулювання.
- г) інші виплати, що не входять до фонду оплати праці

22. *Надбавки і доплати за розширення зон обслуговування, за інтенсивність праці належать до ...*

- а) фонду основної заробітної плати;
- б) інших заохочувальних та компенсаційних виплат;
- в) фонду додаткової заробітної плати;
- г) фонду виплати дивідендів.

23. *Які чинники впливають на продуктивність праці?*

- а) кількість продукції, кількість робочих місць;
- б) впровадження нової техніки та технології, удосконалення системи управління, організації праці;
- в) кількість змін, кількість обладнання;
- г) тривалість робочого часу, трудомісткість виробу.

24. *Як ви вважаєте, яка норма визначається шляхом поділення обсягу робіт на норму обслуговування?*

- а) норма часу;
- б) норма виробітку;
- в) норма чисельності;
- г) норма обслуговування.

25. *З яких елементів складається норма часу?*

- а) обсягу робіт і основного часу;
- б) штучного часу і підготовчо-заклучного часу;

- в) часу на обслуговування робочого місця і тривалості зміни;
- г) часу на відпочинок і виробітку за годину.

26. *Яка із наведених відповідей є основною задачею нормування праці?*

- а) встановити технічно-обґрунтовані норми;
- б) ріст продуктивності праці і зниження собівартості продукції;
- в) вивчити умови виконання роботи;
- г) вивчити неполадки в організації виробництва.

27. *При якій системі оплати праці, зарібок допоміжних робітників ставиться в пряму залежність від результатів праці основних робітників?*

- а) бригадна відрядна система;
- б) акордна система;
- в) непряма відрядна система;
- г) пряма відрядна система.

28. *Від яких чинників залежить відрядна розцінка?*

- а) тарифної ставки і тарифного коефіцієнта;
- б) кількості продукції;
- в) чисельності робітників;
- г) кількості обладнання і змін роботи.

29. *За допомогою якого елемента тарифної системи визначається кваліфікація робітника?*

- а) тарифної сітки;
- б) тарифної ставки;
- в) тарифно-кваліфікаційного довідника;
- г) схеми посадових окладів.

30. *Від чого залежить відрядна форма оплати праці?*

- а) від кількості відпрацьованого часу;
- б) від кількості виготовленої продукції;
- в) від посадового окладу;
- г) від кваліфікації працівника.

31. *До якої системи оплати праці належить зарібок розрахований в залежності від денної тарифної ставки і кількості відпрацьованих за місяць днів?*

- а) акордна система;
- б) проста почасова система;
- в) відрядно-преміальна система;
- г) окладна система.

32. *При якій системі оплати праці розрахунки встановлюються не за окремими операціями, а на весь комплекс робіт з визначенням кінцевого строку його виконання?*

- а) акордна система;
- б) окладна система;
- в) колективна відрядна система;
- г) відрядно-прогресивна система.

33. *Яка із наведених відповідей найбільш повно характеризує склад фонду оплати праці?*

- а) основна заробітна плата та премії;
- б) заробітна плата по відрядним розцінкам та доплати;
- в) основна та додаткова зарплати, заохочувальні і компенсаційні виплати;
- г) заробітна плата за окладами та тарифними ставками, доплати.

Тема 11. Нематеріальні ресурси та активи

Основні терміни й поняття:

Нематеріальні ресурси, інтелектуальна власність, промислова власність, винахід, промисловий зразок, товарний знак, авторське право, суміжне право, раціоналізаторська пропозиція, ноу-хау, комерційна таємниця, нематеріальні активи, патент, ліцензія

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Сутнісна характеристика нематеріальних ресурсів підприємства та їхній вплив на конкурентоспроможність продукції підприємства на ринку.

Необхідно визначитися з поняттям «нематеріальні ресурси» та їх видами :

- об'єктами промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, фірмове найменування, гудвіл фірми, способи захисту від недобросовісної конкуренції);
- об'єктами, що охороняються авторським правом і суміжними правами (комп'ютерні програми, бази даних, твори в галузі науки, літератури й мистецтва);
- іншими об'єктами інтелектуальної власності (раціоналізаторські пропозиції, ноу-хау, комерційна таємниця).

2. Поняття та елементний склад нематеріальних активів фірми.

1) Необхідно ознайомитися з поняттям та елементним складом нематеріальних активів, визначити сутність і варіантність, сфери використання та особливості правового захисту окремих елементів нематеріальних активів. Серед елементів нематеріальних активів слід виділяти: право на об'єкти промислової власності, авторське право, право на користування іншими нематеріальними ресурсами, право на користування землею та іншими природними ресурсами, організаційні витрати на створення підприємства. Треба дати сутнісну характеристику документа (патенту), який охороняє права власності, розглянути способи й особливості форм захисту для різних груп нематеріальних ресурсів

2) Основні шляхи охорони й реалізації прав власності на нематеріальні ресурси:

- використанням права власності самим власником;
- передача права власності іншій заінтересованій стороні у формі ліцензійної угоди.

Передача права власності може здійснюватися з різними умовами відносно терміну та обсягу використання, комплексу інформації, що передається, тощо. Відповідно до цього розрізняють декілька видів ліцензій:

- залежно від підстави, на якій видається дозвіл використовувати технічне досягнення (добровільні та примусові);
- за обсягом прав на використання (звичайні, виключні та повні);
- за характером об'єкта, який передається за договором (патентні й безпатентні).

Необхідно ознайомитися з найбільш поширеними видами розрахунків за ліцензії: періодичні відрахування (роялті) й одноразові винагороди (паушальні виплати).

3. Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів.

1) Необхідно розглянути методи оцінки нематеріальних активів:

- витратні методи (початкових витрат, вартості заміщення, відновної вартості);
- прибуткові методи (капіталізації прибутку та дисконтування майбутніх грошових потоків);
- ринкові методи (порівняльного аналізу продаж, звільнення від роялті).

2) Вивчаючи особливості нарахування розміру спрацювання, доцільно розглянути особливості розрахунків залежно від строків використання окремих видів таких активів, а також ознайомитися з методикою розрахунку для активів, по яких неможливо визначити такий строк.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Нематеріальні активи - права на використання об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також інші майнові права.

Нематеріальні ресурси - складова потенціалу підприємства, здатна приносити економічну користь протягом тривалого періоду, для якої характерні відсутність матеріальної основи одержання доходів і невизначеність розміру майбутнього прибутку від її використання.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Способи захисту нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенедиктова В. И. Гудвилл: Цена престижа фирмы. - Харьков: Консул, 1998, - 175 с.
2. Валдайцев С. В. Оценка бизнеса и инновации. - М.: Филинь, 1997. - 336с.
3. Економіка підприємства - Підручник. / За ред. С.Ф.Покропивного. - К.: КНЕУ, 2000. -528с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Які з нижченаведених нематеріальних ресурсів не є об'єктами промислової власності?

- а) товарні знаки і знаки обслуговування;
 - б) раціоналізаторська пропозиція;
 - в) винахід;
 - г) корисна модель;
 - д) промисловий зразок.
2. *Об'єктом винаходу може бути...*
- а) продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин);
 - б) конструктивне використання пристрою;
 - в) художнє вирішення конкретної форми виробу ;
 - г) усі відповіді правильні.
3. *Винаходом може бути технічне рішення, яке має...*
- а) істотну новизну і практичну корисність;
 - б) істотну новизну, певну технічну ознаку і практичну корисність;
 - в) винахідницький рівень і є новим;
 - г) новизну, оригінальність і є промислово придатним;
 - д) оригінальність, певну технічну ознаку і дає позитивний ефект;
4. *Об'єктом корисної моделі може бути...*
- а) продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин);
 - б) спосіб і процеси;
 - в) конструктивне використання пристрою.
5. *Художнє вирішення конкретної форми виробу визначається промисловим зразком, якщо воно є...*
- а) новим і придатне до промислового виготовлення;
 - б) промислово придатним і має винахідницький рівень;
 - в) новим, оригінальним і придатне до промислового виготовлення;
 - г) суттєво новим, придатним до промислового виготовлення і має позитивний ефект.
6. *Товарний знак фірми має бути...*
- а) оригінальним, зареєстрованим і мати зображення, загальнозживані для позначення товарів певного роду;
 - б) оригінальним і мати правовий захист;
 - в) індивідуальним, упізнаваним та привабливим для споживачів і мати правовий захист;
 - г) оригінальним, індивідуальним, упізнаваним та привабливим для споживачів.
7. *Програмне забезпечення - це...*
- а) сукупність програм, що використовуються у роботі з комп'ютерами;
 - б) сукупність програмних, організаційних і технічних засобів, призначених для централізованого накопичення інформації;
 - в) іменована сукупність інформаційних одиниць у певній предметній сфері, які відображають стан об'єктів та їхні взаємозв'язки;
 - г) пакети прикладних програм, які дозволяють обчислювати певні задачі, не вдаючись до програмування.

8. *Раціоналізаторська пропозиція - це ...*
- а) технічне рішення, яке є новим і корисним для підприємства або установи, до якої воно подане;
 - б) суттєво нове технічне рішення, придатне для промислового виготовлення на підприємстві;
 - в) оригінальне і придатне для промислового виготовлення технічне рішення;
 - г) д) конкретне розв'язання технічного завдання, яке є суттєво новим і промислово придатним.
9. *Нематеріальні активи - це*
- а) реалізація права власності на нематеріальні ресурси підприємства;
 - б) виключне право використання об'єктів промислової та інтелектуальної власності, інших нематеріальних ресурсів права на використання об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також інші майнові права;
 - в) складова потенціалу підприємства, здатна приносити економічну користь протягом тривалого часу, для якої характерні відсутність матеріальної основи отримання доходів.
10. *Які об'єкти нематеріальних ресурсів не мають спеціального правового захисту?*
- а) товарні знаки і знаки обслуговування;
 - б) раціоналізаторська пропозиція;
 - в) винахід;
 - г) корисна модель;
 - д) промисловий зразок.
11. *Патент - це...*
- а) документ, який дає суб'єкту підприємницької діяльності право використовувати вказане в патенті технічне рішення;
 - б) виключне право на використання зазначеного в патенті технічного рішення;
 - в) документ, виданий державним органом, який дає суб'єкту підприємницької діяльності виключне право використовувати вказане в патенті технічне рішення;
 - г) документ, виданий державним органом, який дає особі або організації право використовувати вказане в патенті технічне рішення;
12. *Право власності на винахід (корисну модель) засвідчується...*
- а) патентом;
 - б) ліцензією;
 - в) авторським свідоцтвом.
13. *Право використовувати найменування місця походження товару у рекламних цілях мають...*
- а) всі суб'єкти підприємницької діяльності;
 - б) всі суб'єкти підприємницької діяльності, які зареєстрували місце походження товару;
 - в) лише ті суб'єкти підприємницької діяльності, які першими

отримали свідоцтво реєстрації найменування місця походження товару з тотожними властивостями.

14. Що означає символ ©, у верхньому або нижньому правому куті товарного знака?

- а) даний товарний знак зареєстрований і має правовий захист;
- б) даний товарний знак не має правового захисту;
- в) це зареєстрований знак обслуговування, який має правовий захист.

15. Оригінальне позначення, за допомогою яких товари і послуги одних осіб відрізняють від однорідних товарів послуг інших осіб...

- а) продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин);
- б) товарний знак;
- в) художнє вирішення конкретної форми виробу;
- г) усі відповіді правильні

16. Передача власником права використання нематеріальних ресурсів іншій заінтересованій особі здійснюється у формі ...

- а) патенту;
- б) ліцензії;
- в) свідоцтва;
- г) авторського свідоцтва.

17. Ліцензіар - це ...

- а) власник, який передає іншій заінтересованій особі ліцензію на використання в певних межах прав на патенти, ноу-хау тощо;
- б) заінтересована особа, якій власник передає права користування об'єктом ліцензії.

18. Ліцензія, яка передає ліцензіату права виключного користування об'єктом ліцензії, але зберігає за ліцензіаром право користування технічним рішенням, називається...

- а) звичайною ліцензією;
- б) виключною ліцензією;
- в) повною ліцензією.

19. Ліцензія, яка залишає ліцензіарові права особистої експлуатації технічного рішення і можливість укласти аналогічні ліцензійні угоди з іншими ліцензіатами називається...

- а) звичайною ліцензією;
- б) виключною ліцензією;
- в) повною ліцензією;
- г) відкритою ліцензією

20. Ліцензіар передає ліцензіату дозвіл використовувати об'єкт добровільної ліцензійної угоди ...

- а) безкоштовно;
- б) за певну винагороду;
- в) за певну винагороду, розмір якої встановлюється компетентним державним органом.

21. Об'єктом безпатентної ліцензії є...

- а) промисловий зразок;
- б) винахід;
- в) виробничий досвід;
- г) ноу-хау.

22. *Паушальна виплата - це ...*

- а) періодичні відрахування протягом дії ліцензійної угоди, які встановлюються у вигляді ставок до обсягу чистих продажів;
- б) одноразова винагорода за право користування об'єктом ліцензійної угоди;
- в) періодичні відрахування протягом дії ліцензійної угоди, які встановлюються з розрахунку на одиницю ліцензійної продукції;
- г) одна з форм розрахунку за ліцензії, яка здійснюється шляхом передачі ліцензіару частки цінних паперів ліцензіата.

23. *Нематеріальні активи підприємства оцінюються за їхньою собівартістю, якщо...*

- а) нематеріальні активи створені самим підприємством і є його власністю;
- б) нематеріальні активи купуються у процесі діяльності підприємства;
- в) підприємство купує ліцензію на використання ноу-хау;
- г) керівництво підприємства вирішило продати будь-які свої нематеріальні активи.

24. *Нематеріальні активи підприємства переносять свою вартість на собівартість продукції...*

- а) повністю в момент створення (придбання) таких активів;
- б) шляхом нарахування амортизації;
- в) зовсім не переносять;
- г) правильна відповідь відсутня.

Тема 12. Інвестиційні ресурси

Основні терміни й поняття:

інвестиції, виробничі інвестиції, фінансові інвестиції, акції, облигації, дивіденди, грошовий потік, ставка дисконту (капіталізації), чистий приведений дохід, індекс доходності інвестицій, термін окупності інвестицій (капітальних вкладень), внутрішня норма доходності інвестицій, інвестиційний проект.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми доцільно звернути увагу на такі блоки питань:

1. Інвестиції підприємства: поняття й функціонально-елементний склад.

1) Необхідно з'ясувати сутнісну характеристику інвестицій взагалі, визначити важливість цього фінансового ресурсу підприємства для створення, функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, порівняти динаміку інвестування підприємств за різних умов господарювання і під впливом реформування економіки України.

2) Засвоїти класифікацію інвестиційних ресурсів підприємства, зокрема виділити:

- внутрішні (вітчизняні) інвестиції (реальні й фінансові)
- зовнішні (іноземні) інвестиції (прямі й портфельні)

2. Методи визначення необхідного обсягу капітальних вкладень.

1) З'ясувати, в яких випадках розвитку економічних ситуацій на промисловому підприємстві треба залучати відповідні інвестиційні ресурси.

(значний ріст попиту на продукцію підприємства, що вимагає відповідного збільшення обсягу її виробництва; різке зменшення попиту на продукцію, що об'єктивно ініціює освоєння виробництва нової продукції, тобто активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності та ін.).

2) Слід розглянути технологію і послідовність проведення робіт щодо збору вихідних даних і виконання повного циклу економічних розрахунків, визначити найбільш раціональний порядок і форму, представлення розрахунків для економічного обґрунтування обсягів потрібних виробничих інвестицій.

3) Обґрунтування конкретних джерел фінансування капітальних вкладень (як внутрішніх, так і зовнішніх), обчислення необхідного обсягу їх відповідно до можливих варіантів економічної ситуації на ринку й підприємстві.

3. Формування і регулювання фінансових інвестицій (цінних паперів).

1) Загальна характеристика цінних паперів та їх види (акції, облігації внутрішніх державних і місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, векселі, приватизаційні папери (сертифікати)

2) Формування і функціонування фондового ринку, визначення сутнісної характеристики основних принципів його функціонування (соціальна справедливість, надійність захисту інвесторів, регульованість, контрольованість, ефективність, прозорість, конкурентність).

3) Визначити основних учасників фондового ринку (емітенти цінних паперів, інвестори, посередники, держава).

4) Розглянути існуючу практику державного регулювання обігу цінних паперів й передбачені законодавством форми державного регулювання:

- прийняття законодавчих і нормативних актів з питань діяльності учасників ринку цінних паперів;
- видача спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів і забезпечення контролю за такою діяльністю;
- реєстрація емісії цінних паперів та інформації в засобах масової інформації про випуск цінних паперів;
- установлення правил і стандартів здійснення операцій на ринку цінних паперів, а також контроль за їх дотриманням;
- контроль за процесом ціноутворення на ринку цінних паперів.

4. Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій

Інтегральною характеристикою, що визначає доцільність інвестиційного процесу, є економічна ефективність виробничих і фінансових інвестицій. У контексті цієї проблеми і виникає комплекс проблемних питань, які необхідно вивчити в рамках теми «Інвестиційні ресурси». Найпершим з таких питань є загальна методологія визначення ефективності інвестицій. Вивчення методичних підходів слід почати з ґрунтового ознайомлення із загальними положеннями методології визначення ефективності інвестицій, крокуючи від виробничих інвестицій до інвестицій фінансових.

Ґрунтуючись на загальних положеннях методології визначення ефективності інвестицій, можна переходити до детальнішого вивчення питань цього напрямку. На початку слід звернути увагу на методи врахування грошових потоків суб'єктів господарювання при реалізації певного інвестиційного проекту або програми. Тут треба враховувати не тільки можливі доходи й витрати підприємства, в яке інвестовано певні фінансові ресурси, а й динаміку дохідності інвестора. Іншим важливим чинником, що впливає на ефективність інвестицій, є час. Тому студенту необхідно навчитися провадити розрахунки ефективності інвестицій з урахуванням інфляційних або дефляційних коливань у певному проміжку часу, тобто дисконтувати грошові потоки. Не менш впливовий чинник - ризик. Так, вивчаючи цей аспект інвестиційної діяльності, студенту слід набути навичок визначення можливих ризиків, пов'язаних з проектом інвестування. При цьому треба звернути увагу на те, що у певних сферах діяльності підприємств існують свої групи ризиків.

Розрахунок розміру ефекту від використання інвестицій сам по собі дає мало інформації фахівцеві-економісту. Для отримання повної інформації щодо результативності інвестування необхідно провести оцінку отриманих розрахункових і фактичних даних. Це можна зробити, якщо визначити чистий приведений дохід, індекс доходності, період окупності інвестицій та внутрішню норму доходності. Ці показники мають певні оптимальні значення, з досягненням яких інвестування вважається доцільним і ефективним. Вивчаючи тематичний матеріал щодо показників оцінки ефективності інвестицій, слід навчитися на конкретному прикладі проводити розрахунки певних оціночних показників, їх порівняння та визначення найбільш ефективного способу інвестування.

Заключним етапом вивчення тематичного матеріалу з визначення ефективності інвестування є розгляд питань щодо особливостей та показників визначення ефективності випуску цінних паперів, оскільки загальна сукупність цінних паперів має певні різновиди, а кожному з них, у свою чергу, притаманні особливості, що забезпечують прояв конкретних характеристик у певних умовах. Тому слід виокремити групи показників ефективності, характерних для кожного виду цінних паперів, а також особливі умови, що забезпечують прояв тих чи інших показників.

5. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень і фінансових інвестицій.

Особливе місце в загальних методологічних підходах визначення ефективності інвестування посідають чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень і фінансових інвестицій. Тому при вивченні теми «Інвестиційні ресурси» обов'язково треба розглянути низку питань з цієї проблеми, у першу чергу, загальну сукупність чинників, що впливають на рівень ефективності інвестицій. Необхідно поділити їх на групи за різними принципами класифікації, визначити спільні риси взаємодії чинників кожної групи.

Доцільно найбільшу увагу приділити організаційно-економічним чинникам підвищення ефективності використання капітальних вкладень, більш детально вивчити процеси, пов'язані з удосконаленням проектно-кошторисної справи, поліпшенням технологічно-відтворювальної структури капітальних вкладень, скороченням тривалості інвестиційного циклу та застосуванням гнучких економічних методів управління інвестиційними процесами. Вони вважаються найпоширенішими і найбільше впливають на ефективність інвестування.

Доцільно також розглянути й вивчити організаційно-фінансові важелі підвищення ефективності обігу цінних паперів, використовуючи дані фондових бірж щодо курсової вартості цінних паперів, зробити спробу визначити найбільш ефективні портфелі для вкладання вільних коштів підприємства. Це дасть змогу студенту набути певних навичок з оцінки та відбору високоліквідних цінних паперів.

Впровадження нововведень потребує реалізації інвестиційних проектів. І хоча на технічні нововведення припадає значна частка в загальній сукупності нововведень, вони потребують економічного обґрунтування доцільності залучення інвестиційних ресурсів і визначення строків отримання прибутків від впровадженого нововведення. Як правило, переважна частина інвестиційних проектів реалізується з використанням коштів банків та інвестиційних компаній, яких не завжди цікавить технічна сторона проблеми. Отже майбутньому економісту необхідно навчитися обґрунтовувати інвестиційний проект шляхом розробки повного або короткого варіанта бізнес-плану.

У загальному вигляді інвестиційний проект можна розглядати як документ або як певний процес. Тому, вивчаючи тему «Інвестиційні ресурси», необхідно визначити певні характеристики, притаманні інвестиційному проекту в різних його проявах. При цьому слід звернути увагу на критерії визначення ступеня завершеності інвестиційного проекту як документа і як процесу.

Інвестиційний проект має певні форми реалізації. Студенту необхідно дослідити й визначити, що є ключовим моментом трансформування інвестиційних проектів з однієї форми в іншу. Треба з'ясувати, в яких частинах інвестиційного проекту як документа виокремлюються характерні риси тієї чи іншої форми проекту, а також визначається оптимальний обсяг інвестиційних ресурсів, необхідних для практичної реалізації інвестиційного проекту.

Значні проблеми виникають у інвесторів та інвестованих щодо вибору інвестиційного проекту з декількох альтернативних варіантів. Кожний з них має як позитивні (привабливі) риси, так і вади. Щоб уникнути певних проблем у своїй майбутній практичній діяльності, студенту треба докладно розібратися з

характерними вимогами до результатів реалізації інвестиційних проектів, сформувані низку оціночних показників, на підставі яких приймається рішення щодо прийняття певного варіанта інвестування, тобто встановити критерії привабливості інвестиційного проекту.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Внутрішня норма доходності інвестицій - дисконтна ставка, за якої чистий приведений дохід дорівнює нулю.

Інвестиції - вкладення капіталу в підприємницьку діяльність з метою забезпечення його збільшення в майбутньому.

Індекс рентабельності інвестицій - показник оцінки ефективності інвестицій, що визначається як відношення суми дисконтованих грошових потоків за весь інвестиційний період до суми дисконтованих інвестицій.

Реальні інвестиції - вкладення капіталу в матеріальні й нематеріальні активи підприємства.

Термін окупності інвестицій - показник ефективності інвестицій, що характеризує термін, за який вони повністю окупаються.

Фінансові інвестиції - вкладення капіталу в різні види фінансових інструментів.

Чистий приведений дохід - показник оцінки ефективності інвестицій, який визначається як різниця між сумою дисконтованих грошових потоків за весь інвестиційний період і сумою дисконтованих інвестицій.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Підходи до визначення ставки дисконтування
2. Визначення терміну окупності проектів

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 10. - С 138.
2. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект/ Д.Ванькович, Н.Демчишак// Економіст. Український журнал. - 2007.- № 4.- С. 79 - 81.
3. Бень Т. Методи визначення економічної ефективності інвестицій: порівняльний аналіз // Економіка України. – 2006. – № 6. – С. 41 – 46.
4. Інвестування: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / А. А. Пересада, О. О. Смірнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова. — К.: КНЕУ, 2001. — 251 с.
5. Липсиц И. В., Косов В. В. Инвестиционный проект. - М.: Изд-во БЕК, 1996.- 304 с.
6. Омельченко И.М. Анализ инвестиционной политики предприятия/ И.М.Омельченко, Е.А.Шумакова// Вестник машиностроения.- 2007.- № 3.- С. 82 - 86.
7. Управление инвестициями: В 2-х т. / В.В.Шеремет, В. М. Павлюченко, В. Д. Шапиро и др. — М.: Высш. шк., 1998.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Внутрішні інвестиції поділяються на...*
 - а) прями й непрямі;
 - б) валові й чисті;
 - в) реальні й фінансові;
 - г) іноземні й приватні.
2. *Залежно від того, хто виступає інвестором, інвестиції поділяють на...*
 - а) прями й портфельні;
 - б) власні й запозичені;
 - в) внутрішні й іноземні;
 - г) державні й приватні.
3. *Фінансовими називаються інвестиції...*
 - а) які фінансуються за рахунок фінансових коштів підприємства;
 - б) які використовуються для придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів;
 - в) направлені на удосконалення активної частини основних фондів;
 - г) вкладені в нематеріальні активи підприємства;
4. *Інвестиційна діяльність підприємства може здійснюватися за рахунок...*
 - а) власних фінансових ресурсів;
 - б) позичкових фінансових коштів;
 - в) залучених фінансових коштів;
 - г) бюджетних інвестиційних асигнувань;
 - д) безплатних і благодійних внесків, пожертвувань організацій, підприємств і громадян;
 - е) правильні відповіді б), в) та г);
 - ж) всі відповіді правильні.
5. *Величина чистих капіталовкладень визначається як...*
 - а) величина валових капітальних вкладень, зменшена на розмір амортизаційних відрахувань;
 - б) загальна сума одноразових витрат капіталу на просте і розширене відтворення основних фондів;
 - в) сума валових капітальних вкладень та амортизаційних відрахувань;
 - г) величина амортизаційних відрахувань, котрі використовуються на просте відтворення основних фондів.
6. *Позикові джерела формування інвестиційних ресурсів - це...*
 - а) довгострокові кредити банку;
 - б) безповоротно надавані кошти на цільове інвестування;
 - в) емісія акцій підприємства;
 - г) страхова сума відшкодування збитків, обумовлена втратою майна;
 - д) всі відповіді правильні.
7. *Імобілізована в інвестиції частина надлишкових оборотних фондів підприємства є джерелом формування інвестиційних ресурсів.*
 - а) власним;
 - б) позиковим;
 - в) залученим.

8. До власних джерел формування інвестиційних ресурсів підприємства не належать...

- а) частина чистого прибутку, спрямована на розвиток підприємства;
- б) емісія акцій підприємства;
- в) страхова сума відшкодування збитків, обумовлена втратою майна;
- г) іммобілізована в інвестиції частина надлишкових оборотних фондів підприємства;
- д) реінвестована шляхом продажу частина основних фондів.

9. Вкладення, здійснювані іноземними громадянами, юридичними особами та державами, називають...

- а) іноземними інвестиціями;
- б) закордонними інвестиціями;
- в) приватними інвестиціями;
- г) спільними інвестиціями.

10. Період окупності інвестицій характеризує...

- а) ступінь покриття поточних зобов'язань за рахунок поточних активів;
- б) рівень дохідності інвестицій;
- в) термін, за який інвестиції повністю окупаються;
- г) правильні відповіді а) і в);
- д) всі відповіді неправильні.

11. Дисконтна ставка, за якою майбутня вартість грошового потоку має бути приведена до теперішньої вартості інвестованих коштів, називається...

- а) внутрішньою нормою доходності;
- б) дисконтною ставкою проекту;
- в) середньою депозитною ставкою;
- г) нормою доходності інвестицій з урахуванням рівня інфляції, ризику й ліквідності інвестицій.

12. Величина грошового потоку за реальними інвестиціями визначається як...

- а) сума валового прибутку та амортизаційних відрахувань від вартості матеріальних активів фірми;
- б) різниця між теперішньою вартістю грошових потоків і розміром прибутку, який виплачується інвестору;
- в) розмір доходу, який планує одержати інвестор;
- г) сума чистого прибутку та амортизаційних відрахувань;
- д) правильна відповідь відсутня.

13. Реальна вартість проекту капітальних вкладень з урахуванням результатів від продажу діючого устаткування та податків має назву...

- а) початкові інвестиції;
- б) грошовий потік;
- в) зведені витрати;
- г) питомі капітальні вкладення.

14. Чистий приведений дохід визначається як...

- а) сума інвестованих коштів і приведенного до майбутньої вартості грошового потоку;

- б) різниця між сумою інвестованих коштів та приведеним до теперішньої вартості грошовим потоком;
- в) різниця між приведеним до теперішньої вартості грошовим потоком і сумою інвестованих коштів;
- г) різниця між отриманим доходом і сумою інвестованих коштів.

15. *Відтворювальна структура інвестицій - це співвідношення довгострокових витрат на...*

- а) форми лише простого відтворення основних фондів;
- б) форми лише розширеного відтворення основних фондів;
- в) просте і розширене відтворення основних фондів;
- г) правильні відповіді б) і в);
- д) всі відповіді правильні.

16. *Фінансові інвестиції-це*

- а) вкладення, що фінансуються за рахунок фінансових коштів підприємства;
- б) вкладення капіталу в доходні види фондових інструментів;
- в) вкладення, направлені на удосконалення активної частини основних фондів підприємства;
- г) вкладення капіталу в нематеріальні активи підприємства.

17. *Які цінні папери, що обертаються на фондовому ринку, не є фінансовими інструментами інвестування діяльності підприємства?*

- а) акції;
- б) облігації;
- в) опціони;
- г) векселі;
- д) ощадні сертифікати.

18. *Пайові цінні папери - це...*

- а) інвестиційні сертифікати;
- б) облігації;
- в) векселі;
- г) ощадні сертифікати;
- д) казначейські зобов'язання.

19. *Обґрунтування економічної доцільності придбання акцій інвесторами зводиться, по суті...*

- а) до оцінки їхньої реальної вартості, що забезпечує отримання очікуваної норми інвестиційного прибутку;
- б) до розрахунку показників: період окупності, внутрішня норма доходності, чистий приведений дохід та індекс доходності;
- в) до порівняння інвестиційних витрат і величини грошового потоку.

20. *Цінний папір, який надає право власності на частку майна і прибутку акціонерного підприємства, - це...*

- а) акції;
- б) облігації підприємств;
- в) ощадні сертифікати;
- г) компенсаційні сертифікати;

д) приватизаційні сертифікати.

21. Інвестиційний проект є економічно ефективним, якщо індекс дохідності інвестицій (I_D):

- а) дорівнює 0;
- б) більше 0, але менше 1;
- в) дорівнює 1;
- г) більше 1.

22. До організаційно-економічних чинників, що впливають на рівень ефективності використання капітальних вкладень, відносяться...

- а) технологія виробництва;
- б) поліпшення структури капітальних вкладень;
- в) конкуренція;
- г) кон'юнктура ринку;
- д) застосування більш прогресивних видів сировини та матеріалів.

23. Найбільшу віддачу від капітальних вкладень можна отримати, якщо спрямувати їх на ...

- а) створення чи оновлення активної частини основних фондів;
- б) проектування технології виробництва;
- в) управління проектом;
- г) маркетингові дослідження;
- д) проектування нових видів продукції.

Тема 13. Виробництво, якість і конкурентоспроможність продукції

Основні терміни й поняття:

продукція (робота, послуги), номенклатура продукції (послуг), асортимент продукції, маркетинг, виробнича програма, матеріально-технічне забезпечення, якість продукції, конкурентоспроможність продукції, стандартизація продукції, сертифікація продукції, внутрішньовиробничий технічний контроль якості.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. Загальна характеристика продукції

Зокрема слід з'ясувати:

1) Класифікацію продукції за:

- ✓ ступенем обробки (сировина, напівфабрикати й незавершене виробництво, готова продукція);
- ✓ економічним призначенням (продукція групи «А» і продукція групи «Б»).

2) Поняття „номенклатура” і „асортимент” продукції.

3) Вимірники обсягу продукції:

- ✓ натуральні показники - у фізичних одиницях (штуки, тонни, метри);
- ✓ умовно-натуральні показники;
- ✓ вартісні показники - товарна, валова, чиста і реалізована продукції.

2. Маркетингова діяльність і формування програми випуску продукції.

При вивченні цього питання необхідно з'ясувати:

1) сутність, принципи й основні функції маркетингу (вивчення ринку і попиту; вибір сегментів ринку, прийнятних для підприємства; визначення номенклатури та асортименту продукції для ринку; розробка стратегії виходу на ринок; реклама, збут та його стимулювання; політика ціноутворення;

2) характеристика основних концепцій маркетингу (виробничої, продуктової, комерційної, індивідуального маркетингу, соціального маркетингу);

3) передумови вибору стратегії маркетингу за охопленням ринку (недиференційований, диференційований, концентрований);

4) порівняльні характеристики можливих стратегій виходу підприємства на ринок (закріплення на ринку, розширення меж ринку, вдосконалення продукції, диверсифікації);

5) сутність планування і ресурсне обґрунтування виробничої програми.

3. Матеріально-технічне забезпечення виробництва.

1) визначити основні функції і завдання відділу матеріально-технічного забезпечення підприємства;

2) дати класифікацію систем забезпечення цехів матеріалами в залежності від типу виробництва (децентралізована, централізована, інтегрована);

3) визначення потреби підприємства в матеріалах, та оптимальної партії поставки.

4. Якість і конкурентоспроможність продукції (послуг).

1). Необхідно засвоїти поняття «якість продукції» та «конкурентоспроможність продукції», їх зв'язок та відмінності від поняття «споживна вартість». Зокрема слід усвідомити, що споживна вартість характеризує сукупність якостей продукту, які задовольняють визначену потребу, тобто корисність речі, а якість продукції - це ступінь її придатності, тобто кількісна складова вартості для споживача, що і є її визначальною ознакою.

2) Необхідно засвоїти основні групи показників, що характеризують якість продукції: одиничні (нормативні, технічні й економічні); комплексні, й узагальнюючі, які характеризують якість усієї сукупності продукції.

3) Ознайомитися з методами оцінки якості продукції, які поділяються в залежності від:

- способу одержання інформації: об'єктивний (вимірювальний та реєстраційний), органолептичний і розрахунковий.

- джерела інформації: традиційний експертний, соціальний, статистичний.

4) Вивчення основних шляхів підвищення якості та конкурентоспроможності виробів. Розглядаючи це питання, слід мати на увазі, що науково обґрунтована система підвищення якості продукції комплексно

залучає цілу низку проблем, які можна об'єднати у три групи: технічні, організаційні та соціально-економічні.

5. Стандартизація і сертифікація продукції (послуг).

1) Визначити поняття „стандартизація” продукції. Слід усвідомити, що стандартизація є ефективним засобом управління якістю, включає комплекс норм, правил і вимог до якості продукції на усіх стадіях їхнього життєвого циклу, які містяться у певних категоріях стандартів. Необхідно розрізняти нормативно-технічну документацію таких категорій: Міжнародні стандарти ІСО серії 9000; державні стандарти України; галузеві стандарти; стандарти науково-технічних та інженерних товариств; технічні умови; стандарти підприємств.

2) Визначити сутність „сертифікації” продукції. Слід відокремлювати обов'язкову та добровільну сертифікацію.

6. Державний нагляд за якістю і внутрішньовиробничий технічний контроль.

1) Ознайомитися з функціями Держстандарту України, який є національним органом, що здійснює стандартизацію і сертифікацію продукції. Вивчаючи особливості державного нагляду за якістю продукції, доцільно розглянути перелік об'єктів, на які поширюються повноваження Держстандарту України. Окремо слід зупинитися на питаннях матеріальної відповідальності за порушення вимог стандартів.

2) Визначити завдання, об'єкти і методи проведення внутрішньовиробничого технічного контролю.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Валова продукція - вартісний показник, що характеризує загальний показник промислово-виробничої діяльності підприємства. До її складу включають: готову продукцію; напівфабрикати, які відпускаються на сторону; вартість промислових робіт і послуг; залишки незавершеного виробництва, інструментів і приладів.

Конкурентоспроможність продукції - сукупність споживчих якостей товару, що відображають його відмінність від аналогічного товару (товару-конкурента) за ступенем відповідності конкретним суспільним потребам і вартістю (ціною).

Сертифікація - дія, яка за допомогою сертифіката відповідності або знака відповідності потверджує, що продукція або послуга відповідає певному стандарту або іншому нормативно-технічному документу.

Стандартизація - діяльність із встановлення норм, правил і характеристик (вимог) з метою забезпечення якості продукції (послуг).

Товарна продукція - економічний показник, що характеризує у грошовому вигляді обсяг виробленої та готової до реалізації продукції. До її складу включають: вартість вироблених за даний період (зданих на склад) і призначених для реалізації на сторону готових виробів; вартість робіт і послуг

промислового характеру, що виконуються сторонніми організаціями; вартість напівфабрикатів власного виробництва, що реалізуються на сторону.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Оновлення продукції (послуг) під впливом науково-технічного прогресу та змінюваного попиту ринку.
2. Сучасні основні концепції маркетингу виробничого підприємства.
3. Обов'язкова й добровільна сертифікація продукції в Україні.
4. Зарубіжний досвід забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крілова Г. Д. Основи стандартизації, сертифікації, метрології. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. - 479 с.
2. Туркова Е. Повышение конкурентоспособности предприятия: роль организационных преобразований // Проблемы теории и практики управления. - 2007. - № 4. - С. 115 - 120.
3. Шаповал М. І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікація. - К.: Вид.- Українсько-фінського інституту менеджменту і бізнесу. - 1997, - 150 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Принцип, покладений в основу поділу промислової продукції на групу «А» і групу «Б»:

- а) переважне використання продукції;
- б) фактичне використання продукції;
- в) однакова основа вихідної сировини;
- г) призначення виробленої продукції;
- д) складність технологічних процесів.

2. Товарна продукція - це ...

- а) увесь фізичний обсяг виробництва, в тому числі незавершеного;
- б) готова до реалізації вироблена продукція, яка зберігається на складі підприємства;
- в) продукція, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства.

3. Обсяг реалізованої продукції - це ...

- а) обсяг товарної продукції, виготовленої і відвантаженої за даний період;
- б) обсяг товарної продукції на складах підприємства;
- в) обсяг відвантаженої покупцям товарної продукції, за яку в звітному періоді повністю надійшли кошти на розрахунковий рахунок.

4. Матеріально-технічне забезпечення - це ...

- а) постачання необхідних матеріальних ресурсів для виробництва;
- б) постачання необхідних трудових ресурсів для виробництва;
- в) постачання необхідних фінансових ресурсів для виробництва;

- г) всі наведені відповіді правильні.
5. *Технічна сторона матеріально-технічного забезпечення пов'язана із ...*
- а) збереженням матеріальних ресурсів та їх підготовкою для процесу виробництва;
 - б) найманням робочої сили;
 - в) переміщенням матеріальних ресурсів до місця виробництва, їх збереженням і підготовкою для процесу виробництва.
6. *Економічна сторона матеріально-технічного забезпечення - це ...*
- а) виплата заробітної плати найманим робітникам;
 - б) виникнення виробничих відносин між найманими робітниками у процесі здійснення виробничої діяльності;
 - в) виникнення певних відносин між людьми у процесі здійснення постачальницько-збутових функцій.
7. *Корисність будь-яких товарів відбиває їх ...*
- а) вартість;
 - б) споживна вартість;
 - в) якість;
 - г) відновна вартість;
 - д) правильні відповіді а) і г).
8. *За змістом технічний рівень ...*
- а) вужчий за поняття якості;
 - б) ширший за поняття якості;
 - в) не зіставний з поняттям якості;
 - г) всі відповіді неправильні.
9. *Об'єктивний метод означає ...*
- а) оцінку рівня якості продукції за допомогою стендових випробовувань;
 - б) оцінку рівня якості, що базується на порівнянні одиничних виробів-еталонів, або ж за базовими показниками стандартів;
 - в) оцінку рівня якості, що ґрунтується на результатах аналізу сприймання органами чуттів людини, без застосування технічних вимірювальних і реєстраційних засобів;
 - г) оцінку рівня якості, що полягає у визначенні узагальнюючого показника рівня якості оцінюваного виробу;
 - д) усі відповіді неправильні.
10. *Метод оцінки рівня якості, що ґрунтується на результатах аналізу сприймання органами чуттів людини без застосування технічних вимірювальних і реєстраційних засобів, називається ...*
- а) об'єктивним методом;
 - б) органолептичним методом;
 - в) комплексним методом.
11. *Національним органом, який здійснює і координує роботу із сертифікації продукції в Україні, є ...*
- а) Державний комітет України із стандартизації, метрології та

сертифікації;

б) Державна комісія при Уряді України із стандартизації, метрології та сертифікації;

в) Державна палата із сертифікації та стандартизації України;

г) відповіді а) і б) правильні.

12. *Абсолютний рівень якості продукції ...*

а) це рівень якості, при якому загальна величина суспільних витрат на виробництво і використання продукції є мінімальною;

б) визначається шляхом обчислення вибраних показників якості без порівняння їх з відповідними показниками аналогічних вітчизняних і зарубіжних зразків виробів;

в) це оцінка якості, що враховує пріоритетні напрями і темпи розвитку науки і техніки;

г) відображає ступінь відповідності певного виробу сучасним вітчизняним і зарубіжним вимогам.

13. *Рівень якості, за якого загальна величина суспільних витрат на виробництво і використання продукції за певних умов її споживання є мінімальною, називається ...*

а) абсолютним рівнем якості;

б) відносним рівнем якості;

в) перспективним рівнем якості;

г) оптимальним рівнем якості.

14. *Яка група показників якості продукції відображає ступінь використання винаходів при проектуванні виробів?*

а) показники призначення;

б) економічні показники;

в) ергономічні показники;

г) патентно-правові показники.

15. *Властивість виробу виконувати свої функції при збереженні експлуатаційних показників у встановлених межах протягом певного періоду характеризує його ...*

а) продуктивність;

б) надійність;

в) довговічність;

г) ремонтпридатність.

16. *Довговічність - це ...*

а) властивість виробу тривалий час зберігати свою працездатність;

б) властивість виробу виконувати свої функції при збереженні експлуатаційних показників у встановлених межах;

в) можливість швидкого виявлення та усунення несправностей;

г) здатність виробу бути виділеним споживачем з аналогічних товарів, які пропонуються на ринку.

17. *Показники, які оцінюють якість усієї сукупності продукції підприємства, називаються ...*

а) загальними показниками якості;

- б) комплексними показниками якості;
- в) одиничними показниками якості;
- г) диференційованими показниками якості.

18. *Комплексні показники якості продукції ...*

- а) характеризують будь-яку властивість одиниці продукції;
- б) відображають декілька властивостей одиниці продукції одночасно;
- в) оцінюють якість усієї сукупності продукції підприємств.

19. *Якість продуктів харчування характеризується такими показниками, як ...*

- а) калорійність і термін зберігання придатними для споживання;
- б) продуктивність, потужність і довговічність;
- в) міцність і зовнішній вигляд;
- г) еластичність і вологостійкість.

20. *Коефіцієнт готовності обладнання - це ...*

- а) загальний показник якості знарядь праці;
- б) комплексний показник якості знарядь праці;
- в) одиничний показник якості знарядь праці.

21. *Контроль якості, що здійснюється у спеціально обладнаних приміщеннях шляхом проведення випробувань, аналізів, називається ...*

- а) активним;
- б) стаціонарним;
- в) статичним;
- г) змінним.

22. *Контроль якості, що здійснюється безпосередньо в ході технологічного процесу вироблення виробу за допомогою спеціальних пристроїв, називається ...*

- а) стаціонарним;
- б) активним;
- в) вхідним;
- г) вихідним;
- д) пасивним.

23. *Сертифікат продукції - це документ, який ...*

- а) потрібний лише для захисту права власності на продукцію;
- б) дозволяє купувати продукцію;
- в) засвідчує рівень якості продукції;
- г) надається покупцеві під час продажу продукції;
- д) передбачає реалізацію на біржі через певний час за певною ціною.

Тема 14. Валові витрати і ціни на продукцію (послуги)

Основні терміни й поняття:

Витрати, собівартість, економічні елементи, постійні й змінні витрати, ціна.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Характеристика виробничих витрат підприємства

Слід докладно вивчити такі аспекти:

- сутнісна характеристика витрат підприємства і собівартості продукції;
- класифікація витрат за окремими ознаками(ступінь однорідності, зв'язок з обсягом виробництва, спосіб віднесення на одиницю продукції, місце утворення);
- формування і контроль витрат за місцями й центрами відповідальності; визначення критичного обсягу продукції.

2. Сукупні витрати та кошторис витрат

Зважаючи на те, що витрати є одним з основних фінансових показників підприємства, слід особливу увагу приділити таким питанням:

- сутність, необхідність, відмінність від собівартості;
- порядок визначення матеріальних витрат, витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизаційних відрахувань, інших витрат;
- порядок обчислення собівартості валової, товарної і реалізованої продукції.

3. Собівартість продукції

При вивченні цього питання з'ясовують такі аспекти:

- сутнісна характеристика калькулювання, об'єкти калькулювання;
- характерні ознаки основних методів калькулювання; вивчення методики обчислення основних калькуляційних статей;
- прогнозування собівартості нової продукції.

4. Встановлення цін на продукцію

За ринкових умов господарювання ціна активно впливає на розвиток суспільства та рівень життя населення. Отже слід звернути увагу на:

- сутність ціни як невід'ємного елемента ринку і функції, які вона виконує;
- встановити суперечливі погляди на ціну з боку виробника і споживача як безпосередніх учасників ринку;
- основні класифікаційні ознаки цін(за етапом реалізації, за ступенем регулювання, за видом включення транспортної складової);
- етапи ціноутворення і послідовність дій на кожному етапі.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Собівартість продукції – грошова форма витрат підприємства на підготовку виробництва, виготовлення і реалізацію продукції.

Управління витратами – процес цілеспрямованого формування витрат щодо їх видів за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їх зниження.

Кошторис витрат – витрати підприємства, пов'язані з основною його діяльністю за певний період, незалежно від того, відносять їх на собівартість продукції в цьому періоді, чи ні.

Ціна – обмінний еквівалент вартості продукції, призначеної для реалізації, у грошовому вираженні.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Пофакторне обчислення собівартості продукції та сфера його застосування за умов ринку
2. Напрямки удосконалення розподілу непрямих витрат у процесі калькулювання

ЛІТЕРАТУРА

1. Н.Л. Зайцев Экономика, организация и управление предприятием: Учеб. пособие.- М.: Инфра-М, 2008.-455 с.
2. Базилюк А. В. Особливості ринкового ціноутворення в Україні в контексті реформування економічних відносин та майнових прав власників// Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 4. – С. 3 – 13.
3. Есипов В. Е. Цены и ценообразование: Учебник – СПб.: ЛФЭИ, 2004. – 372 с.
4. Карпова Т.П.Управленческий учёт: Учебник для вузов. – М.:ЮНИТИ,2000 – 350с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. *Витрати мають таку форму:*
 - а) натуральну;
 - б) інформаційну;
 - в) вартісну;
 - г) творчу.
2. *Грошова форма витрат підприємства на підготовку виробництва, виготовлення і реалізацію продукції – це*
 - а) кошторис витрат;
 - б) собівартість продукції;
 - в) ціна продукції;
 - г) показник фінансової звітності.
3. *За ступенем однорідності витрати поділяються на*
 - а) прямі;
 - б) матеріальні;
 - в) постійні;
 - г) прогнозні.
4. *Витрати промислового підприємства поділяються на прямі та непрямі за*
...
 - а) економічним характером витрат;
 - б) ступенем їх однорідності;
 - в) способом обчислення на одиницю продукції;
 - г) реакцією витрат на зміну обсягу виробництва.

5. *За ступенем залежності від обсягу виробництва витрати поділяють на*
- матеріальні;
 - постійні;
 - пропорційні;
 - непрямі.
6. *Різні за складом і охоплюють кілька елементів такі витрати:*
- змінні;
 - непрямі;
 - комплексні;
 - матеріальні.
7. *Витрати, величина яких змінюється прямо пропорційно обсягу виробництва – це*
- одноеlementні витрати;
 - пропорційні витрати;
 - постійні витрати;
 - прямі витрати.
8. *Змінні витрати — це ...*
- витрати, безпосередньо пов'язані з виробництвом певного різновиду продукції;
 - витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виробленої продукції;
 - витрати, які прямо обчислюються на одиницю продукції;
 - витрати, які не можна безпосередньо обчислити на окремий різновид продукції;
 - витрати, загальна сума яких не залежить від кількості виробленої продукції.
9. *Витрати виробництва на підприємстві складаються із...*
- витрат на оплату праці, амортизації, матеріальних витрат, відрахувань на соціальні заходи, інших витрат;
 - податків, заробітної плати, амортизаційних відрахувань, підприємницького прибутку;
 - відсотка за кредитом, заробітної плати, податку з прибутку, амортизаційних відрахувань;
 - витрат на відрядження і представницьких витрат, вартості матеріалів, податку з прибутку, прибуткового податку.
10. *Класифікація витрат на виробництво за економічними елементами витрат є основою для ...*
- розрахунку собівартості конкретного виду продукції;
 - упорядкування кошторису витрат на виробництво;
 - обчислення витрат на матеріали;
 - визначення витрат на заробітну плату;
 - встановлення ціни виробу.
11. *Розподіл витрат на постійні та змінні здійснюється з метою ...*
- прогнозування прибутку;
 - визначення для кожної конкретної ситуації обсягу реалізації, що

забезпечує беззбиткову діяльність (критичний обсяг);

- в) виділення цехової, виробничої та повної собівартості;
- г) правильні відповіді а) і б).

12. Якщо величину собівартості товарної продукції скоригувати на величину витрат на реалізацію, то отримаємо величину:

- а) повної собівартості реалізованої продукції;
- б) повної собівартості валової продукції;
- в) повної собівартості чистої продукції;
- г) повної собівартості товарної продукції.

13. Якщо величину собівартості валової продукції скоригувати на зміну залишків незавершеного виробництва, то отримаємо величину:

- а) собівартості реалізованої продукції;
- б) собівартості товарної продукції;
- в) собівартості чистої продукції;
- г) ціни реалізації.

14. Якщо розглядати конкретний виріб як об'єкт калькулювання, то загальні витрати підприємства на нього ...

- а) не нараховуються;
- б) нараховуються прямо;
- в) нараховуються та обчислюються методом розподілу;
- г) нараховуються лише за певних умов.

15. Величина відрахування на соціальні потреби обчислюється ...

- а) у встановлених нормах залежно від величини основної зарплати;
- б) у встановлених нормах залежно від величини тарифного зарплатку;
- в) у встановлених нормах залежно від величини додаткової зарплати;
- г) у встановлених нормах залежно від витрат на оплату праці.

16. Процес визначення обсягу і структури питомих операційних витрат на виробництво і реалізацію окремих видів продукції називається ...

- а) калькулюванням собівартості продукції;
- б) управлінням витратами;
- в) обліком та аналізом витрат;
- г) нормуванням витрат.

17. Процес цілеспрямованого формування витрат за місцем виникнення і різновидами продукції при постійному контролі їхнього рівня та стимулюванні зниження називається ...

- а) калькулюванням собівартості продукції;
- б) управлінням витратами;
- в) обліком та аналізом витрат;
- г) нормуванням витрат.

18. Калькулювання—це ...

- а) обчислення собівартості валової продукції;
- б) обчислення собівартості окремих виробів;
- в) обчислення собівартості товарної продукції;
- г) обчислення собівартості реалізованої продукції.

19. Що означає визначення: «обчислення собівартості одиниці продукції»?
- а) калькуляція;
 - б) собівартість;
 - в) ціна;
 - г) витрати на виробництво.
20. Як визначити витрати на сировину і основні матеріали?
- а) помноженням відсотку на основну зарплату;
 - б) помноженням тарифної ставки на кількість годин;
 - в) помноженням норми витрат на ціну;
 - г) помноженням ціни на кількість продукції.
21. Від яких чинників залежить потреба в матеріалах?
- а) норми витрати матеріалів і кількості продукції;
 - б) чистих витрат і відходів;
 - в) коефіцієнта використання матеріалів;
 - г) технологічних відходів та витрат.
22. Яке із наведених визначень собівартості вірне?
- а) витрати на сировину, матеріали і заробітну плату;
 - б) витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції в грошовій формі;
 - в) поточні витрати на виробництво;
 - г) капітальні витрати підприємства.
23. Чим відрізняється собівартість реалізованої продукції від виробничої собівартості?
- а) витратами на збут;
 - б) витратами на сировину і основними матеріалами;
 - в) нерозподіленими постійними загальновиробничими витратами;
 - г) адміністративними витратами.
24. Як ви вважаєте, в чому полягає призначення класифікації витрат за калькуляційними статтями витрат?
- а) обчислення прямих витрат;
 - б) визначення ціни виробу;
 - в) розрахунок собівартості одиниці продукції;
 - г) визначення собівартості продукції.
25. Що таке ціна?
- а) витрати на виробництво продукції;
 - б) собівартість продукції;
 - в) витрати на 1 грн. товарної продукції;
 - г) вартість товару в грошовому виразі.
26. Функції ціни:
- а) стимулююча;
 - б) посередницька;
 - в) розподільча;
 - г) інформаційна.

27. Ціна сприяє мотивації підвищення ефективності господарювання через таку функцію:
- а) обліково-вимірювальну;
 - б) розподільчу;
 - в) посередницьку;
 - г) стимулюючу.
28. Чим відрізняється вільна роздрібна ціна від відпускної ціни?
- а) торгівельною надбавкою;
 - б) акцизним збором;
 - в) собівартістю;
 - г) податком на додану вартість.
29. Чим відрізняється вільна ціна реалізації від оптової ціни підприємства?
- а) податком на додану вартість;
 - б) витратами на оплату праці;
 - в) загальногосподарськими витратами;
 - г) позавиробничими витратами.
30. За етапом реалізації розрізняють такі види цін:
- а) фіксовані;
 - б) ринкові;
 - в) вільні;
 - г) оптові.
31. За ступенем регулювання розрізняють такі види цін:
- а) вільні;
 - б) роздрібні;
 - в) світові;
 - г) оптові.
32. Максимальна ціна товару визначається ...
- а) величиною попиту на товар;
 - б) цінами конкурентів на аналогічний товар;
 - в) найвищим рівнем сукупних витрат;
 - г) монопольним статусом виробника.
33. Мінімальна ціна товару визначається ...
- а) місткістю ринку товару;
 - б) рівнем сукупних витрат підприємства;
 - в) коефіцієнтом еластичності попиту;
 - г) рівнем змінних витрат.
34. За яким методом ціноутворення ціна розглядається і встановлюється як функція цін на аналогічну продукцію конкурентів?
- а) «за рівнем попиту»;
 - б) за методом «забезпечення фіксованого обсягу прибутку»;
 - в) за преїскурантним методом;
 - г) встановлення ціни в ході торгів, акту куплі-продажу;
 - д) «за рівнем поточних цін».
35. Методи ціноутворення:
- а) встановлення зональних цін;

- б) установлення цін за місцем походження товару;
- в) метод надання кредиту;
- г) метод повних витрат.

Тема 15. Фінансово - економічні результати і ефективність діяльності підприємства

Основні терміни й поняття:		<i>Доходи, основна, інвестиційна, фінансова діяльність, фінансовий результат, показники рентабельності</i>
-----------------------------------	--	--

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Характеристика фінансової діяльності підприємства

При вивченні цього питання слід з'ясувати:

- 1) зміст і основні завдання фінансової діяльності підприємства;
- 2) види фінансування(зовнішнє і внутрішнє), форми фінансування(кредити в грошових і негрошових формах);
- 3) формування фінансового плану як інструмента управління фінансами підприємства;
- 4) види й особливості складання фінансового плану.

2. Формування і використання фінансового результату

Зважаючи на те, що прибуток підприємства є основним джерелом фінансування діяльності підприємства, треба звернути особливу увагу на такі питання:

- 1) сутнісна характеристика прибутку;
- 2) види прибутку залежно від формування і розподілу, валовий, операційний та маржинальний прибуток;
- 3) джерела формування прибутку підприємства і порядок визначення його величини; напрямки використання прибутку на підприємстві.

3. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства

Слід докладно розглянути необхідність, підгрунття та використання показників ефективності діяльності підприємства, а саме:

- 1) характеристика інформаційної бази для визначення фінансово-економічного стану підприємства;
- 2) групи показників оцінки фінансово-економічного стану підприємства (показники прибутковості, ділової активності, платоспроможності, фінансової стійкості); порядок визначення кожного показника відповідної групи, їх оптимальний розмір;
- 3) оцінка соціальної ефективності;
- 4) напрямки підвищення ефективності виробництва.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Прибуток – це частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства

Рентабельність – відносний показник ефективності діяльності підприємства, який характеризує величину прибутку, що припадає на одиницю витрат (ресурсу).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Оптимізація структури капіталу підприємства
2. Узагальнення зарубіжного і вітчизняного досвіду підвищення ефективності господарювання
3. Оптимізація грошових потоків підприємства
4. Методологічні основи визначення ефективності окремих груп заходів соціального характеру
5. Форми втручання держави в розвиток економіки за умов ринкових відносин між суб'єктами господарювання
6. Резерви зростання прибутку суб'єктів господарювання

ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Т. 2 – К.:Ника-Центр, Эльга, 2001. – 512с.
2. Горфинкель В.Я. Экономика организаций (предприятий) М.: Юнити-Дана, 2003.-608с.
3. Задохайло Д.В., Кібенко О.Р., Назарова Г.В. Корпоративне управління: Навч. посібник. – Харків:Еспада, 2003 – 688с.
4. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник/ Под.ред. Е.С. Стояновой – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Перспектива», 1999. – 656с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Відповідно до джерел надходження коштів розрізняють фінансування:
 - а) внутрішнє;
 - б) фіксоване;
 - в) зовнішнє;
 - г) правильні відповіді а) и в).
2. Прибуток і амортизаційні відрахування – це приклад джерел фінансування...
 - а) зовнішнього;
 - б) кредитного;
 - в) внутрішнього;
 - г) державного.
3. Кредит – це приклад джерел фінансування...
 - а) зовнішнього;
 - б) оперативного;
 - в) внутрішнього;
 - г) державного.
4. Види кредитів у негрошовій формі:
 - а) факторінг;
 - б) лізинг;

- в) франчайзинг;
- г) оферта.

5. До стабільних власних джерел надходження коштів відносяться:

- а) прибуток та амортизаційні відрахування;
- б) заборгованість по заробітній платі;
- в) кредит;
- г) довгострокові фінансові зобов'язання.

6. До нерегулярних власних джерел надходження коштів відносяться:

- а) емісія акцій;
- б) прибуток;
- в) стійкі пасиви;
- г) кредит.

7. Прибуток — це...

- а) виручка від підприємницької діяльності за вирахуванням матеріальних і прирівнених до них витрат;
- б) частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність;
- в) виручка від підприємницької діяльності;
- г) дохід підприємства.

8. Основною умовою одержання підприємством певної суми прибутку є...

- а) перевищення доходів над витратами;
- б) здійснення господарської діяльності в певному обсязі;
- в) задоволення попиту;
- г) отримання доходу.

9. Назвіть основні види прибутків:

- а) прибуток від реалізації продукції, загальний прибуток, чистий прибуток;
- б) валовий прибуток, операційний прибуток, прибуток від звичайної діяльності, чистий прибуток;
- в) позареалізаційний дохід, інший прибуток;
- г) чистий прибуток, загальний прибуток, валовий дохід.

10. Прибуток підприємства формується за рахунок таких видів діяльності:

- а) штрафів сплачених;
- б) реалізації продукції(послуг);
- в) закупівлі продукції(послуг);
- г) сплати % за кредит.

11. Прибуток від реалізації продукції— це...

- а) виручка від реалізації продукції;
- б) грошове вираження вартості товару;
- в) різниця між обсягом реалізованої продукції у вартісному вираженні (без ПДВ та акцизу) та її повною собівартістю;
- г) витрати на виробництво реалізованої продукції.

12. Прибуток від продажу майна включає в себе прибуток від продажу таких об'єктів:

- а) дооцінки основних фондів;

- б) нематеріальних активів;
- в) курсової різниці;
- г) немає правильної відповіді.

13. Назвіть показники, які необхідно використати для обчислення прибутку виробу?

- а) оптова ціна і собівартість одиниці продукції;
- б) ціна і кількість продукції;
- в) виручка від реалізації продукції;
- г) податки на прибуток і відпускна ціна.

14. Який прибуток залишається у розпорядженні підприємства після сплати податків?

- а) прибуток від звичайної діяльності;
- б) чистий прибуток;
- в) валовий прибуток;
- г) операційний прибуток.

15. Прибуток від іншої операційної діяльності – це прибуток від:

- а) продажу нематеріальних активів;
- б) надання майна в оренду;
- в) продажу основних фондів;
- г) участі в спільних підприємствах.

16. Які фактори впливають на валовий прибуток підприємства?

- а) собівартість реалізованої продукції;
- б) ставка податку на прибуток;
- в) дивіденди;
- г) податок на прибуток.

17. Чим відрізняється прибуток від звичайної діяльності від чистого прибутку?

- а) сумою податків на прибуток;
- б) сумою позавиробничих витрат;
- в) фінансовим результатом від надзвичайних подій;
- г) сумою витрат на виробництво.

18. Що таке рентабельність?

- а) витрати на виробництво продукції;
- б) прибутковість, відносний показник;
- в) джерело розвитку виробництва;
- г) виручка від реалізації продукції.

19. Як ви вважаєте від яких показників залежить рентабельність реалізованої продукції?

- а) витрат на виробництво продукції;
- б) роздрібною ціною;
- в) виручки від реалізації продукції і власного капіталу.
- г) прибутку від реалізації продукції і собівартості реалізованої продукції.

20. Назвіть основні показники фінансових результатів діяльності підприємств?

- а) норми часу і чисельність робітників;
 - б) доход і прибуток;
 - в) норми витрат матеріалів і кількість продукції;
 - г) матеріальні витрати.
21. *Рентабельність виробничих фондів підприємства визначається як...*
- а) відношення загального прибутку підприємства до середньої величини активів балансу підприємства;
 - б) відношення чистого прибутку до власного капіталу підприємства;
 - в) відношення загального прибутку підприємства до середньорічної вартості основних виробничих фондів та оборотних коштів;
 - г) відношення загального прибутку підприємства до величини сукупних активів.
- 22.. *Рентабельність власного капіталу — це...*
- а) відношення балансового прибутку до власного капіталу; ;
 - б) відношення чистого прибутку до власного капіталу;
 - в) відношення валового прибутку до власного капіталу;
 - г) відношення прибутку (до сплати процентів по кредитах) до власного капіталу.
23. *Рентабельність сукупних активів характеризує...*
- а) ефективність використання оборотних коштів;
 - б) ефективність використання основних фондів підприємства;
 - в) ефективність використання всього наявного майна підприємства;
 - г) ефективність використання активів підприємства, створених за рахунок власних коштів.
24. *Показники оцінки фінансово-економічного стану об'єднуються в такі групи:*
- а) збитковість;
 - б) ділова активність;
 - в) фондоозброєність;
 - г) продуктивність.
25. *До показників ділової активності відносяться такі:*
- а) рентабельність;
 - б) оборотність активів;
 - в) коефіцієнт автономії;
 - г) коефіцієнт загальної ліквідності.
26. *До показників прибутковості відносяться такі:*
- а) чистий прибуток;
 - б) коефіцієнт автономії;
 - в) коефіцієнт забезпеченості боргів;
 - г) оборотність активів.
27. *До показників платоспроможності не відносяться коефіцієнти:*
- а) загальної ліквідності;
 - б) абсолютної ліквідності;
 - в) автономії;
 - г) термінової ліквідності.

28. Коефіцієнт забезпечення боргів вважається прийнятним, коли його значення:
- а) більше 0;
 - б) більше 1;
 - в) менше 1;
 - г) менше 0.
29. Як ви вважаєте, що характеризує ефективність виробництва?
- а) результати виробництва;
 - б) співвідношення результатів і витрат;
 - в) кадровий потенціал;
 - г) засоби виробництва.
30. Який фонд є джерелом засобів господарюючого суб'єкта для здійснення заходів по матеріальному заохоченню колективу?
- а) фонд споживання;
 - б) резервний фонд;
 - в) фонд нагромадження;
 - г) статутний фонд.
31. Коефіцієнт фінансового лівериджу — це...
- а) співвідношення стороннього та власного капіталу;
 - б) співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості;
 - в) співвідношення поточних активів і поточних зобов'язань;
 - г) усі відповіді неправильні.
32. Коефіцієнт термінової ліквідності — це відношення...
- а) поточних активів високої ліквідності до короткострокових зобов'язань;
 - б) чистого прибутку до власного капіталу;
 - в) валового прибутку до короткострокових зобов'язань;
 - г) усі відповіді неправильні
33. Середній період оплати дебіторської заборгованості покупцями — це...
- а) відношення дебіторської заборгованості до обсягу продажів за розрахунковий період;
 - б) відношення добутку дебіторської заборгованості та кількості календарних днів у розрахунковому періоді до обсягу продажів за розрахунковий період;
 - в) відношення дебіторської заборгованості до обсягу кредиторської заборгованості;
 - г) усі відповіді неправильні.
34. Найкращих результатів підприємство може досягти за рахунок...
- а) оптимізації витрат на виробництво;
 - б) мінімізації витрат на виробництво;
 - в) правильні обидві відповіді.
35. Оптимальними вважаються витрати на виробництво та реалізацію продукції, які забезпечують...
- а) беззбиткове виробництво продукції;
 - б) отримання максимального прибутку;

- в) отримання граничного доходу;
 - г) усі відповіді правильні.
36. *Родовою ознакою ефективності може слугувати необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства ...*
- а) з найбільшим результатом;
 - б) з найменшими витратами часу;
 - в) з найменшими витратами суспільної праці;
 - г) правильні відповіді б) і в).

Тема 16. Прогнозування, планування і регулювання діяльності підприємства

Основні терміни й поняття:	<i>державне регулювання економіки, макроекономічне планування (програмування), прогнозування, методи прогнозування, планування, принципи планування, методи планування, стратегічне планування, методи вибору генеральної стратегії, стратегічні альтернативи, бізнес-планування, тактичне планування, оперативне планування.</i>
-----------------------------------	---

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. *Державне економічне регулювання діяльності суб'єктів господарювання.*

Зокрема слід з'ясувати:

- 1) мету державного регулювання економіки;
- 2) методи державного регулювання економіки (фінансово-економічні та адміністративні);
- 3) основні принципи державного регулювання економіки;
- 4) функції державного регулювання економіки;
- 5) зміст, основні принципи макроекономічного планування;
- 6) фінансову й кредитну політику держави.

2. *Прогнозування розвитку суб'єктів господарювання.*

- 1) сутність поняття «прогнозування»;
- 2) визначення мети та ознак прогнозування;
- 3) характеристика основних принципів прогнозування (цілеспрямованості; системності; наукової обґрунтованості; багаторівневого опису; інформаційної єдності; адекватності об'єктивним закономірностям розвитку; послідовного вирішення невизначеності; альтернативності);
- 4) методи прогнозування (фактографічні (екстраполяції, функцій, кореляційно-регресійних моделей) й евристичні (експертної оцінки й «мозкової атаки» методи морфологічного аналізу, побудови «дерева цілей», інформаційного моделювання, оптимізації)

3. Методологічні основи планування.

1) Визначення принципів планування (вибір і обґрунтування цілей, системність, безперервність, оптимальність використання ресурсів, збалансованість).

2) Види планів:

а) за підрозділами і в цілому по підприємству;

б) за окремими напрямками діяльності;

в) за періодами часу: довгострокові й середньострокові, короткострокові плани.

г) Залежно від цілей: стратегічне, тактичне, оперативне.

3) Класифікація методів планування за різними ознаками: вихідна позиція для розробки плану (ресурсний і цільовий); принципи визначення планових показників (екстраполяційний і інтерполяційний); спосіб розрахунку планових показників (пробно-статистичний, чинниковий, нормативний); узгодженість ресурсів і потреб (балансовий і матричний).

4. Стратегія розвитку підприємства і бізнес-планування:

1) визначення сутності стратегії і стратегічного планування;

2) дослідження основних етапів стратегічного планування на підприємстві;

3) ознайомлення з основними методами вибору генеральної стратегії:

- методи однопродуктового аналізу (метод PIMS, метод кривих освоєння, метод циклу життя виробу);

- методи «портфельного аналізу», (метод БКГ, метод Мак-Кінсі та ін.);

4) визначення основних напрямів розвитку підприємства й вибір однієї з базових стратегій: зростання, стабілізації або виживання;

5) розгляд сутності й призначення бізнес-плану на підприємстві;

6) вивчення структури бізнес-плану, його типових розділів (резюме; продукція; оцінка ринку збуту; конкуренція; маркетинг-план; виробничий, організаційний та юридичний плани; оцінка ризику та страхування; фінансовий план та стратегія фінансування).

5. Тактичне та оперативне планування:

1) виявлення відмінностей між стратегічним і тактичним плануванням (часові, за охопленням сфер впливу та сутнісно-змістові);

2) необхідно розкрити основний зміст і можливі типові розділи тактичних (середньо- та короткострокових) планів підприємства. Визначаючи зміст планів, слід розглянути показники тактичних планів, їх класифікацію та призначення;

3) сутність оперативного планування та визначення двох напрямів роботи: календарне планування та диспетчеризацію;

4) ознайомлення з основними системами оперативного планування (подетальна, комплектна і на замовлення). Треба вміти обґрунтовувати вибір застосування кожної системи оперативно-виробничого планування залежно від типу виробництва, складу й особливостей продукції тощо.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Календарне планування - складова оперативно-виробничого планування, яке включає розробку конкретних виробничих завдань для підприємства в цілому та його структурних підрозділів на короткий проміжок часу.

Оперативно-виробниче планування - система розрахунків з регулювання процесу виробництва з метою ритмічної роботи.

Планування - процес розробки (складання) плану, який регламентує певний порядок, послідовність здійснення наміченої на конкретний період програми дій (розвитку) конкретного об'єкта з визначенням мети, змісту, обсягів, методів і засобів, терміну виконання.

Стратегічне планування - процес прийняття управлінських рішень із стратегічного передбачення (формування стратегій), розподілу ресурсів, адаптація компанії до умов зовнішнього середовища, внутрішньої організації.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Роль і місце державних фінансових органів у процесі економічного регулювання діяльності підприємств України.
2. Система оподаткування підприємств, її докорінне реформування в Україні.
3. Типова структура і методологія складання бізнес-плану підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ансофф И. Стратегическое управление Пер. с англ. Под ред. Л.И.Евенко.- М.: Экономика, 1989.-519с.
2. Боумэн К. Основы стратегического менеджмента.- М.: ЮНИТИ, 1997.-172с.
3. Государственное регулирование экономики: Уч. пособие / Под ред. Т.Г. Морозовой.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.- 255с.
4. Державне регулювання економіки: Навч. посібник /С.М. Чистов, А.Є. Нікіфоров, Т.Ф. Куценко та ін.- К.: КНЕУ, 2000.- 316с.
5. Дідківська Л.І. Головка Л.С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: Знання - Прес, 2002.-214с.
6. Покропивний С. Ф., Соболев С. М., Швиданенко Г. О. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування. - К.: КНЕУ, 1998. - 208 с.
7. Стратегическое планирование/ Под ред. Э.А. Уткина.-М.: ЭКМОС, 1998.- 440с.
8. Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии Пер. с англ.-М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. -576с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. .Що таке прогнозування?

- а) процес формування мети, визначення пріоритетів, засобів і методів їх досягнення;
- б) наукове обґрунтоване передбачення можливого становища економіки держави або її окремих галузей;
- в) науково обґрунтована програма розвитку підприємства;

г) сукупність кількісних, якісних та ресурсозабезпечувальних завдань.

2. *Метод прогнозу, що ґрунтується на досвіді, знаннях та інтуїції спеціалістів, — це...*

- а) метод експертних оцінок;
- б) метод екстраполяції тренду;
- в) метод сценаріїв;
- г) метод прогнозу на основі індикаторів

3. *Передпланове прогнозування можливих варіантів розвитку поділяється на такі напрями...*

- а) прогнозування зовнішнього середовища;
- б) прогнозування можливих видатків;
- в) прогнозування внутрішніх умов діяльності;
- г) правильні відповіді а) і в)

4. *Планування — це..*

- а) функція управління;
- б) процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період;
- в) це процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період а також способів досягнення таких цілей;
- г) процес стимулювання робітників для досягнення цілей підприємства.

5. *Планування, що на підприємстві охоплює довгострокове (стратегічне) і середньострокове планування, називається...*

- а) поточним плануванням;
- б) прогнозним плануванням;
- в) перспективним плануванням;
- г) усі відповіді правильні.

6. *Які плани складаються на місяць, декаду, неділю, добу, зміну?*

- а) тактичні;
- б) оперативні;
- в) стратегічні;
- г) поточні.

7. *Які методи відносяться до методів планування?*

- а) адміністративно-правові, регламентуючі;
- б) економічні, соціально - психологічні, організаційні;
- в) балансовий, нормативний, чинниковий, (факторний);
- г) правові, економічні, організаційні.

8. *Бізнес-план може розроблятися з метою...*

- а) моделювання системи управління фірмою;
- б) обґрунтування розширення каналів збуту продукції;
- в) подання у місцеві органи влади;
- г) залучення позичкового капіталу
- д) надання інформації до статистичних органів

9. *Заключним розділом бізнес плану підприємства є...*

- а) план розвитку науки і техніки;
- б) виробнича програма;

- в) фінансовий план;
- г) план підвищення економічної ефективності виробництва;

10. *Резюме бізнес-плану — це...*

- а) короткий опис змісту бізнес-плану;
- б) вступ до бізнес-плану;
- в) короткий опис найбільш важливих і значущих аспектів даного бізнесу;
- г) характеристика фірми та її продукції

11. *Метод складання плану, що засновується на використанні норм і нормативів витрат живої та уречевленої праці для визначення змінних величин, — це...*

- а) балансовий метод;
- б) графічний метод;
- в) нормативний метод;
- г) економіко-математичний метод;

12. *За економічним змістом показники, через які виражаються планові завдання, поділяються на...*

- а) натуральні та вартісні;
- б) кількісні та якісні;
- в) абсолютні та вартісні;
- г) відносні та вартісні;

13. *Генеральна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні для підприємства проблеми, головні цілі та розподіл ресурсів для їх досягнення, називається...*

- а) місією підприємства;
- б) стратегією підприємства;
- в) стратегічним завданням;
- г) цільовою програмою

14. *Система стратегічних цілей розвитку підприємства визначається...*

- а) кон'юнктурою ринку;
- б) умовами державного регулювання;
- в) поведінкою підприємств-конкурентів;
- г) місією підприємства

15. *До методів портфельного аналізу та вибору стратегії на лежать...*

- а) метод PIMS;
- б) метод кривих освоєння;
- в) метод циклу життя товару (вибору);
- г) метод «Мак-Кінсі»

16. *Метод вибору генеральної стратегії, що базується на залежності розмірів витрат на виробництво від його обсягу і відображає вплив лише внутрішніх чинників, називається...*

- а) методом БКГ;
- б) методом PIMS;
- в) методом кривих освоєння;
- г) методом «Мак-Кінсі»

17. До аспектів, що характеризують відмінності між стратегічним та тактичним плануванням, відносять...

- а) часовий аспект, відмінності за охопленням сфер впливу, сутнісно-змістові відмінності;
- б) часовий аспект, відмінності за охопленням сфер впливу, відмінності у використанні;
- в) часовий аспект, відмінності за призначенням, сутнісно-змістові відмінності;
- г) просторовий аспект, відмінності за охопленням сфер впливу, сутнісно-змістові відмінності

18. Яка із систем використовує як планово-облікову одиницю деталь певного найменування?

- а) позмінна система оперативного планування;
- б) система оперативного планування на замовлення;
- в) комплектна система оперативного планування;
- г) подетальна система оперативного планування.

19. До принципів державного регулювання належать...

- а) мінімальне втручання державних органів в економічні процеси;
- б) вплив відповідних владних структур на розвиток соціально-економічних процесів за допомогою встановлюваних державою економічних регуляторів і нормативів;
- в) правильні відповіді а) і б);
- г) правильної відповіді немає.

20. До основних економічних функцій держави не відноситься...

- а) створення необхідної правової бази;
- б) розробка та сприяння здійсненню стратегії економічного розвитку національного господарства;
- в) регулювання інноваційних процесів та інвестиційної діяльності;
- г) планування оперативної діяльності суб'єктів економічних відносин.

21. За умов ринку до економічної функції держави відноситься...

- а) встановлення підприємствам завдань з обсягу виробництва;
- б) створення правових основ функціонування ринкової економіки;
- в) контроль за рівнем продуктивності праці;
- г) регламентація рівня затрат на виробництво.

22. Антимонопольне законодавство, що діє у багатьох країнах, націлене передусім на забезпечення ...

- а) повної зайнятості;
- б) економічної свободи;
- в) умов конкуренції;
- г) споживачів суспільними товарами і послугами.

23. Як повинна ставитися держава до монополії в умовах ринкової економіки?

- а) розвивати монополізм за допомогою податкової політики;
- б) дозволити підприємцям створити антимонопольне об'єднання;
- в) м'яко обмежувати монополізм у деяких сферах;

г) боротися з монополізмом за допомогою антимонопольного законодавства.

Тема 17. Інноваційні процеси

Основні терміни й поняття

інноваційний процес, нововведення, науково-технічний прогрес науково-технічна революція, технологія, автоматизація виробництва, комп'ютеризація, організаційний прогрес, організація виробництва, диверсифікація діяльності, конверсія підприємства (організації), ефективність нововведень

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

У процесі вивчення цієї теми необхідно постійно проводити порівняльний аналіз процесів, що відбуваються при інноваційній діяльності на підприємствах та в середовищі, що його оточує, особливу увагу звернути на такі питання:

1. Сутнісна характеристика інноваційних процесів

Розпочати вивчення питання слід з:

- 1) виокремлення сукупності термінів «новина» та «нововведення», «новація» та їх тлумачення.; встановити зміст і види інноваційних процесів, їхнє місце в інноваційній діяльності підприємства;
- 2) характеристики локальних й глобальних новин (нововведень), визначити роль і місце новин у нововведеннях, що реалізуються, процес формування глобальних нововведень з локальних;
- 3) вивчення взаємозв'язків окремих видів інноваційних процесів, дослідження впливу цих процесів на підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання.

2. Розвиток науково-технічного прогресу

Вивчаючи питання цього напрямку необхідно:

- 1) ознайомитися з тлумаченням терміну «науково-технічний прогрес»; визначити сутність і варіантність, сфери використання цього терміну, відстежити еволюцію поняття «науково-технічний прогрес» та його складових;
- 2) дослідити динаміку розвитку новацій у різних галузях знань та їхній вплив на трансформування техніки й технологій на окремих етапах розвитку суспільства й певного підприємства;
- 3) розглянути еволюційну й революційну форми науково-технічного прогресу; визначити, що вони мають спільного, а що їх різнить; встановити, за рахунок яких чинників досягається еволюційність і революційність перетворень у науці й техніці.

3. Характеристика процесів організаційного прогресу

Для ґрунтового вивчення організаційного прогресу необхідно:

- 1) з'ясувати його термінологічного визначення, характерні риси, притаманні організаційним, економічним, соціальним та юридичним нововведенням, їхньому впливові на характер і динаміку організаційного прогресу;
- 2) розглянути організаційні, економічні, соціальні й юридичні нововведення, віднайти загальносистемний та внутрішньосуб'єктний напрями розвитку організаційного прогресу, з'ясувати особливості перебігу інноваційних процесів за кожним напрямом окремо, визначити спільні риси, що забезпечують інтегрування цих напрямів у єдине ціле;
- 3) визначити загальну характеристику основних об'єктів організаційного прогресу: організація виробництва і праці, окремі елементи економічного механізму господарювання, соціальні й правові відносини; форму впливу суб'єктів інноваційного процесу на об'єкти в підприємницькій діяльності інституціональних структур.

4. Оцінка ефективності нововведень

Визначення результативності інноваційної діяльності підприємства ґрунтується на розрахунках ефективності реалізації науково-технічних нововведень. Проведення таких розрахунків передбачає використання певних методів визначення ефективності технічних та інших нововведень. Вивчаючи існуючі й використовувані методичні підходи до визначення ефективності нововведень, треба звернути увагу на такі, що забезпечують найбільшу точність з урахуванням не тільки чинника часу, а й динамічного розвитку середовища, що оточує підприємство. Доцільно також вивчити порядок визначення народногосподарського й внутрішньогосподарського економічного ефекту.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Інновація - новостворені або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Нововведення — це процес доведення наукової ідеї чи технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни в соціальному середовищі.

Інноваційна діяльність - процес стратегічного маркетингу, НДДКР, організаційно-технічної підготовки виробництва, виробництва й оформлення нововведень, їх впровадження (або перетворення в інновацію) і поширення в інші сфери (дифузія) називається.

Життєвий цикл інновацій — це період від зародження ідеї, створення і поширення нововведення до його використання.

Науково-технічний прогрес - постійний процес створення нових і удосконалення застосовуваних технологій, засобів виробництва і кінцевої продукції з використанням досягнень науки.

Науково-технічна революція - докорінна якісна трансформація суспільного розвитку на основі новітніх наукових відкриттів і винаходів, що справляють революціонізуючий вплив на змінювання знарядь і предметів праці, технології, організації та управління виробництвом, характеру трудової діяльності людей.

Організаційний прогрес - удосконалення існуючих і застосування нових методів і форм організації виробництва і праці, елементів господарського механізму в усіх ланках управління економікою.

Чистий приведений дохід визначається як теперішня вартість грошових потоків за весь період служби інновації, зменшена на теперішню вартість інвестиційних витрат за цей самий період.

Індекс рентабельності розраховується як відношення теперішньої вартості прибутку за період інноваційного проекту до обсягів інвестицій у даний проект.

Внутрішня норма дохідності — це норма дисконтування, за якої чиста теперішня вартість інновації дорівнює нулю, тобто дисконтовані грошові потоки інвестиційних витрат та прибутків стають однаковими.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Аналіз та оцінка впливу нововведень на економічні, соціальні та екологічні показники діяльності підприємств України.

2. Сучасні проблеми комплексної автоматизації та комп'ютеризації виробництва і процесів управління.

3. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інноваційну діяльність: Закон України // *Голос України*. — 2002. — № 144. — С. 10—15.

2. Гунин В. Н. и др. Управление инновациями. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 401с.

3. Космидайло І.В. Інноваційна спрямованість як засіб економічного росту // *Актуальні проблеми економіки*. — 2006. — № 6. — С. 112 – 118.

4. Матусяк К. Поняття, роль і місце центрів інновацій у польській економіці // *Винахідник і раціоналізатор*. - 2007.- № 4.- С. 17 - 22.

5. Павленко І. А., Гончарова Н. П., Швиданенко Г. О. Економіка та організація інноваційної діяльності: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2002. — 150 с.

6. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: Пер. с венг. — М.: Прогресс, 1990. — 401 с.

7. Тацій В. Проблеми правового забезпечення інноваційного розвитку України: стан і перспективи // *Вісник Академії правових наук України*. - 2007.- № 1(48).- С. 13 - 20.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Концепція нововведень вперше була сформульована у наукових працях...

а) А. Маслоу;

- б) Ф. Тейлора;
- в) Й. Шумпетера;
- г) К. Маркса.

2. *Розвиток науки визначається...*

- а) потребами технічного прогресу;
- б) соціальними потребами;
- в) економічними потребами;
- г) фінансовими потребами.

3. *Наукомісткість виробництва визначається:*

- а) відношенням витрат на дослідження до обсягу реалізації продукції;
- б) обсягом інвестицій на наукові дослідження;
- в) відношенням кількості працівників, зайнятих у дослідному виробництві, до всіх працюючих;
- г) відношенням обсягу нової продукції до всієї продукції.

4. *Результатом інноваційних процесів є...*

- а) нововведення;
- б) новини;
- в) інвенція;
- г) інновації.

4. *Комерційне впровадження нової продукції чи нових засобів виробництва називається:*

- а) інновація;
- б) дослідження;
- в) розробки;
- г) винаходи.

5. *Інноваційна діяльність - це...*

- а) впровадження будь-чого нового щодо організації або її безпосереднього оточення;
- б) перетворення наукового знання на фізичну реальність, яке завершується у просторі й часі;

6. *Інноваційний час - це:*

- а) проміжок часу між виникненням новини і втіленням її у нововведення;
- б) проміжок часу між початком досліджень і моментом, коли прибуток з продажу нововведення покриває усі затрати на НДДКР.

7. *Залежно від технологічних параметрів інновації поділяють на...*

- а) науково-технічні й соціально-культурні;
- б) продуктові і процесні;
- в) ринкові й соціально-культурні;
- г) одиничні й дифузні.

8. *До основних напрямів науково-технічного процесу в промисловості не відносяться...*

- а) комплексна механізація та автоматизація промисловості;
- б) комп'ютеризація промисловості;
- в) спеціалізація промисловості;

- г) хімізація промисловості;
- д) упровадження нових технологій.

9. *Пріоритетними напрямками науково-технічного прогресу є...*

- а) створення нових технологій;
- б) удосконалення застосовуваних технологій;
- в) застосування прогресивних базових технологій;
- г) правильна відповідь відсутня.

10. *Робототехнічні й роторно-конвеєрні комплекси є одним із пріоритетних напрямів НТП, а саме:*

- а) у створенні нових та удосконаленні застосовуваних технологій;
- б) у створенні нових та удосконаленні існуючих засобів праці;
- в) у створенні нових і поліпшенні якості застосовуваних матеріалів;
- г) механізації і автоматизації виробництва.

11. *Завершальною ланкою і формою матеріалізації фундаментальних досліджень, засобом безпосереднього впливу науки на сферу виробництва виступає...*

- а) технологія;
- б) технологічна операція;
- в) дослідно-конструкторська розробка;
- г) нововведення.

12. *Інноваційні процеси, результатом яких є нові вироби, технології їх виготовлення, засоби виробництва, називаються...*

- а) економічними;
- б) соціальними;
- в) організаційними;
- г) технічними;
- д) юридичними.

13. *Нововведення, що приводять переважно до еволюційних перетворень у сфері діяльності конкретних підприємств, є...*

- а) локальними;
- б) соціальними;
- в) глобальними;
- г) економічними;
- д) технічними.

14. *Технічні новини обумовлюють насамперед відповідні...*

- а) соціальні нововведення;
- б) організаційні нововведення;
- в) економічні нововведення;
- г) локальні нововведення;
- д) юридичні нововведення.

15. *Суть організаційного процесу полягає у...*

- а) застосуванні нових методів і форм організації виробництва;
- б) застосуванні нових і вдосконаленні існуючих методів управління;
- в) створенні нових й удосконаленні існуючих технологій, конструкційних матеріалів, засобів праці та кінцевої продукції;

г) удосконаленні існуючих і застосуванні нових методів і форм організації виробництва та праці, елементів господарського механізму в усіх ланках управління економікою.

16. *Об'єктами організаційного прогресу є...*

а) процес формування та удосконалення техніко-технологічної бази, що орієнтується на кінцеві результати його господарської діяльності;

б) організація виробництва, організація праці, а також удосконалення функціонування сукупності елементів господарського механізму;

в) механізація та автоматизація виробництва, створення нових і вдосконалення застосовуваних технологій;

г) збільшення асортименту продукції, удосконалення технології її виготовлення та засобів виробництва.

17. *До основних тенденцій організаційного прогресу відносяться...*

а) інтеграція багатьох галузей науки, синтез науки з виробництвом;

б) якісне перетворення усіх елементів процесу виробництва засобів праці;

в) прискорення темпів розвитку окремих і посилення взаємозв'язків усіх суспільних форм організації виробництва.

18. *Характерними ознаками еволюційного процесу розвитку є...*

а) нестійкість;

б) можливі катаклізми;

в) неперервність і стабільність;

г) стрибки та розриви.

19. *Інноваційний проект є економічно ефективним, якщо індекс рентабельності інновацій (I_p)...*

а) дорівнює 0;

б) більше 0, але менше 1;

в) дорівнює 1;

г) більше 1.

20. *Життєвий цикл інновацій - це...*

а) проміжок часу від створення до поширення нововведення;

б) проміжок часу від зародження ідеї до створення і поширення нововведення;

в) проміжок часу від створення ідеї до створення і поширення нововведення та його використання;

г) проміжок часу від створення і поширення нововведення до його використання.

21. *На якій фазі інноваційного процесу проводяться фундаментальні дослідження?*

а) на фазі «наука»;

б) на фазі «дослідження»;

в) на фазі «розробка»;

г) на фазі «виробництво»;

д) на фазі «споживання».

22. На якій фазі інноваційного процесу проводяться дослідження прикладного характеру?

- а) на фазі «наука»;
- б) на фазі «дослідження»;
- в) на фазі «розробка»;
- г) на фазі «виробництво»;
- д) на фазі «споживання».

Тема 18. Економічна безпека підприємства (організації)

**Ключові
поняття:**

Економічна безпека підприємства; оцінка рівня економічної безпеки підприємства; фінансова, інтелектуальна й кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, інформаційна, екологічна, силова складові економічної безпеки підприємства; служба безпеки підприємства.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Характеристика економічної безпеки підприємства

Слід звернути увагу на такі питання:

- 1) характеристика понятійно-категоріального апарату, визначення особливостей економічної безпеки при ефективному використанні продуктивних сил, навколишнього середовища і світових господарських зв'язків ;
- 2) визначення об'єктів (держава, суспільство, сім'я, окремі громадяни і їх об'єднання, підприємства, організації, установи, окремі території), рівнів (міжнародна, національна, локальна і приватна) економічної безпеки;
- 3) характеристика елементів самої економічної безпеки (ресурсно-сировинна, енергетична, військово-економічна, науково-технологічна, демографічна, екологічна, інформаційна, зовнішньоекономічна та інші різновиди безпеки).

2. Складові економічної безпеки підприємства

Для досягнення необхідного рівня безпеки, який відображає стан використання корпоративних ресурсів за критеріями безпеки, підприємство повинно провести комплекс робіт, що забезпечать максимальну безпеку основних функціональних напрямів його діяльності. Сукупність останніх формує функціональні складові економічної безпеки підприємства. Кожна складова характеризується власним змістом, набором функціональних критеріїв і способів забезпечення. Слід визначити ці фактори для кожної складової: фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інноваційна, інформаційна та економічна складові.

3. Служба безпеки підприємства

Слід з'ясувати:

- 1) функції, об'єкти й управління безпекою на підприємстві;
- 2) принципи організації та ключові завдання служби безпеки;
- 3) напрямки оцінювання ефективності її організації.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Економічна безпека держави - такий стан економіки, який дозволяє гідно задовольняти суспільні потреби при ефективному використанні продуктивних сил, навколишнього середовища і світових господарських зв'язків.

Економічна безпека підприємства - стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей для запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам і загрозам, забезпечення стійкого функціонування.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Можливі загрози для економічної безпеки господарюючого суб'єкта.
2. Реакція керівництва фірми на настання економічної кризи.
3. Змістова характеристика державної програми антикризового господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванов А. В., Шлаков В. В. Экономическая безопасность предприятия. - М.: Выраж-центр, 1995. - 40 с.
2. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности. - М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. - 288 с.
3. Шлаков В. Экономическая безопасность предприятия. // Риск. - 1997. - №5. - С. 61-64.
4. Экономическая безопасность предприятия (фирмы) / Под ред. Р. С. Супова, М. И. Плотницкого, А. С. Головачева. - Минск: Вышш. шк., 1998. - 391 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Джерела негативного впливу на економічну безпеку:
 - а) свідомі дії фізичних осіб;
 - б) несвідомі дії органів державної влади;
 - в) форс-мажорні обставини;
 - г) всі відповіді правильні.
2. До основних функціональних цілей економічної безпеки відносяться:
 - а) забезпечення захисту інформаційного поля;
 - б) організація безпеки персоналу;
 - в) забезпечення технологічної незалежності;
 - г) досягнення „прозорості” управління безпекою.
3. Основні функціональні складові економічної безпеки:
 - а) фінансова складова;
 - б) інформаційна складова;
 - в) економічна складова;
 - г) екологічна складова.
4. Збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства характеризує:
 - а) фінансову складову;

- б) інтелектуальну складову;
- в) інформаційну складову;
- г) екологічну складову.

5. *Забезпечення фізичної безпеки працівників фірми характеризує:*

- а) силову складову;
- б) інтелектуальну складову;
- в) інформаційну складову;
- г) екологічну складову.

6. *Оцінка ефективності економічної безпеки підрозділу здійснюється за такими показниками:*

- а) розмір заподіяної шкоди;
- б) прибуток від здійснення заходу;
- в) розмір відверненої шкоди;
- г) витрати на здійснення заходу.

7. *У процесі оцінки поточного рівня забезпечення фінансової складової підлягають аналізу:*

- а) конкурентний стан підприємства;
 - б) ринок цінних паперів підприємства;
 - в) фінансовий стан конкурентів;
 - г) фінансовий стан підприємства.
- а) помилки в підборі кадрів служби безпеки;

8. *Причини виникнення внутрішніх негативних впливів:*

- б) достатнє фінансування юридичного забезпечення фірми;
- в) низька кваліфікація працівників юридичної служби;
- г) висока кваліфікація працівників юридичної служби.

9. *Причини виникнення зовнішніх негативних впливів:*

- а) військові конфлікти;
- б) економічна і політична блокада;
- в) зміна положень чинного законодавства;
- г) діяльність суспільних організацій.

10. *Техніко-технологічна складова безпеки підприємства спрямована на:*

- а) збереження інтелектуального потенціалу підприємства;
- б) запобігання шкідливого впливу отруйних речовин;
- в) забезпечення реалізації технологічного розвитку підприємства;
- г) запобігання негативного фізичного впливу на персонал.

11. *Збереження прав на інтелектуальну власність характеризує діяльність*

- а) фінансової складової;
- б) кадрової складової;
- в) економічної складової;
- г) екологічної складової.

12. *Потоки інформації, що надходить на підприємство, розрізняють за джерелами надходження:*

- а) відкрита інформація;
- б) конфіденційна інформація;
- в) особиста інформація;

- г) вірогідна нетаємна інформація.
13. *Негативні дії щодо силової складової:*
- а) негативні дії, спрямовані на завдання шкоди майну підприємства;
 - б) недостатнє фінансування служби безпеки;
 - в) фізичний вплив особистого спрямування;
 - г) негативний вплив на інформаційне середовище.
14. *Об'єкти, що підлягають захисту від потенційних загроз:*
- а) матеріальні ресурси;
 - б) інформаційні ресурси;
 - в) нематеріальні ресурси;
 - г) інвестиційні ресурси.
15. *До загальних функцій служби безпеки відносять:*
- а) ведення обліку сейфів і металевих шаф;
 - б) підтримка контактів із правоохоронними органами;
 - в) ведення фінансового обліку;
 - г) участь у розробці основоположних документів.

Тема 19. Реструктуризація і санація (фінансове оздоровлення) підприємств і організацій

Ключові поняття: | *Реструктуризація, оперативна і стратегічна реструктуризація, часткова і комплексна реструктуризація, санація*

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Сутнісна характеристика реструктуризації

Необхідно з'ясувати:

- 1) сутність понятійного апарату, процесу реструктуризації підприємств (організацій), її форм, видів і ступеня; звернути увагу на зв'язок реструктуризації підприємств з реалізацією активної структурної політики, з необхідністю змін відтворювальних, галузевих, регіональних, зовнішньоекономічних пропорцій у системі суспільного розподілу праці.
- 2) взаємозв'язок між оперативною та стратегічною формами реструктуризації, обґрунтування вибору відповідних форм, видів (організаційно-правового, технічного, економічного, управлінського, фінансового) і ступеня реструктуризації.

2. Практика здійснення та ефективність реструктуризації суб'єктів господарювання

Вивчаючи це питання, треба насамперед:

- 1) ознайомитися з порядком проведення реструктуризації підприємств, акцентувати увагу на обґрунтуванні концепції та розробці плану реструктуризації;

- 2) визначити форми й методи реорганізації, вивчити складники проекту плану, пов'язані з економічним обґрунтуванням, фінансовим забезпеченням та оцінкою результативності реалізації проекту;
- 3) з'ясувати доцільність розробки бізнес-планів нових реорганізованих структур із визначенням результатів зміни фінансово-економічного та екологічного стану нових суб'єктів господарювання за рахунок збільшення обсягів реалізації конкурентоспроможної продукції, раціонального використання ресурсного потенціалу, прискорення обороту капіталу та підвищення продуктивності системи господарювання при збереженні гарантій соціального захисту працівників.

3. Проблемами проведення санації (фінансового оздоровлення) господарюючих суб'єктів

Вивчаючи цей блок питань, слід звернути увагу на:

- 1) тлумачення сутності санації, обґрунтування сучасного бачення процесу і моделі фінансового оздоровлення;
- 2) вивчення цілі й стратегії санації, які є основою розробки системи санаційних заходів, формування програми та розробки проекту плану фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання;
- 3) формування стратегічних цілей і тактики проведення санації з метою досягнення підприємством (організацією) довгострокових конкурентних переваг;
- 4) опанування процесами проведення експертизи представлених проектів санації за певними вимогами та системою економічних показників оцінки доцільності санаційних програм розвитку підприємств.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Реструктуризація підприємства - здійснення організаційно-економічних, правових і технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форми власності, організаційно-правових форм, з метою фінансового оздоровлення підприємства, збільшення ним обсягу випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва.

Санація - комплекс послідовних взаємозв'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості й конкурентоспроможності.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Чинники, що зумовлюють необхідність санації підприємств в Україні.
2. Набутий вітчизняний і зарубіжний досвід реструктуризації різних суб'єктів господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про порядок проведення санації державних підприємств: Затв.

постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1994 р. № 27 // Урядовий кур'єр. - 1994. - 17 березня.

2. Процедура признання підприємтя банкрутом: порядок виявлення, санація и реорганізація, продаж обанкротившого підприємтя. - М.:Приоритет,1998.- 240 с.

3. Теорія и практика антикризисного управління. -М.: ЮНИТИ, 1996. -469с.

4. Терещенко О. Фінансова санація та банкрутство підприємства: навчально-методичний посібник. 2-ге вид., перероб. та доп. -К.: КНЕУ, 2005. – 412 с.

5. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч посіб- ник — К КНЕУ, 2004 — 412 с

6. Шаповалов Г. М. Антикризисная стратегия предпринимательства. - СПб.:Изд-во СПб. ГУЭФ, 1997. - 151 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Основна вимога до підприємств, що підлягають реструктуризації, - це...

- а) підприємство повинно мати складну організаційну структуру;
- б) продукція підприємства має відповідати поточному платоспроможному попиту;
- в) кризовий стан підприємства;
- г) відсутність власних оборотних коштів.

2. Реструктуризація включає в себе...

- а) пошук можливості отримання інших джерел доходів;
- б) зміну бази оподаткування на підприємстві;
- в) реформу кадрової політики;
- г) переоформлення юридичних установчих документів.

3. Комплекс заходів, спрямованих на відновлення стійкої технічної, економічної та фінансової життєздатності підприємства, називається...

- а) стратегією реструктуризації підприємства;
- б) програмою реструктуризації підприємства;
- в) процедурою реструктуризації підприємства;
- г) метою реструктуризації підприємства.

4. Реструктуризація підприємства має бути спрямована насамперед на ...

- а) відновлення конкурентоспроможності підприємства;
- б) підвищення конкурентоспроможності продукції;
- в) вихід підприємства на нові ринки збуту продукції;
- г) підвищення конкурентоспроможності підприємства.

5. Стратегічна реструктуризація підприємства забезпечує...

- а) оперативне зниження дебіторської заборгованості;
- б) відновлення конкурентоспроможності продукції;
- в) суттєве покращання результатів діяльності підприємства;
- г) довготермінову конкурентоспроможність підприємства.

6. Реструктуризація підприємства, пов'язана із підготовкою та перепідготовкою персоналу з орієнтацією на конкурентоспроможне

функціонування підприємства, зміну його організаційної структури, називається...

- а) технічною реструктуризацією;
- б) економічною реструктуризацією;
- в) фінансовою реструктуризацією;
- г) управлінською реструктуризацією.

7. Який вид реструктуризації підприємства характеризується процесами комерціалізації або корпоратизації підприємства?

- а) організаційно-правова реструктуризація;
- б) управлінська реструктуризація;
- в) економічна реструктуризація;
- г) фінансова реструктуризація.

8. Наступним заходом після занесення підприємства до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій є...

- а) ліквідація підприємства;
- б) обґрунтування концепції реструктуризації підприємства;
- в) поглиблений аналіз техніко-економічного та фінансового стану підприємства;
- г) введення розпорядження майном.

9. Проведення реструктуризації підприємства можливе шляхом...

- а) об'єднання підприємств із створенням нової юридичної особи;
- б) створення холдингової компанії на базі дочірніх підприємств;
- в) репрофільювання підприємства;
- г) виділення окремих структурних підрозділів із створенням нових юридичних осіб;
- д) всі відповіді правильні.

10. Підрозділ підприємства, для якого освоєння нових ринків є важким, але він має високий ступінь специфічних виробничих знань і технологій і без нього неможлива кооперація та збут на підприємстві, належить до...

- а) об'єктів, що легко реорганізуються;
- б) об'єктів, що потенційно піддаються реорганізації;
- в) об'єктів, що важко піддаються реорганізації;
- г) об'єктів, що підлягають ліквідації.

11. Підприємство, яке потенційно піддається реорганізації, характеризується ...

- а) швидким входженням у нові ринки;
- б) доволі важким освоєнням нових ринків;
- в) низькою спроможністю освоєння нових ринків збуту продукції;
- г) високою спроможністю освоєння нових ринків.

12. Підрозділи підприємства з високою конкурентоспроможністю, але низьким рівнем відповідності загальній стратегічній цілі...

- а) ліквідуються;
- б) зберігаються й розвиваються;
- в) продаються (можливий варіант створення спільного підприємства);

г) зберігаються, із спробою підняти рівень їх конкурентоспроможності.

13. Процес фінансового оздоровлення починається із...

- а) виявлення та аналізу причин фінансової кризи;
- б) визначення цілей санації;
- в) розробки програми санації;
- г) реалізації плану санації;
- д) усі відповіді правильні

14. При проведенні процесу санації першочергово необхідно сформуванати...

- а) систему санаційних заходів;
- б) цілі й стратегію санації;
- в) проект санації;
- г) бізнес-план санації.

15. Система санаційних заходів розробляється на основі...

- а) стратегії санації;
- б) програми санації;
- в) бізнес-плану санації;
- г) реалізації плану санації.

16. Система взаємозв'язаних заходів, спрямованих на вихід підприємства з кризи, називається...

- а) проектом реструктуризації підприємства;
- б) стратегією санації;
- в) бізнес-планом санації;
- г) програмою санації.

Тема 20. Банкрутство та ліквідація підприємств

Основні терміни й поняття:

Банкрутство, суб'єкт банкрутства (банкрут), боржник, кредитор, процедура банкрутства, процедура ліквідації підприємства, ліквідаційна вартість збанкрутілого підприємства, наслідки процесу визнання боржника банкрутом

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

При вивченні теми треба ознайомитися з такими групами питань:

1. Банкрутство підприємства як економічне явище.

Зокрема слід з'ясувати:

- 1) Сутність банкрутства
- 2) Причини виникнення банкрутства:
 - ✓ зовнішні (політичні, соціально-економічні, науково-технічні, зовнішньо-економічні);
 - ✓ внутрішні (брак стратегічного плану розвитку; низька якість менеджменту; нераціональна організаційна структура; дефіцит власних оборотних коштів; збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості; недосконалість механізму ціноутворення; брак довготермінового інвестування, технологічна неузгодженість процесу

виробництва; утримання зайвих робочих місць).

3) Симптоми банкрутства: зменшення обсягів реалізації продукції; падіння прибутковості; скорочення робочих місць; падіння попиту на продукцію; втрати клієнтів і покупців; збільшення обсягів неліквідних обігових коштів; неритмічності виробництва; низького рівня використання виробничого потенціалу; збільшення витрат на виробництво і реалізацію продукції; зниження рівня продуктивності праці.

4) Ознаки банкрутства:

- ✓ різка зміна структури балансу підприємства (труднощі з готівкою і різке зменшення грошових коштів на рахунках; збільшення дебіторської заборгованості, зростання запасів готової продукції, збільшення кредиторської заборгованості;
- ✓ зниження обсягів продажу;
- ✓ неплатоспроможність - неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності

5) Прогнозування банкрутства. Тут разом з оцінкою фінансового стану підприємства можна використати коефіцієнт, розрахований за допомогою «Z рахунку» Е. Альтмана.

2. Етапи й процедура порушення справи про банкрутство.

Виділяють наступні основні етапи порушення справи про банкрутство:

- ✓ встановлення факту банкрутства боржника;
- ✓ встановлення факту безспірності кредитора, що ініціює порушення справи про банкрутство за його вимогою;
- ✓ визначення майнових активів боржника;
- ✓ виявлення усіх можливих кредиторів;
- ✓ обґрунтування можливого плану реструктуризації або санації;
- ✓ реструктуризація (санація), якщо це можливо;
- ✓ визначення боржника банкрутом, якщо реструктуризація (санація) унеможливує досягнення очікуваного успіху.

При розгляді цього питання слід вивчити процедуру проведення процесу банкрутства, а саме: порядок подання боржником чи кредитором заяви про банкрутство до арбітражного суду; призначення розпорядника майном боржника; проведення судового розгляду справи. У разі, коли будь-яка фізична або юридична особа (в тому числі боржник або кредитор) бажає взяти участь у реструктуризації або санації, необхідно пройти певні процедури, пов'язані з переходом до санатора боргів боржника, узгодженням умов реструктуризації юридичної особи боржника та узгодженням умов виплати боргу між санатором і кредиторами. У разі відсутності пропозицій щодо проведення реструктуризації (санації) або незгоди кредиторів з умовами її проведення

арбітражний суд визнає боржника банкрутом і з цього приводу приймає відповідну постанову.

3. Ліквідація збанкрутілих підприємств

Ліквідація суб'єктів господарювання неминуха, якщо:

- ✓ вартість майна боржника продовжує знецінюватися і немає ніяких можливостей його відновлення;
- ✓ жодна юридична чи фізична особа не звернулась із заявою про проведення реструктуризації або санації;
- ✓ жодний поданий реструктуризаційний (санаційний) план не був схвалений потрібною кількістю кредиторів;
- ✓ запропонований і прийнятий план виходу підприємства з кризового стану неможливо реалізувати.

Після вивчення причин ліквідації доцільно перейти до з'ясування безпосередньо самої процедури ліквідації суб'єкта господарювання, пов'язаної з оприлюдненням постанови про визнання боржника банкрутом, про призначення ліквідаторів і утворення ліквідаційної комісії, про визначення ліквідаційної маси активів та оцінки ліквідаційної вартості збанкрутілого підприємства.

Слід розрізняти терміни, застосовувані у світовій практиці щодо визначення упорядкованої та примусової ліквідаційної вартості, ліквідаційної вартості припинення функціонування активів підприємства, вміти виокремлювати певні етапи технологічної послідовності процесу розрахунку упорядкованої ліквідаційної вартості підприємства, якими є: розробка календарного графіка ліквідації активів підприємства; оцінка поточної вартості активів з урахуванням витрат на їх ліквідацію, обчислення обсягів зобов'язань підприємства; визначення різниці між поточною (скоректованою) вартістю активів і величиною зобов'язань підприємства.

Важливим є визначення можливих наслідків процесу визнання боржника банкрутом, пов'язаних з припиненням підприємницької діяльності боржника, переходом прав розпорядження майном банкрута до ліквідаційної комісії, прийняттям всіх боргових зобов'язань банкрута, призупиненням нарахування пені та відсотків з усіх видів заборгованості банкрута.

Важливим аспектом визначення процесу ліквідації юридичної особи є вивчення різних способів реалізації активів з урахуванням специфіки функціонування підприємств та розподілу коштів від продажу майна банкрута, спрямованих на задоволення претензій кредиторів. Слід підкреслити наявність певної, законодавчо установлені черговості задоволення претензій кредиторів, згідно з якою вимоги кожної наступної черги задовольняються після повного задоволення вимог попередньої. У разі недостатності майна для повного задоволення всіх вимог однієї черги претензії задовольняються пропорційно до належної кожному кредиторів суми, а не задоволені за недостатністю майна вважаються погашеними.

Слід наголосити, що після закінчення реалізації майнових об'єктів, і задоволення усіх вимог кредиторів складається ліквідаційний баланс, в якому

відображаються результати процесу реалізації ліквідаційних активів і розподілу одержаних коштів.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Неплатоспроможність - неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Банкрутство - визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Боржник - суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

Суб'єкт банкрутства (далі - **банкрут**) - боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом. Суб'єктами банкрутства не можуть бути відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо);

Кредитор - юридична або фізична особа, яка має у встановленому порядку підтверджені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, щодо виплати заборгованості із заробітної плати працівникам боржника, а також органи державної податкової служби та інші державні органи, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Сутнісна багатоаспектна характеристика банкрутства підприємства (організації).
2. Система ознак настання банкрутства підприємства як економічного явища.
3. Виявлення та аналіз причин (чинників) банкрутства суб'єктів господарювання.
4. Послідовні етапи порушення справи про банкрутство підприємства.
5. Загальноживані у світовій практиці господарювання методи визначення можливості банкрутства підприємства.
6. Організаційні аспекти процесу порушення справи про банкрутство окремих суб'єктів господарювання.
7. Можливі наслідки визнання банкрутами тих чи тих юридичних осіб.
8. Процедура ліквідації (припинення діяльності) збанкрутілих підприємств та організацій.
9. Масштаби й тенденції банкрутства суб'єктів господарювання в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 14.05.1992 № 2343-ХІІ, поточна редакція від 17.02.2006// zakon.rada.gov.ua.
2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Наказ Міністерства економіки від 17.01.2001 № 10 // zakon.rada.gov.ua
3. Теория и практика антикризисного управления. - М.: ЮНИТИ, 1996. -469 с.
4. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч посіб- ник — К КНЕУ, 2004 — 412 с

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Питання банкрутства підприємств в Україні регулюються Законом України...

- а) «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;
- б) «Про цінні папери і фондову біржу»;
- в) «Про підприємства в Україні»;
- г) «Про власність».

2. Відповідно до Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо боржника застосовуються такі судові процедури банкрутства:

- а) розпорядження майном боржника;
- б) мирова угода;
- в) санація (відновлення платоспроможності) боржника;
- г) ліквідація банкрута;
- д) всі відповіді правильні.

3. Середньозважені очікувані платежі у відсотках до позичкового та акціонерного капіталу є...

- а) ціною фірми;
- б) вартістю капіталу;
- в) ліквідаційною вартістю фірми;
- г) рівнем прибутковості.

4. Яка із наведених відповідей найбільш повно характеризує сутність банкрутства?

- а) неплатоспроможне підприємство;
- б) призупинення поточних платежів підприємства і нездатність його забезпечити виконання вимог кредиторів;
- в) неспроможність підприємства задовольнити в установлений для цього термін вимоги кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом в зв'язку з недостатністю активів у ліквідній формі;
- г) помилкове оголошення підприємством про свою

неплатоспроможність з метою введення в помилку кредиторів для одержання від них відстрочки з боргів.

5. Якщо загальна вартість майна менша за загальну суму зобов'язань боржника, то структура балансу є...

- а) незадовільною;
- б) задовільною;
- в) ліквідною;
- г) високоліквідною.

6. Що є підставою для порушення справи про банкрутство підприємства?

- а) усна заява до арбітражного суду;
- б) затримка з наданням звітності;
- в) письмова заява кредиторів до арбітражного суду;
- г) конфлікти на підприємстві.

7. Юридична особа, проти якої порушено справу про банкрутство, є...

- а) відповідачем;
- б) банкрутом;
- в) боржником;
- г) правильна відповідь відсутня.

8. Банкрут - це юридична особа...

- а) яка неспроможна своєчасно задовольнити вимоги кредиторів;
- б) яка неспроможна своєчасно сплатити податки;
- в) проти якої порушено справу про банкрутство;
- г) боржник, що перебуває у процесі ліквідації.

9. Зниження купівельної спроможності населення є...

- а) позитивною тенденцією зміни параметрів попиту;
- б) негативною тенденцією зміни параметрів попиту;
- в) позитивною зміною у конкурентному середовищі;
- г) негативною зміною у конкурентному середовищі.

10. Збільшення обсягів продажу товарів-замінників через низькі ціни є одним із симптомів втрачання конкурентного статусу фірми, а саме...

- а) змін параметрів попиту;
- б) змін у конкурентному середовищі;
- в) змін параметрів чинників виробництва;
- г) ослабленням виробничого потенціалу фірми.

11. Модель Альтмана є..

- а) трифакторною;
- б) чотирифакторною;
- в) п'ятифакторною;
- г) шестифакторною.

12. Якщо значення «Z рахунку» Альтмана дорівнює 1,95, то ступінь імовірності банкрутства підприємства...

- а) дуже високий;
- б) високий;
- в) можливий;
- г) дуже низький.

13. Ступінь імовірності банкрутства підприємства дуже високий, якщо значення «Z рахунку» Альтмана...

- а) нижче 1,8;
- б) дорівнює 2;
- в) дорівнює 2,8;
- г) вище 3;
- д) вище 4.

14. При визначенні ступеня ймовірності банкрутства підприємства слід враховувати...

- а) організаційну структуру підприємства;
- б) потреби споживчого ринку;
- в) специфіку певної галузі або підгалузі;
- г) загальний обсяг виробництва продукції підприємства.

15. Ліквідація фірми є вигіднішою за її експлуатацію, якщо ринкова вартість фірми...

- а) нижча за ліквідаційну вартість активів;
- б) нижча за суму зобов'язань кредиторам;
- в) дорівнює сумі сукупних активів фірми;
- г) нижча за балансову вартість активів фірми.

ЗМІСТ

	Стор.
Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарювання.....	3
Методичні вказівки до вивчення теми.....	3
Термінологічний словник.....	4
Питання для поглибленого вивчення теми.....	6
Література	6
Тестові завдання для перевірки знань.....	6
Тема 2. Основи підприємницької діяльності.....	11
Методичні вказівки до вивчення теми.....	11
Термінологічний словник.....	12
Питання для поглибленого вивчення теми.....	12
Література	13
Тестові завдання для перевірки знань.....	13
Тема 3. Техніко-технологічна база виробництва.....	17
Методичні вказівки до вивчення теми.....	17
Термінологічний словник.....	18
Питання для поглибленого вивчення теми.....	19
Література	19
Тестові завдання для перевірки знань.....	19
Тема 4. Організація виробництва.....	23
Методичні вказівки до вивчення теми.....	23
Термінологічний словник.....	25
Питання для поглибленого вивчення теми.....	25
Література	25
Тестові завдання для перевірки знань.....	25
Тема 5. Управління підприємством.....	30
Методичні вказівки до вивчення теми.....	30
Термінологічний словник.....	31
Питання для поглибленого вивчення теми.....	32
Література	32
Тестові завдання для перевірки знань.....	32
Тема 6. Виробнича та соціальна інфраструктура.....	35
Методичні вказівки до вивчення теми.....	35
Термінологічний словник.....	36
Питання для поглибленого вивчення теми.....	36
Література	37
Тестові завдання для перевірки знань.....	37
Тема 7. Капітал і виробничі фонди.....	40
Методичні вказівки до вивчення теми.....	40
Термінологічний словник.....	41
Питання для поглибленого вивчення теми.....	41
Література	42
Тестові завдання для перевірки знань.....	42
Тема 8. Оборотні кошти.....	48

Методичні вказівки до вивчення теми.....	48
Термінологічний словник.....	49
Питання для поглибленого вивчення теми.....	49
Література	49
Тестові завдання для перевірки знань.....	49
Тема 9. Персонал.....	53
Методичні вказівки до вивчення теми.....	53
Термінологічний словник.....	54
Питання для поглибленого вивчення теми.....	54
Література	54
Тестові завдання для перевірки знань.....	55
Тема 10. Продуктивність, мотивація і оплата праці.....	57
Методичні вказівки до вивчення теми.....	57
Термінологічний словник.....	58
Питання для поглибленого вивчення теми.....	58
Література	58
Тестові завдання для перевірки знань.....	59
Тема 11. Нематеріальні ресурси та активи.....	64
Методичні вказівки до вивчення теми.....	64
Термінологічний словник.....	65
Питання для поглибленого вивчення теми.....	65
Література	65
Тестові завдання для перевірки знань.....	65
Тема 12. Інвестиційні ресурси.....	69
Методичні вказівки до вивчення теми.....	69
Термінологічний словник.....	73
Питання для поглибленого вивчення теми.....	73
Література	73
Тестові завдання для перевірки знань.....	74
Тема 13. Виробництво, якість і конкурентоспроможність продукції.....	77
Методичні вказівки до вивчення теми.....	77
Термінологічний словник.....	79
Питання для поглибленого вивчення теми.....	80
Література	80
Тестові завдання для перевірки знань.....	80
Тема 14. Валові витрати і ціни на продукцію (послуги).....	83
Методичні вказівки до вивчення теми.....	83
Термінологічний словник.....	84
Питання для поглибленого вивчення теми.....	85
Література	85
Тестові завдання для перевірки знань.....	85
Тема 15. Фінансово - економічні результати та ефективність діяльності підприємства.....	90
Методичні вказівки до вивчення теми.....	90
Термінологічний словник.....	90

Питання для поглибленого вивчення теми.....	91
Література	91
Тестові завдання для перевірки знань.....	91
Тема 16. Прогнозування, планування та регулювання діяльності підприємства	96
Методичні вказівки до вивчення теми.....	96
Термінологічний словник.....	98
Питання для поглибленого вивчення теми.....	98
Література	98
Тестові завдання для перевірки знань.....	98
Тема 17. Інноваційні процеси.....	102
Методичні вказівки до вивчення теми.....	102
Термінологічний словник.....	103
Питання для поглибленого вивчення теми.....	104
Тестові завдання для перевірки знань.....	104
Тема 18. Економічна безпека підприємства (організації).....	108
Методичні вказівки до вивчення теми.....	108
Термінологічний словник.....	109
Питання для поглибленого вивчення теми.....	109
Література	109
Тестові завдання для перевірки знань.....	109
Тема 19. Реструктуризація та санація (фінансове оздоровлення) підприємств і організацій.....	111
Методичні вказівки до вивчення теми.....	111
Термінологічний словник.....	112
Питання для поглибленого вивчення теми.....	112
Література	112
Тестові завдання для перевірки знань.....	113
Тема 20. Банкрутство та ліквідація підприємств.....	115
Методичні вказівки до вивчення теми.....	115
Термінологічний словник.....	118
Питання для поглибленого вивчення теми.....	118
Література	119
Тестові завдання для перевірки знань.....	119

Навчальне видання

Навчальний посібник до самостійної роботи з дисципліни «Економіка підприємства» (для студентів 3 курсу заочної форми навчання спеціальностей 6.050100 - "Економіка підприємства", 6.050100 - "Облік і аудит")

Автори: Наталя Іванівна Складрук,
Олена Іванівна Славута

Рецензент: д. е. н, проф. А.Є.Ачкасов

Редактор М.З. Аляб'єв

План 2008, поз. 48Н

Підп. до друку 1.10.2008	Формат 60x84 1/16	Папір офісний
Друк на ризографі.	Умовн.-друк. арк. 7,4	Обл.-вид.арк. 7,7
Замовл. № _____	Тираж <u>300</u> прим.	

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ
61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12